

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Analýza sociálního a ekonomického rozvoje
Karlovarského kraje**

Bc. Zdeněk Procházka

© 2018 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zdeněk Procházka

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Analýza sociálního a ekonomického rozvoje Karlovarského kraje

Název anglicky

Analysis of Social and Economic Development of the Karlovarský region

Cíle práce

Cílem této diplomové práce je analyzovat a zhodnotit sociální a ekonomický rozvoj Karlovarského kraje od roku 2001. Práce bude zaměřena především na vyhodnocení současné situace v sociální a ekonomické oblasti Karlovarského kraje. Na základě vyhodnocení zjištěných poznatků budou vymezeny příležitosti, jejichž využitím by mohlo dojít ke zlepšení současné socioekonomické situace kraje.

Metodika

Z metodologického pohledu bude využito především techniky studia dokumentů odborné povahy a sekundární analýzy dat. Také bude využito primárního sběru dat pomocí polostandardizovaných rozhovorů s klíčovými aktéry rozvoje kraje.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

Karlovarský kraj, okres, obyvatelstvo, regionální rozvoj

Doporučené zdroje informací

- ESKELINEN, Heikki, et al.: *Competitiveness, Localised Learning and Regional Development: Specialization and Prosperity in Small Open Economies*, Taylor and Francis, 2002. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral-proquest-com.infozdroje.czu.cz/lib/czup/detail.action?docID=169634>.
- MATES, P. – WOKOUN, R. *Malá encyklopedie regionalistiky a veřejné správy*. Praha: Prospektrum, 2001. ISBN 80-7175-100-6.
- PEKOVÁ, J. – KADEŘÁBKOVÁ, J. *Územní samospráva – udržitelný rozvoj a finance*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-910-4.
- PEKOVÁ, J. *Veřejné finance : teorie a praxe v ČR*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-698-1.
- PILNÝ, J. – PEKOVÁ, J. – JETMAR, M. *Veřejný sektor – řízení a financování*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-936-4.
- SKOKAN, K. *Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. Ostrava: Repronis, 2004. ISBN 80-7329-059-6.
- UHLÍŘ, D. – BLAŽEK, J. – UNIVERZITA KARLOVA. *Teorie regionálního rozvoje : nástin, kritika, implikace*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1974-3.
- WOKOUN, R. *Regionální rozvoj : východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0.
- WOKOUN, R. *Základy regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-304-9.
-

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Jakub Husák, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 23. 1. 2018

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 29. 1. 2018

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 17. 03. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci " Analýza sociálního a ekonomického rozvoje Karlovarského kraje" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 22. 3. 2018

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Ing. Jakubu Husákovi, Ph.D., za cenné připomínky a odborné vedení, kterými přispěl k realizaci a vypracování této diplomové práce.

Analýza sociálního a ekonomického rozvoje Karlovarského kraje

Abstrakt

Tématem této diplomové práce je analýza regionálního a ekonomického rozvoje Karlovarského kraje od jeho vzniku v roce 2001. Práce je rozdělena na tři hlavní části. Úvodní část, literární rešerše, se v teoretické rovině věnuje problematice regionu, regionálního rozvoje a regionální politiky, zabývá se vývojem krajského zřízení v českých zemích a demografií. V druhé části je pozornost zaměřena na charakteristiku Karlovarského kraje z pohledu přírodních podmínek, dopravní infrastruktury, zdravotní a sociální péče, školství a domovního a bytového fondu. Dále je zde provedena demografická analýza zabývající se populačním vývojem obyvatelstva a jeho strukturou dle pohlaví, věku a vzdělání. V otázce hospodářství se druhá část věnuje průmyslu a jeho makroekonomickým ukazatelům, cestovnímu ruchu a problematice trhu práce. Poslední oblast druhé části se zabývá nejdůležitějšími aktéry rozvoje Karlovarského kraje a výsledky plynoucími z jejich činnosti. Třetí část je věnována možnostem rozvoje kraje. Na základě analýzy provedené v druhé části této práce jsou zde vyhodnoceny silné a slabé stránky kraje a jsou zde nastíněny možnosti, jak zlepšit jeho současnou socioekonomickou situaci. Je zde uvedena SWOT analýza Karlovarského kraje a podrobně je zde rozebrán a vyhodnocen základní programový dokument kraje týkající se regionálního rozvoje - Program rozvoje Karlovarského kraje pro období 2014 – 2020. Tato část je doplněna o názory představitelů kraje týkající se regionálního rozvoje a školství. V závěru práce je provedeno celkové shrnutí současné situace kraje, zhodnoceny jeho problémy a příležitosti, kterým by měl kraj věnovat pozornost.

Klíčová slova: Karlovarský kraj, okres, obyvatelstvo, regionální rozvoj, území, vzdělanost, lázeňství, cestovní ruch

Analysis of Social and Economic Development of the Karlovarský region

Abstract

The topic of this diploma thesis is the analysis of the regional and economic development of the Karlovy Vary Region since its inception in 2001. The thesis is divided into three main parts. The introductory part, literary research, is dedicated to the problems of the region, regional development and regional policy in the theoretical field, deals with the progression of the regional establishment in the Czech lands and demographics. In the second part the attention is focused on the characteristics of the Karlovy Vary Region from the point of view of natural conditions, transport infrastructure, health and social care, education and housing capacity. A demographic analysis is performed there, which deals with the population progression and its structure by gender, age and education. Concerning the economy, the second part deals with industry and its macroeconomic indicators, tourism and labour market issues. The last part of the second part deals with the most important actors in the development of the Karlovy Vary Region and the results of their activities. The third part is devoted to the possibilities of development of the region. Based on the analysis performed in the second part of this thesis, the strengths and weaknesses of the region are evaluated and there are outlined ways to improve the current socioeconomic situation. The SWOT analysis of the Karlovy Vary Region is presented here and the basic program document of the region concerning the regional development - the Program of Development of the Karlovy Vary Region for the period 2014 - 2020 is analyzed and evaluated here in detail. This part is supplemented with opinions of regional representatives concerning the regional development and education. At the end of the thesis, a summary of the current situation of the region is made, its problems and the opportunities, to which the region should pay attention, are evaluated.

Keywords: Karlovy Vary Region, district, population, regional development, territory, education, spa, tourism

Obsah

1	Úvod	12
2	Cíl práce a metodika	14
2.1	Cíl práce	14
2.2	Metodika.....	14
3	Literární rešerše	16
3.1	Region	16
3.2	Regionální rozvoj	17
3.2.1	Strategie regionálního rozvoje ČR.....	18
3.2.2	Strategie rozvoje územního obvodu kraje.....	19
3.2.3	Teorie regionálního rozvoje.....	19
3.3	Regionální politika	24
3.3.1	Regionální politika EU	26
3.3.2	Regionální politika ČR	29
3.4	Vývoj krajského zřízení v českých zemích	31
3.4.1	Období 1848 - 1918	31
3.4.2	Období 1918 – 1945.....	33
3.4.3	Období 1945 – 1989.....	33
3.4.4	Období po roce 1989.....	34
3.5	Demografie.....	35
3.5.1	Prameny demografických dat	35
3.5.2	Procesy demografické reprodukce.....	37
3.5.3	Populační vývoj	39
3.5.4	Struktura obyvatelstva	41
4	Charakteristika Karlovarského kraje	43
4.1	Základní údaje	43
4.2	Přírodní podmínky.....	44

4.2.1	Půdní fond.....	45
4.3	Dopravní infrastruktura.....	46
4.4	Zdravotnictví.....	47
4.5	Sociální péče.....	49
4.6	Školství.....	50
4.7	Domovní a bytový fond.....	51
4.8	Obyvatelstvo.....	53
4.8.1	Vývoj počtu obyvatel.....	53
4.8.2	Věková struktura obyvatelstva.....	58
4.8.3	Struktura obyvatelstva podle pohlaví.....	61
4.8.4	Struktura obyvatelstva dle vzdělání.....	61
4.9	Hospodářství.....	63
4.9.1	Průmysl a makroekonomické údaje.....	63
4.9.2	Cestovní ruch.....	66
4.9.3	Trh práce.....	69
4.10	Hlavní aktéři regionálního rozvoje.....	70
4.10.1	Regionální rada regionu soudržnosti Severozápad.....	70
4.10.2	Karlovarský kraj.....	72
4.10.3	Sokolovská uhelná a.s.....	74
4.10.4	Místní akční skupiny.....	75
5	Možnosti rozvoje Karlovarského kraje.....	77
5.1	SWOT analýza.....	79
5.2	Program rozvoje Karlovarského kraje pro období 2014 – 2020.....	80
5.3	Názory představitelů Karlovarského kraje.....	86
6	Závěr.....	88
7	Seznam použitých zdrojů.....	91
8	Přílohy.....	94

Seznam obrázků

Obr. 1 Schéma populačního vývoje.....	40
Obr. 2 Základní typy věkové struktury.....	41
Obr. 3 Administrativní mapa Karlovarského kraje	43
Obr. 4 Rekreační oblasti Karlovarského kraje.....	67
Obr. 5 MAS na území Karlovarského kraje	76

Seznam tabulek

Tab. 1 Hlavní vývojové etapy teorií regionálního rozvoje a regionální politiky.....	20
Tab. 2 Členění regionů NUTS dle počtu obyvatel	30
Tab. 3 Členění regionů NUTS v ČR.....	31
Tab. 4 Přehled operačních programů v ČR pro období 2014 - 2020.....	31
Tab. 5 Základní údaje Karlovarského kraje k 31. 12. 2016.....	44
Tab. 6 Stav půdního fondu Karlovarského kraje k 31. 12. 2016.....	46
Tab. 7 Samostatné ordinace lékařů v Karlovarském kraji v roce 2015	48
Tab. 8 Sociální zařízení v Karlovarském kraji nabízející pobytové služby	49
Tab. 9 Domovní fond Karlovarského kraje dle SLDB 2011	52
Tab. 10 Bytový fond Karlovarského kraje dle SLDB 2011	52
Tab. 11 Dokončené byty v Karlovarském kraji za období 2001 - 2016.....	52
Tab. 12 Vývoj počtu obyvatel okresů Karlovarského kraje	54
Tab. 13 Celková přirozená měna obyvatel Karlovarského kraje za období 2001 - 2016..	54
Tab. 14 Věková struktura obyvatelstva k 31. 12. 2016	59
Tab. 15 Struktura obyvatelstva Karlovarského kraje podle pohlaví k 31. 12. 2016.....	61
Tab. 16 Vzdělanostní struktura v Karlovarském kraji dle výsledků SLDB 2001 a 2011 .	62
Tab. 17 Vývoj vzdělanostní struktury v Karlovarském kraji dle VŠPS v %.....	63
Tab. 18 HDP a průměrná hrubá mzda podle krajů v roce 2016	64
Tab. 19 Vývoj zaměstnanosti Karlovarského kraje dle hospodářských sektorů	69
Tab. 20 Zrealizované projekty v rámci ROP Severozápad.....	72
Tab. 21 Dotace z Operačních programů získané Karlovarským krajem.....	73
Tab. 22 Dotace na regionální rozvoj poskytnuté Karlovarským krajem.....	73
Tab. 23 SWOT analýza Karlovarského kraje	80
Tab. 24 Priority a specifické cíle PRKK	82
Tab. 25 Přehled projektů Karlovarského kraje dle priorit PRKK 2014 - 2020	86
Tab. 26 Dotace Karlovarského kraje dle priorit PRKK 2014 - 2020	86

Seznam grafů

Graf 1 Bytová výstavba v Karlovarském kraji	53
Graf 2 Vývoj přirozené měny obyvatelstva Karlovarského kraje	55
Graf 3 Vývoj hrubé míry porodnosti	56
Graf 4 Vývoj hrubé míry úmrtnosti	56
Graf 5 Vývoj mechanické měny obyvatelstva Karlovarského kraje	57
Graf 6 Populační vývoj Karlovarského kraje	58
Graf 7 Věková pyramida Karlovarského kraje k 31. 12. 2016.....	59
Graf 8 Vývoj průměrného věku obyvatelstva v Karlovarském kraji.....	60
Graf 9 Vývoj indexu stáří v Karlovarském kraji	60
Graf 10 Vývoj HDP na 1 obyvatele.....	65
Graf 11 Vývoj počtu podniků v Karlovarském kraji s více než 100 zaměstnanci	66
Graf 12 Vývoj počtu ubytovaných v Karlovarském kraji	68
Graf 13 Vývoj počtu ubytovaných v okresech Karlovarského kraje.....	68
Graf 14 Vývoj míry nezaměstnanosti.....	70

1 Úvod

Karlovarským krajem se rozumí vyšší územní samosprávný celek, k jehož vzniku došlo k 1. 1. 2000 na základě ústavního zákona č. 347/1997 Sb. o vytvoření vyšších územních samosprávných celků v rámci první fáze reformy územní veřejné správy ČR, která byla zaměřena na změnu krajského zřízení ČR. Kromě Karlovarského kraje bylo na základě tohoto ústavního zákona ustanoveno dalších 13 vyšších územních samosprávných celků včetně hlavního města Prahy. Správní obvod Karlovarského kraje vznikl vymezením části území Západočeského kraje zahrnující území okresů Cheb, Karlovy Vary a Sokolov. Svou samostatnou činnost zahájil dne 1. 1. 2001.

Se svým vznikem dostal kraj do vlnky i problémy v sociální a ekonomické sféře zapříčiněné jednak nevhodně doplněnou skladbou obyvatelstva a následným demografickým vývojem, kterým bylo území kraje od roku 1946 postupně osídlováno ve snaze nahradit vysoký úbytek původních obyvatel německé národnosti odsunutých po roce 1946 v důsledku dopadů 2. světové války a rovněž tak i postupným úpadkem průmyslové výroby, k němuž začalo docházet v devadesátých letech 20. století přechodem z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. S úpadkem průmyslu zaměřeného převážně na těžký průmysl, jako bylo hornictví, strojírenství či chemický průmysl, začalo docházet k propouštění zaměstnanců, čímž došlo i k postupnému nárůstu z celostátního hlediska nadprůměrné nezaměstnanosti. K negativnímu socioekonomickému vývoji přispěla i periferní poloha a nedostatečné napojení na páteřní dopravní komunikace, díky čemuž není Karlovarský kraj příliš vyhledávaným a atraktivním územím z pohledu investorů, a proto i vzhledem k nízké kvalifikaci a vzdělanostní struktuře obyvatel docházelo v kraji jen pomalu k růstu průmyslové výroby a navyšování pracovních příležitostí.

Již od počátku svého vzniku je tedy Karlovarský kraj nucen řešit a napravovat současné socioekonomické problémy mající původ v jeho pohnuté minulosti. Musí řešit problematiku zaměstnanosti, rozvoje průmyslové výroby i podnikání a s tím souvisejícím řádným dopravním napojením na páteřní komunikace a zároveň bojovat s úbytkem obyvatel, který je vzhledem k tomu, že se jedná o kraj s nejmenším počtem obyvatel, velice nepříznivým a nepříjemným jevem.

Jelikož celý život v Karlovarském kraji žiji a není mi jeho budoucnost lhostejná, rozhodl jsem se v rámci své diplomové práce zmapovat současné problémy kraje, provést analýzu sociálního a ekonomického vývoje od počátku jeho samostatného působení v roce 2001

a pokusit se nalézt možná východiska a řešení, která by mohla vést ke zlepšení jeho současného stavu a k možnému rozvoji. Diplomovou prací budu volně navazovat na svou bakalářskou práci, v níž jsem se věnoval analýze regionálního rozvoje územního obvodu ORP Kraslice, tedy jedné z osmi obcí s rozšířenou působností Karlovarského kraje.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem této diplomové práce je analyzovat a zhodnotit sociální a ekonomický rozvoj Karlovarského kraje od roku 2001, kdy začal vykonávat svou činnost. Práce bude zaměřena především na vyhodnocení současné situace v jeho sociální a ekonomické oblasti a na komparaci vybraných ukazatelů zejména v oblasti demografie, ekonomiky či trhu práce mezi jednotlivými okresy Karlovarského kraje i s průměrnými hodnotami zkoumaných ukazatelů na celostátní úrovni.

Na základě vyhodnocení zjištěných poznatků budou definovány možnosti a příležitosti, jejichž využitím by mohlo dojít ke zlepšení současné socioekonomické situace Karlovarského kraje a k jeho dalšímu možnému rozvoji.

2.2 Metodika

Práce bude rozdělena na dvě hlavní části, teoretickou a empirickou. Teoretická část bude věnována vysvětlení základních pojmů v oblasti regionálního rozvoje a regionální politiky, demografie a vývoji krajského zřízení na území ČR. Zdrojem dat bude související odborná literatura.

Empirická část bude rozdělena do čtyř částí. První bude zaměřena na základní charakteristiku Karlovarského kraje. Zde bude poukázáno na územně správní členění kraje, na přírodní podmínky, dopravní a technickou infrastrukturu, na vybavenost Karlovarského kraje v oblasti školství, zdravotnictví, sociální péče a bytového fondu. Druhá část se bude zabývat demografií, pozornost zde bude zaměřena zejména na demografický vývoj, jednotlivé struktury obyvatelstva a na vzdělanostní strukturu obyvatelstva. Část třetí se bude věnovat oblasti ekonomické, tedy vývoji hospodářství, cestovního ruchu, trhu práce a zaměstnanosti resp. nezaměstnanosti. Ve čtvrté části bude pozornost zaměřena na důležité aktéry regionálního rozvoje v Karlovarském kraji, na největší poskytovatele a příjemce finančních prostředků. Získaná data v empirické části budu komparovat mezi jednotlivými okresy Karlovarského kraje, samotným krajem a průměrnými celostátními ukazateli.

Hlavním zdrojem informací k empirické části budou zejména data sekundární. Čerpáno bude především z údajů a materiálů zveřejněných Českým statistickým úřadem, z materiálů a analýz pořizovaných Karlovarským krajem či obcemi s rozšířenou působností na území kraje.

Informace o poskytovatelích a příjemcích finančních prostředků podporujících rozvoj Karlovarského kraje budou získána zejména z materiálů ROP Severozápad, Karlovarského kraje a MAS zřízených na území kraje.

Jako další výzkumná technika bude použit polostandardizovaný rozhovor s některým z představitelů Karlovarského kraje, který bude zaměřen na plány v oblasti socioekonomického rozvoje kraje, na největší problémy ztěžující rozvoj a jejich případná řešení.

Na základě výsledků zjištěných v empirické části bude provedena SWOT analýza, ve které budou definovány silné a slabé stránky Karlovarského kraje a následně dojde ke zhodnocení příležitostí a možností k rozvoji Karlovarského kraje v socioekonomické oblasti.

3 Literární rešerše

3.1 Region

Pojem region nemá jednoznačnou definici a je vždy definován podle účelu a oblasti, která se problematice regionu věnuje. Lze se s ním setkat v různých vědeckých disciplínách, jako je historie, ekonomie, sociologie, politologie, urbanistika či geografie. Nejvíce se však problematice regionů věnuje geografie (Žitek, 2002, s. 49).

Všeobecně je považován za určité, na základě specifických společných znaků, geograficky ohraničené území. Společný znak může být přírodní (krajinný ráz, přírodní podmínky) nebo socioekonomické povahy (etnický původ, jazyk, náboženství, ekonomická struktura). Takové regiony vznikají přirozeně a jedná se o tzv. deskriptivní regiony. Regiony rovněž mohou vznikat z politických důvodů, a to jako určitá administrativní jednotka pro výkon státní správy. V tomto případě se jedná o tzv. normativní regiony.

U deskriptivních regionů dále rozlišujeme dva druhy regionů – homogenní a heterogenní (nodální). Homogenní regiony se vymezují na základě rovnoměrné intenzity výskytu určitých vlastností, jako je např. podíl zaměstnanců v zemědělství nebo zaměření zemědělské produkce na pěstování určité plodiny. Heterogenní regiony se pak vyznačují vzájemnými vztahy mezi územními jednotkami, především mezi jádrem a zázemím. Mezi takové vztahy patří např. dojížděka do škol, za prací či službami (Wokoun et al., 2008, s. 283).

Z pohledu této práce je region chápán jako určitá politicko-administrativní jednotka. Zákon č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje v tomto ohledu definuje region jako *územní celek, vymezený územními obvody krajů a obcí, jehož rozvoj může být podporován podle tohoto zákona*. V ČR je obec považována za základní územní samosprávný celek a kraj za vyšší územní samosprávný celek. Charakteristikou takto definovaného regionu je, že se vždy jedná o ohraničenou část území, jehož vymezení je účelové a jde o jednotku mezi národním státem a obcí (Hlaváček, 2014, s. 13). Jak uvádí Žitek (2002, s. 51), region je z tohoto pohledu považován za nástroj regionální politiky související s organizací regionální politiky státu. Orgány takovýchto administrativních jednotek pak zabezpečují výkon veřejné správy, jež na ně přenesl stát. Mají zákonem vymezené kompetence, jejichž výběr zabezpečují územní instituce státní správy a instituce samosprávy. Nemají spontánní vývoj a mění se až právním aktem.

3.2 Regionální rozvoj

Stejně jako region není jednoznačně definován ani regionální rozvoj. Lze ho chápat ve dvou základních přístupech – praktickém a akademickém.

Praktický přístup chápe regionální rozvoj jako vyšší využívání a zvyšování potenciálu vymezeného prostoru vznikajícího v důsledku prostorové optimalizace socioekonomických aktivit a využití přírodních zdrojů. To se projevuje v lepší konkurenceschopnosti soukromého sektoru, životní úrovni obyvatel či stavu životního prostředí atd. Tento potenciál lze hodnotit dle výše HDP na obyvatele, míry nezaměstnanosti, průměrné mzdy, vzdělanostní struktury apod. Praktický přístup lze nalézt především u krajských nebo obecních úřadů či u soukromých společností (Wokoun et al., 2008, s. 11).

Akademický přístup regionální rozvoj chápe jako aplikaci nauk, jako je ekonomie, sociologie a geografie, řešící jevy, vztahy a procesy určitého vymezeného území. Ty jsou ovlivněny ekonomickými, sociálními a přírodně-geografickými podmínkami. Akademický přístup tak vytváří poznatky pro regionální politiku, které jsou následně využity pro přístup praktický (Wokoun et al., 2008, s. 11, 12).

V ČR se problematika regionálního rozvoje a s ním související regionální politiky začala do popředí zájmu politiků a odborníků dostávat ve srovnání se západoevropskými zeměmi, ale i s Maďarskem nebo Polskem, poměrně pozdě, a to až od druhé poloviny 90. let 20. století. Důvodem byly jak nízké meziregionální rozdíly z počátku transformačního období ekonomiky, tak i nízká míra nezaměstnanosti. Teprve až prudký růst nezaměstnanosti z 3,52% v roce 1996 na 9,37% v roce 1999 (czso.cz A) a doprovázený velmi výrazným růstem rozdílů v míře nezaměstnanosti mezi regiony - v roce 1999 nezaměstnanost v Praze 3,52% x 15,92% v Ústeckém kraji (czso.cz A) vedl ke zvýšení zájmu o regionální problematiku. Další příčinou nárůstu zájmu byla příprava na vstup do EU, kde je regionální problematika pokládána značná pozornost, a s tím související možnost čerpání finančních zdrojů ze strukturálních fondů EU (Blažek, Uhlíř, 2002, s. 9,10).

Jedním z výsledků nárůstu zájmu o regionální problematiku bylo přijetí Zákona č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje v roce 2000, který mimo jiného *upravuje podmínky pro poskytování podpory regionálnímu rozvoji a s tím související působnost ústředních správních úřadů, krajů a obcí.*

Samotné podpoře regionálního rozvoje se věnuje § 3 zákona č. 248/2000 Sb., kde *cílem podpory regionálního rozvoje je zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro zvýšení hospodářské a sociální úrovně jednotlivých regionů*. Oblast podpory regionálního rozvoje pak na úrovni státu vymezí Strategie regionálního rozvoje ČR a na úrovni kraje Strategie rozvoje územního obvodu kraje.

3.2.1 Strategie regionálního rozvoje ČR

Strategie regionálního rozvoje ČR je základním koncepčním dokumentem v oblasti regionálního rozvoje. Je nástrojem realizace regionální politiky a koordinace působení ostatních veřejných politik na regionální rozvoj a zároveň klade důraz na koordinační roli regionální politiky (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2013, s. 4). Dle § 5 zákona č. 248/2000 Sb. *určuje zaměření a cíle regionálního rozvoje, zejména s ohledem na dynamický a vyvážený rozvoj státu a jeho jednotlivých regionů, a stanoví základní podmínky pro naplňování těchto cílů*.

Návrh Strategie regionálního rozvoje zpracovává Ministerstvo pro místní rozvoj ČR ve spolupráci s dotčenými ministerstvy, kraji a sdruženími obcí a schvaluje ji vláda ČR po vyjádření Ministerstva životního prostředí ČR, které ve svém stanovisku posuzuje vliv na životní prostředí a veřejné zdraví a uvádí, jak bylo jeho stanovisko zohledněno.

Formálně se jedná o střednědobý dokument (na období 3 – 7 let), který je vždy koncipován v souladu s programovacím obdobím EU. V současné době je platná Strategie regionálního rozvoje ČR na období 2014 – 2020, která byla schválena usnesením vlády ze dne 15. května 2013 č. 344.

Skládá se z analytické, návrhové a implementační části. Analytická část hodnotí situaci ČR v oblasti regionálního rozvoje, analyzuje jeho klíčové faktory uspořádané podle jejich vztahu k základním pilířům (funkcím) regionální politiky – regionální konkurenceschopnosti, plnění vyrovnávací funkce a environmentální udržitelnosti. Rovněž se věnuje problematice veřejné správy a její roli při zabezpečování politiky regionálního rozvoje. Návrhová část se zaměřuje na dlouhodobou vizi regionálního rozvoje a stanoví cíle a priority regionální politiky na období let 2014 – 2020. Zároveň stanoví typologii regionů pro účely programové podpory. Úkolem implementační části je nastavení systému realizace regionálního rozvoje na centrální/sektorové i regionální úrovni (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2013, s. 7, 78, 81, 102)

Úkoly Strategie regionálního rozvoje jsou uvedeny v § 6 zákona č. 248/2000 Sb., kdy zejména:

- a) *analyzuje stav regionálního rozvoje,*
- b) *stanoví republikové priority a strategické cíle regionální politiky pro zajištění dynamického a vyváženého rozvoje území*
- c) *stanoví podklady pro vymezení priorit podpory regionálního rozvoje prostřednictvím fondů EU*
- d) *stanoví podmínky pro vymezení státem podporovaných regionů,*
- e) *vymezuje nástroje k realizaci stanovených priorit a cílů,*
- f) *stanoví zaměření programu regionálního rozvoje Ministerstva,*
- g) *vymezuje úkoly ostatních dotčených ústředních správních úřadů k zabezpečení realizace stanovených priorit a cílů,*
- h) *stanoví způsob sledování a vyhodnocování účinnosti Strategie regionálního rozvoje,*
- i) *obsahuje doporučení krajům pro zaměření jejich rozvoje.*

3.2.2 Strategie rozvoje územního obvodu kraje

Jedná se o základní programový dokument každého jednotlivého kraje v ČR sloužící k podpoře regionálního rozvoje kraje. Stejně jako Strategie regionálního rozvoje je schvalována na platné programové období EU, v současnosti se jedná o období let 2014 – 2020. Její návrh schvaluje zastupitelstvo kraje po vyjádření Ministerstva životního prostředí ČR o posouzení vlivu na životní prostředí. Vypracovává se na základě § 12 zákona č. 248/2000 Sb. a jejími hlavními úkoly jsou zejména:

- a) *analýza současného stavu a očekávaného vývoje územního obvodu kraje,*
- b) *stanovení strategických cílů a priorit rozvoje kraje a nástrojů regionální politiky pro zajištění dynamického a vyváženého rozvoje územního obvodu kraje a částí jeho území,*
- c) *vymezení krajem podporovaných částí jeho území.*

3.2.3 Teorie regionálního rozvoje

Teorie regionálního rozvoje představují poměrně ucelený systém hodnocení základních faktorů, subjektů, příčin, souvislostí a mechanismů regionálního rozvoje. Jejich znalost je základem pro tvorbu odpovídající regionální politiky i pro přípravu lokálních a regionálních

strategií. Jsou vytvářeny již desítky let a za dobu své existence prošly několika vývojovými fázemi, během kterých vzniklo značné množství jejich modifikací (Blažek, Uhlíř, 2002, s. 10).

Přes jejich velký počet jsou teorie regionálního rozvoje tradičně děleny do dvou velkých skupin – teorie konvergenční a teorie divergenční. Konvergenční teorie jsou chápány jako teorie regionální rovnováhy, jejich autoři se domnívají, že přirozenou základní tendencí regionálního rozvoje je vyrovnávání rozdílů mezi regiony. Naopak autoři teorií divergenčních zastávají názor, že v průběhu vývoje dochází spíše k nárůstu meziregionálních rozdílů a divergenční teorie jsou tak chápány jako teorie regionální nerovnováhy. Základním rozdílem mezi oběma skupinami teorií je v tom, zda jejich autoři přikládají větší význam mechanismům a procesům vedoucím vyrovnávání rozdílů či naopak k jejich diferenciaci. Další rozdíl spočívá v odlišném chápání časového horizontu, kdy konvergenční teorie zpravidla pracují s daleko větším časovým horizontem, než teorie divergenční (Blažek, Uhlíř, 2002, s. 13). K tomuto Viturka (2007, s. 6) uvádí, že praktickou aplikací teorií regionálního rozvoje pak dochází k eklecticismu, neboť dochází k směšování vybraných prvků z několika výchozích teorií a toto základní členění tak postupně ztrácí svůj význam.

Jak lze vidět v jednotlivých vývojových etapách teorií regionálního rozvoje, názor, zda aplikovat teorie konvergenční nebo divergenční, není jednoznačný a v průběhu jednotlivých etap dochází ke změnám preferencí.

Tab. 1 Hlavní vývojové etapy teorií regionálního rozvoje a regionální politiky

<i>obecný přístup</i>	<i>převažující teorie regionálního rozvoje</i>	<i>regionální politika</i>
neoklasický (1920-1940)	teorie reg. rovnováhy	základní koncept - "dělníci za práci", používány nástroje zvyšující mobilitu pracovních sil
keynesiánský (1950-1975)	teorie reg. nerovnováhy	"práce za dělníky", nástroje podporující příliv investic ze soukromého i veřejného sektoru do problémových regionů (investiční dotace, relokace institucí)
neomarxistický (1970 - 1985)	teorie reg. nerovnováhy	návrhy na opatření neomarxisté neformulovali; v některých socialistických zemích byla reg. politika velmi účinná, ale za cenu ztráty ekonomické výkonnosti a vnější konkurenceschopnosti celého státu
neoliberální (1975 -)	teorie reg. rovnováhy	"podpora lokální iniciativy", podpora malých a středních firem, decentralizace kompetencí, deregulační opatření
neoinstitucionální (1980 -)	teorie reg. nerovnováhy	"spolupráce a inovace", podpora malých a stř. firem, šíření inovací, networking, založená na učení

Zdroj: Blažek, J., Uhlíř, D., *Teorie regionálního rozvoje*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 14

Jelikož v současné době z výše uvedených etap teorií regionálního rozvoje jsou využívány pouze přístupy neoliberální a neoinstitucionální, bude bližší pozornost zaměřena pouze na ně.

Neoliberální přístupy vycházejí z mikroekonomicky zaměřené neoklasické ekonomie a doplňují ji o teorii makroekonomickou. Klíčovou je pro teorie neoliberálního směru decentralizace státní moci, vzhledem k oslabování státu ve prospěch podnikání doporučení pro regionální rozvoj příliš neformulují. (Hlaváček, 2014, s. 35).

Zřejmě nejznámějšími teoriemi regionálního rozvoje neoliberálního přístupu jsou **nová ekonomická geografie** a **nová teorie růstu**, jejichž čelním představitelem je americký ekonom Paul Krugman. Na rozdíl od neoklasické ekonomie pracuje tato skupina teorií s konceptem vnějších úspor, rostoucími výnosy z rozsahu a nedokonalou konkurencí. Jejich autoři připouští, že technologie mají endogenní povahu a nejsou volně dostupnou komoditou a že rozvoj technologií často na dlouhou dobu může zásadně ovlivnit růstové možnosti regionu. Vychází přitom z předpokladu, že lidské zdroje jsou mnohem méně mobilní než např. kapitál a suroviny a zároveň představují hlavní složku endogenního růstu, na nějž se nevztahují klesající výnosy. Dlouhodobé specializace některých zemí majících dlouhodobě silné postavení v určitých výrobních a exportních odvětvích považují za výsledek aglomeračních procesů/výhod:

1. Koncentrace kvalifikované a specializované pracovní síly
2. Vzájemně se posilující technologie a inovace v daném oboru
3. Vzájemná provázanost místních podniků formou subdodavatelských vztahů a společné využívání specializované infrastruktury

Hlavní roli ve vytváření specializovaných průmyslových oblastí (zemí, regionů) přitom hrají dopravní náklady a náklady na mobilitu pracovní síly. Výsledkem je pak prostorová samoorganizace, která je výrazem „směřování od nahodilého růstu k řádu“. Pravidelnost v organizaci prostoru je považována za logický výsledek kombinované snahy mnoha jednotlivců o maximalizaci užitku a zisku. Z toho důvodu je dané prostorové uspořádání považováno za nejefektivnější, i když se připouští, že v první fázi koncentrace a specializace závisí na nahodilých vlivech daných mimo jiné i historickými okolnostmi. Proto je možné lokalizovat aktivitu v počáteční fázi na několika možných místech. Zvolená lokalita však za přispění aglomeračních sil postupně posiluje svou dominanci, takže počáteční podmínky rozhodují o tom, kterého z možných stavů rovnováhy bude dosaženo. Jedná se o tzv. koncept „path dependence“, kdy náhodný jev může mít dlouhodobý kumulativní vliv na organizaci prostoru. Tento koncept je však v nové ekonomické geografii používán ve velmi redukovaném pojetí, spíše jako popis nahodilých historických událostí než jako analýzu historického

kontextu. Státní regionální politiku doporučují decentralizovat na regiony a směřovat na stimulaci zvyšování kvality výroby a specializaci na úrovni malých a středních firem (Blažek, Uhlíř, 2002, s. 69 – 74).

Kritika teorií skupiny nové ekonomické geografie uvádí, že modely jsou zaměřeny jen na sféry, které lze kvantifikovat, ostatní sféry jsou považovány za nepodstatné. Nezabývají se tak rolí lokálních institucí, státních výdajů, přílivem a odlivem zahraničních investic, regulacemi či sociálním, institucionálním, kulturním a sociálním zakořeněním jednotlivých regionů. Výsledkem pak jsou formálně dokonalé, ale málo realistické a silně zjednodušující modely, jejichž nedostatky spočívají v neúplnosti a z toho vyplývajících deformacích (Blažek, Uhlíř, 2002, s. 74).

Na rozdíl od neoliberalních přístupů se přístupy institucionální ekonomie zabývají problémy prostorové organizace aktérů a v komplexním pohledu analýzami kvality institucionálního prostředí regionů. Klíčovými indikátory pro neoliberalní teorie regionálního rozvoje jsou otázky závislosti rozvoje regionální ekonomiky na kvalitě regionálního prostředí a jeho schopnosti vytvářet nové inovace. Trh je podle institucionální ekonomie institucí, jejíž fungování a efektivita je silně ovlivněna uspořádáním společnosti. Klíčovým prvkem regionálního rozvoje jsou instituce, definované jako komplex pravidel a norem ovládajících jednání. Instituce jsou z tohoto pohledu důležitými prvky sociálních systémů a struktur ve společnosti, ovlivňují chování jednotlivců, organizací a ekonomický a sociokulturní vývoj společnosti (Hlaváček, 2014, s. 42 – 43). Blažek pak uvádí (Wokoun et al., 2008, s. 263), že tento teoretický směr klade důraz na jedinečnost institucí a praktik a na evoluční charakter změn v socioekonomické organizaci společnosti. Vyznačuje se nedůvěrou k předpovědím pomocí exaktních metod, neboť přisuzuje značný prostor pro individuální volbu aktéra.

Nejvýraznějšími teoriemi neoinstitucionálního přístupu jsou **teorie výrobních okrsků a teorie učících se regionů**.

Teorie výrobních okrsků je založena na analýze způsobu organizace výroby, fungování trhu práce a aktivity místních institucí v italských regionech Toskánsko, Emilia-Romagna a Beneto, které přestože nepatří mezi tradiční průmyslové oblasti, dosáhly v poválečném vývoji relativně rychlého hospodářského růstu založeného na rozvoji průmyslové produkce specializovaných malých a středních podniků. Základem tohoto úspěchu byl pocit sounáležitosti, důvěra a tradiční hodnoty místních obyvatel. Hlavní příčinou úspěchu těchto dříve málo industrializovaných regionů tkví v mimořádně velkém množství malých firem a mikrofirem

a v jejich specifickém způsobu spolupráce, prostorové blízkosti a aglomeračním efektu. Díky tomu firmy pružněji reagovaly na poptávku a na rychle se měnící požadavky na malosériové nebo módní zboží. Současně s tím byly schopny dosahovat značných úspor z rozsahu, a to díky úzké mezipodnikové spolupráci a existencí specializovaných firem poskytujících sdruženým firmám tzv. reálné služby, tj. zajištění nákupu vstupů ve velkém množství za výhodné ceny, vedení účetnictví více firmám, získávání výhodných úvěrů atd. Dalším znakem je i specifické využívání pracovní síly, která se dělila na dobře placenou jádrovou sílu a málo placenou pomocnou sílu často najímanou na částečné pracovní úvazky, nebo na práci mimo běžnou pracovní dobu a která mohla tak být snadno propuštěna. Klíčoví, vysoce kvalifikovaní pracovníci mají vlastní licenci a prodávají své služby firmě, kde část dříve pracovali a jsou velmi dobře placeni. U obou skupin bývá běžné vyhýbání se placení sociálního pojištění, někdy i daní. Důsledkem takové segmentace pracovního trhu je výrazná sociální polarizace a z důvodu značného množství malých firem i nedostatečná síla odborů. Analýzy těchto regionů měly velký zahraniční ohlas a staly se učebnicovými příklady regionálních ekonomik založených na těsných mezipodnikových vazbách založených na důvěře a vzájemné výhodnosti, specializaci pojící se s inovací a schopností flexibilně reagovat na měnící se trendy v poptávce (Blažek, Uhlíř, 2002, s. 150 – 153).

Nedostatkem teorie výrobních okrsků je snaha některých jejích autorů zevšeobecnit zkušenosti několika regionů na globální trend a nedostatečná pozornost věnovaná skutečným příčinám úspěchu regionů na úkor dlouhých seznamů charakteristik typických pro nastupující model růstu. Další kritika tvrdí, že úspěch regionů je umožněn tvrdým vykořisťováním neorganizované pracovní síly a rozsáhlým využíváním nelegálních praktik ve formě daňových úniků. Teorie rovněž dle kritiky přeceňuje význam malých firem a naopak podceňuje schopnosti adaptace a inovací u velkých firem, malé firmy se tak mohou stát hlavním subjektem úspěšného rozvoje regionu je v mimořádných případech. Tím je zpochybněna jak převoditelnost flexibilních průmyslových okrsků do jiných regionů, tak i zevšeobecnění zkušeností výrobních okrsků do nového paradigmatu (Blažek, Uhlíř, 2002, s. 153 – 154).

Teorie učících se regionů je založena na vnímání konkurenceschopnosti nikoliv jako cenové, ale jako konkurenceschopnosti založené na neustálých inovacích. Za nejstrategičtější surovinu jsou považovány znalosti a učení je rozhodujícím procesem z hlediska udržitelné konkurenceschopnosti. Rozdíly ve schopnosti učit se a inovovat jsou považovány za klíčový mechanismus regionální diferenciace. Autoři této teorie soudí, že učení a inovace zpravidla neprobíhají izolovaně v jedné firmě na základě vnitřních zdrojů, ale potenciál učit se a inovovat

je výrazně ovlivněn formou vztahů mezi firmou a jejím prostředím, které je chápáno jako síť vztahů s dalšími firmami a institucemi, ale i jako institucionální struktura, sociální hodnoty a politická kultura daného regionu. Hlavním přínosem teorie je snaha systematicky analyzovat procesy, kterými vzniká a udržuje se v regionech schopnost vytvářet nové poznatky a vědomosti. Teorie pracuje se dvěma druhy vědomostí: kodifikovatelnými a nekodifikovatelnými. Kodifikovatelné vědomosti je možné standardizovat a naučit se pomocí návodů a instrukcí a obvykle je lze prodávat jako zboží. Nekodifikovatelné vědomosti lze získat pouze vlastními zkušenostmi a spoluúčastí na dané činnosti a tím se stávají zdrojem konkurenční výhody. Za typické charakteristiky učících se regionů jsou považovány:

1. ekonomická konfigurace regionu – existence většího množství obdobně zaměřených firem, jejichž interakce mohou napomoci výměně informací a nových myšlenek
2. technologická infrastruktura – existence výzkumných institucí spolupracujících s místními podniky, což zvyšuje pravděpodobnost průmyslových inovací a zpětně kvalitu výzkumných zařízení
3. kultura a instituce regionu – lze shrnout do čtyř „i“ – identifikace (společná identita aktérů), inteligence (dostatek informací a schopnost učit se), instituce (silné podnikatelské asociace a inovační centra) a integrace (dobrá provázanost a koordinace mezi všemi institucemi).

Teorii bývá vytýkáno, že jde opět o hledání ideálních modelových typů, místo aby byla větší pozornost věnována procesům způsobujícím vznik nových technologických inovací. To však může být dáno i tím, že se jedná o novou teorii a teprve čeká na podrobné empirické analýzy. Dále lze polemizovat na někdy až přehnaném důrazu na inovace a učení na úkor tradičních faktorů (Blažek, Uhlíř, 2002, s. 158 – 161).

3.3 Regionální politika

Regionální politika vznikla ve 30. letech 20. století ve Velké Británii, kdy v důsledku hospodářské krize byla Velká Británie nucena řešit velké socioekonomické rozdíly mezi jednotlivými regiony. Proto byl v roce 1934 přijat „Zákon o speciálních územích“, který je považován za první regionálně orientovaný legislativní dokument. V zákoně byly vymezeny problémové regiony, definovány způsoby pomoci spočívající ve zlepšení infrastruktury a byla stanovena pravidla pro alokaci prostředků (Wokoun et al., 2008, s. 24)

Již od počátku své existence tak byla regionální politika zaměřena na řešení meziregionálních rozdílů v socioekonomické oblasti jednotlivých regionů, neboť existence sociálně a ekonomicky diferencovaných regionů v rámci jednoho státu může komplikovat jeho další ekonomický rozvoj a být příčinou sociálních a politických konfliktů.

Ani regionální politika, stejně jako region a regionální rozvoj, nemá jednu univerzální definici. Wokoun (2008, s. 29) regionální politiku definuje *jako soubor cílů, opatření a nástrojů vedoucích ke snižování příliš velkých rozdílů v socioekonomické úrovni jednotlivých regionů.*

Výkladový slovník „Dictionary of Human Geography“ definuje regionální politiku jako *součást státní politiky, ovlivňující rozmístění hlavních ekonomických zdrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho části. Regionální politika zahrnuje opatření napomáhající jednak růstu stupně ekonomické aktivity v území, kde je vysoká nezaměstnanost a malé naděje na přirozený ekonomický růst a na druhé straně opatření sloužící kontrole ekonomických aktivit v územích s nadměrným růstem* (Wokoun et al., 2008, s. 29).

Žítek (2002, s. 118) uvádí, že regionální politika je *koncepční činnost státu, regionálních a místních orgánů, zaměřená na podporu rozvojových aktivit v jednotlivých regionech a na předcházení či zmírňování negativních důsledků územně nerovnoměrného rozvoje.*

Regiony na různé socioekonomické úrovni vedle sebe existují téměř v každém státě, a proto v rámci jednoho státu vedle sebe mohou existovat region prosperující s regionem s nižší ekonomickou výkonností. Wokoun (2011, s. 17) rozlišuje tři hlavní typy problémových regionů:

- 1. Regiony nedostatečně vybavené přírodními zdroji** – většinou jde o odlehle regiony a regiony s nepříznivými přírodními podmínkami. Ke zlepšení jejich situace dochází většinou zvýšením životní úrovně v ostatních regionech za předpokladu, že region je přitažlivý pro cestovní ruch, který může být mnohdy jediným stimulem pro celkové ekonomické oživení.
- 2. Regiony s nedostatečným využitím vlastních zdrojů** – regiony s nedostatkem vlastního kapitálu. Jejich zlepšení závisí zejména na ekonomické situaci v jiných regionech a na technologickém pokroku.
- 3. Regiony se stagnujícími či upadajícími základními odvětvími** – v minulosti patřily mezi nejvyspělejší, avšak změny ve struktuře poptávky způsobily stagnaci či úpadek jejich tradičních průmyslových odvětví (těžba uhlí, energetika, hutnictví, textilní výroba, těžké strojírenství). Vyznačují se rostoucí mírou nezaměstnanosti,

klesající ekonomickou úrovní ve srovnání s ostatními regiony, nízkou mírou ekonomické aktivity, vysokou mírou emigrace, neadekvátní infrastrukturou.

Jak již bylo uvedeno, hlavním cílem regionální politiky je snižování meziregionálních rozdílů v socioekonomické oblasti a to především ve zlepšování úrovně zaostávajících regionů. K dosažení svých cílů pak regionální politika využívá tři hlavních prostředků:

- 1. Makroekonomické nástroje**
- 2. Mikroekonomické nástroje**
- 3. Ostatní nástroje**

Mezi makroekonomické nástroje patří fiskální politika (regionalizace daní a odvodů, diferencovaná daňová zátěž), monetární politika (usnadněný přístup k úvěrům ve vybraných regionech) a protekcionismus (uvalení dovozních limitů a cel na produkty vyráběné v upadajících regionech). Jejich použití je omezeno ostatními národohospodářskými cíli. Mikroekonomické nástroje ovlivňují rozhodování ekonomických subjektů o jejich prostorové lokalizaci. Patří mezi ně realokace pracovních sil k podpoře emigrace z upadajících regionů a realokace kapitálu k ovlivnění tvorby nových pracovních příležitostí v regionu. Ostatní nástroje se používají výjimečně, patří mezi ně nástroje administrativní (správní rozhodnutí o zastavení ekonomické činnosti) a nástroje institucionální, např. zakládání regionálních rozvojových agentur (Wokoun et al., 2008, s. 35-36).

3.3.1 Regionální politika EU

Od vzniku Evropského hospodářského společenství (EHS) v roce 1958, které se postupně přetransformovalo přes Evropské společenství (ES) do EU (formálně od 1. 11. 1993), prochází regionální politika v současné době již sedmou etapou. Jednotlivé etapy byly časově provázány s postupným rozšiřováním Společenství, respektive EU.

První etapa (1958-1973) byla typická individuálním přístupem členských zemí, společné postupy a koordinace na mezinárodní úrovni nebyly uplatňovány. Důvodem bylo jak zaměření pozornosti spíše na makroekonomické otázky, tak poměrně malé rozdíly v ekonomické úrovni členských států, které společnou regionální politiku nevyžadovaly. Francie a Itálie, kde byly největší meziregionální rozdíly, prováděly svou vlastní regionální politiku.

V druhé etapě (1974-1985) došlo k posílení regionální dimenze nástrojů integračních politik. Důvodem byl nárůst strukturálních krizí a snaha Velké Británie (přistoupivší do EHS v roce 1973 společně Irskem a Dánskem) o vznik společné regionální politiky financované na

bázi společného fondu. Proto byl v roce 1975 zřízen Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF), ze kterého směřovala podpora především do regionů s převahou zemědělství a regionů postižených strukturálními změnami v průmyslu. Rok 1975 tak lze považovat za rok vzniku společné regionální politiky.

Třetí etapa (1986-1993) byla ovlivněna vstupem Španělska a Portugalska do ES. Jelikož se původní šestice členským zemí rozšířila již na zemí dvanáct (včetně Řecka, které do ES vstoupilo v roce 1981), byl v roce 1986 schválen Jednotný evropský akt, čímž došlo k zahájení projektu jednotného vnitřního trhu. V této etapě byl rovněž implementován nový prvek v podobě střednědobého plánování regionálních programů a roku 1988 došlo k integraci regionální politiky a části agrární a sociální politiky do tzv. strukturální politiky = politika hospodářské a sociální soudržnosti, v důsledku čehož byly ustanoveny tzv. strukturální fondy a bylo vymezeno pět Cílů (respektive šest – Cíl 1, 2, 3, 4, 5a, 5b) strukturální politiky, kdy předmětem regionální politiky byl Cíl 1 (podpora rozvoje a strukturálních změn zaostávajících regionů), Cíl 2 (přeměna regionů nebo jejich částí, které jsou vážně ohroženy hospodářským úpadkem) a Cíl 5b (podpora rozvoje venkovských regionů umožněním rozvoje a strukturálních změn venkovských regionů). V roce 1993 pak došlo ke zřízení Fondu soudržnosti.

V průběhu čtvrté etapy (1994-1999) do EU přistoupilo Finsko, Norsko, Rakousko a Švédsko. V platnosti zůstaly cíle strukturální politiky z předchozí etapy a vzhledem ke vstupu severovýchodních zemí s odlehlými a velmi řídko osídlenými regiony přibyl další cíl zaměřený na rozvoj těchto regionů. V roce 1994 byly přijaty Principy rozvojové politiky evropského prostoru a v témže roce začal fungovat Fond soudržnosti.

V páté etapě (2000-2006) došlo k redukci počtu cílů na tři, kdy nejdůležitějším a nejvíce finančně podporovaným se stal Cíl 1 - Podpora rozvoje zaostávajících regionů. V roce 2004 došlo k dosud největšímu rozšíření EU o deset států včetně ČR, a proto od svého počátku byla pátá etapa zaměřena na přípravu strukturální politiky na blížící se rozšíření. Rozpočet pro politiku soudržnosti v tomto období činil celkem 213 miliard Euro pro patnáct členských zemí a další 21,7 miliardy Euro pro nových deset členských zemí pro roky 2004-2006. Z toho pro regiony v Cíli 1 bylo určeno celkem 76,1% všech finančních prostředků. Za období 2004-2006 získala ČR z prostředků EU na různé programy v rámci všech tří Cílů zhruba 80 miliard Kč.

V šesté etapě (2007-2013) bylo na politiku hospodářské a sociální soudržnosti vyčleněno celkem 347 miliard Euro a došlo v ní k zatím poslednímu rozšíření EU o Bulharsko, Rumunsko

a Chorvatsko. Celé období šesté etapy se již plně týkalo i ČR. Byly opět stanoveny tři Cíle, a to:

- **Cíl 1 – Konvergence**
- **Cíl 2 – Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost**
- **Cíl 3 – Evropská územní spolupráce.**

Hlavní důraz byl opět kladen na nejméně rozvinuté regiony (s HDP na osobu nižším než 75% průměru EU), pro které byl určen Cíl 1. Pro tento Cíl bylo vyčleněno celkem 81,5% z celkového objemu financí politiky hospodářské a sociální soudržnosti. V ČR se to týkalo všech regionů soudržnosti s výjimkou Prahy, která spadala pod Cíl 2. Cíl 3 se v ČR týkal všech regionů soudržnosti. ČR v tomto období mohla z prostředků EU čerpat celkem 26 miliard Euro.

V právě probíhající sedmé etapě (2014-2020) byly pro ČR vyčleněny prostředky ve výši téměř 24 miliard EUR. Nejdůležitější změnou v tomto období je redukce počtu cílů na dva:

- **Cíl 1 – Investice pro růst a zaměstnanost**
- **Cíl 2 – Evropská územní spolupráce**

Zároveň došlo ke změně typologie podporovaných regionů. Nově byly definovány tři druhy regionů, které budou všechny podporovány z Cíle 1:

- **Méně rozvinuté regiony** – regiony s HDP na obyvatele nižším než 75% průměru EU-28
- **Přechodově regiony** – regiony s HDP na obyvatele v rozmezí 75% - 90% průměru EU-28
- **Více rozvinuté regiony** – regiony s HDP na obyvatele vyšším než 90% průměru EU-28 (Macháček et al., 2011, s. 186-194)

Hlavním nástrojem politiky hospodářské a sociální soudržnosti jsou Evropské strukturální a investiční fondy (ESIF), jejichž prostřednictvím se poskytují finanční prostředky jednotlivým regionům. Jedná se o:

1. **Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF)** – jedná se o investiční fond, který je zaměřen na modernizaci a posilování hospodářství. Financuje projekty investiční povahy, jako je výstavba dopravní infrastruktury, odstraňování ekologických zátěží, rekonstrukce kulturních památek atd.

2. **Evropský sociální fond (ESF)** – podporuje neinvestiční projekty v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů, zaměřené na zvyšování zaměstnanosti a počtu pracovních příležitostí.
3. **Fond soudržnosti (FS)** – neboli Kohezní fond. Jedná se o fond, který je zaměřen na podporu nikoliv jednotlivých regionů, ale celých států, jejichž hrubý národní důchod (HND) je nižší než 90% průměru EU-28. Podporuje dopravní infrastrukturu většího rozsahu (transevropské sítě), ochranu životního prostředí a oblast energetické účinnosti a obnovitelných zdrojů.
4. **Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD)** – podporuje rozvoj venkova, zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, zlepšení životního prostředí a krajiny nebo kvality života ve venkovských oblastech a diverzifikaci hospodářství venkova.
5. **Evropský námořní a rybářský fond (EMFF)** – jedná se o nástroj společné rybářské politiky EU, podporuje projekty zvyšující konkurenceschopnost a životní prostředí, nebo aktivity zaměřené na mořský a vnitrozemský rybolov (dotaceu.cz).

3.3.2 Regionální politika ČR

Jak uvádí Wokoun (2003, s. 200), zlomovým rokem v přístupu vládních míst k regionální politice byl rok 1995, neboť, počínaje tímto rokem, se česká regionální politika začala připravovat na budoucí členství v EU a od roku 1996 dochází k její aktivizaci z důvodu prohlubujících se socioekonomických rozdílů mezi jednotlivými regiony v ČR.

Milníkem bylo zřízení Ministerstva pro místní rozvoj ČR k 1. 11. 1996 a důležité bylo rovněž schválení nového krajského zřízení Ústavním zákonem č. 347/1997 Sb. o vytvoření vyšších územních samosprávných celků, kterým bylo vytvořeno 14 nových krajů, které však vlastní činnost začaly vykonávat od 1. 1. 2001.

V roce 1998 byly vládou ČR přijaty Zásady regionální politiky, jejich základním cílem bylo stanovení obecných pravidel pro provádění regionální politiky a její přiblížení regionální politice. Jak dále uvádí Wokoun (2003, s. 204 - 205), měla být regionální politika prováděna na úrovni republikové a úrovni regionální. Republiková úroveň měla být prováděna příslušnými ústředními orgány státní správy a měla mít selektivní charakter se zaměřením na předem vymezené regiony. Regionální úroveň měly zajišťovat orgány regionální samosprávy. Regionální úroveň měla pokrývat území celé ČR a měla se zaměřovat na vnitroregionální problematiku. V zásadách byla regionální politika definována jako *konceptní a výkonná*

činnost státu a regionálních orgánů, jejímž cílem je přispívat k harmonickému a vyváženému rozvoji jednotlivých regionů; snižovat rozdíly mezi úrovněmi rozvoje jednotlivých regionů; podporovat hospodářský a sociální rozvoj jednotlivých regionů, zejména pokud jde o aktivaci jejich nedostatečně využívaného hospodářského a sociálního potenciálu. Zásady rovněž stanovily základní typy podporovaných regionů (tzv. regionů se soustředěnou podporou státu) – strukturálně postižené regiony a hospodářsky slabé regiony.

Z pohledu regionální politiky byl taktéž důležitý rok 2000, kdy bylo schváleno několik zákonů, týkajících se regionální politiky. Jednalo se zejména o Zákon č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje, Zákon č. 128/2000 Sb. o obcích či Zákon č. 129/2000 Sb. o krajích.

V návaznosti na zákon č. 248/2000 Sb. byla v roce 2000 poprvé přijata Strategie regionálního rozvoje ČR. V roce 2006 byla schválena Strategie regionálního rozvoje ČR pro roky 2007 – 2013 a v současnosti platí Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2014 – 2020 schválená v roce 2013.

Pro realizaci a potřeby regionální politiky a následného čerpání finanční pomoci z Evropských strukturálních a investičních fondů prostřednictvím jednotlivých operačních programů, byly stanoveny tři typy regionů dle členění NUTS (Nomenklatura územních statistických jednotek) vycházející z počtu obyvatel regionů.

Tab. 2 Členění regionů NUTS dle počtu obyvatel

úroveň	min. počet obyvatel	max. počet obyvatel
NUTS I	3 000 000	7 000 000
NUTS II	800 000	3 000 000
NUTS III	150 000	800 000

Zdroj: <https://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Informace-o-fondech-EU/Regiony-regionalni-politiky-EU>

Úroveň NUTS I zahrnuje území celé ČR, regiony NUTS II jsou tzv. regiony soudržnosti, které byly vytvořeny právě z důvodu možnosti čerpání finanční podpory z prostředků EU a skládají se z jednoho či více krajů, regiony NUTS III jsou kraje.

Dále se území ČR dělí na jednotky LAU (Local administrative unit). V případě LAU 1 (dříve NUTS IV) se jedná o okresy a v případě LAU 2 (dříve NUTS V) o obce.

Tab. 3 Členění regionů NUTS v ČR

NUTS I	NUTS II	NUTS III
ČR	Praha	Hlavní město Praha
	Střední Čechy	Středočeský kraj
	Jihozápad	Jihočeský kraj, Plzeňský kraj
	Severozápad	Karlovarský kraj, Ústecký kraj
	Severovýchod	Liberecký kraj, Královéhradecký kraj, Pardubický kraj
	Jihovýchod	Kraj Vysočina, Jihomoravský kraj
	Střední Morava	Olomoucký kraj, Zlínský kraj
	Moravskoslezsko	Moravskoslezský kraj

Zdroj: <http://portal.ur.cz/spravni-usporadani-cr-organy-uzemniho-planovani/nuts.asp>

Množství a druhy operačních programů se v jednotlivých programových obdobích mění. V současném programovém období je z fondů EU spolufinancováno celkem deset Národních operačních programů, kdy celková finanční podpora z EU může činit až 23,85 mld. EUR. Kolik se podaří z těchto alokovaných prostředků prostřednictvím operačních programů vyčerpat, záleží na schopnostech jednotlivých ministerstev.

Tab. 4 Přehled operačních programů v ČR pro období 2014 - 2020

Operační program	Řídící orgán	Alokace v mld. EUR
Doprava	Ministerstvo dopravy	4,7
Integrovaný regionální operační program	Ministerstvo pro místní rozvoj	4,6
Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost	Ministerstvo průmyslu a obchodu	4,3
Výzkum, vývoj a vzdělávání	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	2,8
Životní prostředí	Ministerstvo životního prostředí	2,6
Program rozvoje venkova	Ministerstvo zemědělství	2,3
Zaměstnanost	Ministerstvo práce a sociálních věcí	2,1
Technická pomoc	Ministerstvo pro místní rozvoj	0,22
Praha - pól růstu	Magistrát hlavního města Prahy	0,2
Rybářství 2014 - 2020	Magistrát hlavního města Prahy	0,03

Zdroj: <https://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/2014-2020/Operacni-programy>

3.4 Vývoj krajského zřízení v českých zemích

3.4.1 Období 1848 - 1918

Když v roce 1848 bylo v Rakousko-Uhersku zrušeno poddanství, ztratila své opodstatnění i existence dosavadní patrimoniální správy. Než však mohla nová státní správa začít plně vykonávat svou činnost, vykonávaly patrimoniální úřady ještě do 1. ledna 1850 veřejnou správu a do 1. července 1850 správu soudní, avšak nově již na státní náklady (Kocourek, 2007, s. 9).

V březnu 1849 byly novým obecním zřízením organizovány obce jako orgány územní samosprávy, které byly kromě správy samostatné působnosti pověřeny i správou s přenesenou působností. Tím byla do veřejné správy zavedena tzv. dvojkolejnost, kdy byla veřejná správa vykonávána jak státními úřady, tak i orgány územní samosprávy (Hledíková et al., 2007, s. 273).

Císařským nařízením z 28. června 1849 č. 295/1849 říšského zákoníku byla schválena nová organizace politické správy, v jejímž rámci se nejvyšším politickým orgánem stalo ministerstvo vnitra. Císařským nařízením z 26. června 1849 č. 290/1849 říšského zákoníku bylo Rakousko-Uhersko fakticky rozděleno na korunní země, ty na kraje a kraje na politické okresy. Okresní hejtmanství v jednotlivých okresech byla první instancí politické správy, krajské vlády v krajích druhou instancí a ministerstvo vnitra třetí instancí. Čechy byly rozděleny na 7 krajů a 79 okresů, Morava na 2 kraje a 25 okresů, ve Slezsku bylo pouze 7 okresů, kraj žádný. V každém krajském městě (Praha, České Budějovice, Česká Lípa, Cheb, Jičín, Pardubice, Plzeň, Brno, Olomouc) sídlila krajská vláda v čele s krajským prezidentem a krajské vlády podléhaly přímo ministerstvu vnitra. Na krajské úřady byla převedena většina kompetencí bývalých zemských gubernií, jež byly v letech 1763 – 1848 vrcholným zemským správním orgánem a řídila např. výkon všeobecné politické správy, věci vojenské, obchodní, daňové, hospodářské a soudní záležitosti (Kocourek, 2007, s. 9 – 10).

Dne 12. května 1855 došlo k nové organizaci státní správy, kdy místo dosavadních sedmi krajských vlád v Čechách bylo zřízeno 13 krajských úřadů (Čáslav, České Budějovice, Cheb, Hradec Králové, Chrudim, Jičín, Litoměřice, Mladá Boleslav, Písek, Plzeň, Praha, Tábor, Žatec), na Moravě místo dvou krajských vlád vzniklo 6 krajských úřadů (Brno, Olomouc, Jihlava, Znojmo, Nový Jičín a Uherské Hradiště), Slezsko zůstalo opět bez kraje. Co se týče okresní úrovně, bylo soudnictví smíšeno se státní správou a místo okresních hejtmanství došlo ke vzniku smíšených okresních úřadů, které sídlily v každém sídle okresního soudu. V Čechách jich tak vzniklo 208, na Moravě 76 a ve Slezsku 22. Jestliže od roku 1850 byly krajské úřady institucí druhého stupně, od roku 1855 se změnil na prostředníky mezi okresními úřady a místodržitelstvím a na dohlédací úřady. Rovněž začaly provádět správu přímých daní. Vzhledem k novému postavení začaly být krajské úřady vnímány jako neúčelné, a proto bylo roku 1861 rozhodnuto o jejich zrušení. Od roku 1862 začaly jejich pravomoci přecházet na okresní úřady a místodržitelství a roku 1868 byly zrušeny zcela, kdy do té doby ještě vykonávaly zdravotnickou, technickou a berní agendu (Kocourek, 2007, s. 17, 19).

3.4.2 Období 1918 – 1945

Po vzniku Československé republiky v roce 1918 byly tzv. recepčním zákonem převzaty všechny stávající říšské a zemské zákony a rovněž všechny správní úřady. Brzy po jejím vzniku se objevily snahy o zrušení vyšších složek samosprávy, a proto měla být republika na základě zákona č. 126/1920 Sb. o zřízení župních a okresních úřadů rozdělena na 15 žup řízených župními úřady v čele s župany, kdy župy měly být alternativou krajů. Dozor nad župními úřady mělo mít ministerstvo vnitra. Nižšími orgány státní správy měly být okresy řízené okresními úřady v čele s okresními náčelníky. Ačkoliv měl být župní zákon aktivován do tří let, vzhledem k obavě ze vzniku nejméně dvou žup v zcela německých rukou nedošlo v českých zemích k jeho aktivaci. Nakonec byl aktivován pouze na Slovensku, kde došlo v roce 1923 ke vzniku šesti žup (Kocourek, 2007, s. 33, 42, 43)

3.4.3 Období 1945 – 1989

V roce 1945, po skončení druhé světové války, byly obecní, okresní a zemské úřady nahrazeny národními výbory (místní, okresní a zemský národní výbor), které představovaly nový typ veřejné správy. Po únorovém převratu v roce 1948 byla dne 9. května 1948 přijata nová Ústava, která mimo jiného rušila zemské zřízení a nahradila ho zřízením krajským a tím zakotvila soustavu krajských národních výborů. Zásady nového správního zřízení pak byly vyhlášeny zákonem č. 280/1948 Sb. o krajském zřízení ze dne 21. prosince 1948. Na základě tohoto zákona vzniklo dne 1. ledna 1949 v Čechách a na Moravě celkem 13 krajů (Pražský, Českobudějovický, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Hradecký, Pardubický, Jihlavský, Brněnský, Olomoucký, Gotwaldovský a Ostravský) s krajskými národními výbory a na Slovensku bylo zřízeno 6 krajů, k 31. prosinci 1948 byly zrušeny země. Kraje pak byly rozděleny na okresy, které prakticky odpovídaly bývalým soudním okresům (Kocourek, 2007, s. 74, 80, 81). Věcná působnost nově zřízených krajských národních výborů odpovídala působnosti zrušených zemských národních výborů, které byly zřízeny ústavním dekretem presidenta republiky ze dne 4. prosince 1944 č. 18 Úředního věstníku československého. Kraje byly koncipovány tak, aby s výjimkou kraje Pražského byly o velikosti zhruba 5.000 km², měly okolo 500.000 obyvatel a skládaly se ze zhruba 13-14 okresů. Dne 1. února 1949 pak došlo k územní reorganizaci okresů nařízením vlády č. 3/1949 Sb. ze dne 18. ledna 1949, v rámci které bylo zrušeno 11 okresů a naopak 35 okresů bylo nově vytvořeno (Hledíková et al., 2007, s. 447).

K další správní reorganizaci došlo v roce 1960 na základě zákona č. 36/1960 Sb. o územním členění státu. Počet krajů v Čechách byl z 13 snížen na 7 (Středočeský, Jihočeský, Západočeský, Severočeský, Východočeský, Jihomoravský a Severomoravský) + hlavní město Praha tvořící samostatnou územní jednotku, na Slovensku byl počet krajů z 6 snížen na 3, současně byl zredukován i počet okresů z původních 306 na 108 (Hledíková et al., 2007, s. 450, 451). Byla zachována soustava národních výborů a stále trvala podřízenost nižších výborů vyšším, kdy krajské národní výbory i nadále řídily činnost okresních národních výborů. Pravomoci národních výborů na všech stupních upravovalo nařízení vlády č. 71/1960 Sb. Důvodem k této správní reorganizaci bylo, že dosavadní územní organizace již byla dosaženým stupněm rozvoje společnosti překonána a vzhledem ke své malé územní působnosti dosavadní okresy a kraje přestaly vytvářet dostatečný prostor pro efektivní činnost hospodářských organizací. Za vytvořením nové územní organizace tak stála snaha o přizpůsobení území nových okresů a krajů dosaženému stupni rozvoje společnosti a vytvoření podmínek pro jejich další rozvoj (psp.cz). Správní soustava v této podobě vydržela až do roku 1990.

3.4.4 Období po roce 1989

V roce 1990 bylo rozhodnuto o další reformě veřejné správy, v jejímž rámci došlo ke zrušení soustavy národních výborů a k obnově místní samosprávy. Dnem voleb do obecních zastupitelstev, které proběhly 23. a 24. listopadu 1990, byly zrušeny národní výbory a byly nahrazeny obecními a okresními úřady. Bez náhrady došlo ke zrušení krajských národních výborů, jejichž kompetence byly rozděleny mezi nově zřízené okresní úřady, jednotlivá ministerstva a centrální úřady (Kocourek, 2007, s. 91). Kraje jako takové zrušeny nebyly a například soudní soustava funguje podle územního členění z roku 1960 dosud.

K obnově krajského zřízení opětovně došlo v rámci reformy veřejné správy dne 1. ledna 2000 na základě ústavního zákona č. 347/1997 Sb. o vytvoření vyšších územních samosprávných celků. Nově tak vzniklo 14 vyšších územních samosprávných celků: Hlavní město Praha a 13 krajů (Středočeský, Budějovický, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Jihlavský, Brněnský, Olomoucký, Ostravský, Zlínský). Ústavním zákonem č. 176/2001 Sb. pak došlo k přejmenování Budějovického kraje na kraj Jihočeský, Jihlavského kraje na kraj Vysočina, Brněnského kraje na kraj Jihomoravský a Ostravského kraje na kraj Moravskoslezský. Dne 12. listopadu 2000 proběhly volby do krajských zastupitelstev a vlastní činnost začaly krajské úřady vykonávat od 1. ledna 2001. Samotné fungování krajů upravuje zákon č. 129/2000 Sb. o krajích, respektive zákon č. 131/2000 Sb. o hlavním městě Praze pro Prahu.

K reformě veřejné správy bylo přistoupeno i díky tlaku EU a možnému budoucímu členství ČR v EU. Jejím cílem byla především decentralizace státní správy a posílení významu samosprávy a v průběhu reformy pak bylo rozhodnuto o tzv. spojeném modelu veřejné správy, kdy orgány samosprávy budou kromě samostatné působnosti vykonávat i působnost přenesenou, čili budou vykonávat i státní správu. K tomu došlo jak vytvořením vyšších územních samosprávných celků, tak základních územních samosprávných celků (obcí s rozšířenou působností, obcí s pověřeným obecním úřadem či obcí se základním rozsahem přenesené působnosti), které svou činnost zahájily dne 1. ledna 2003 poté, co k 31. prosinci 2002 byly definitivně zrušeny okresní úřady a právě kompetence okresních úřadů ve výkonu státní správy byly převzaty orgány územních samosprávných celků, tedy krajů a obcí.

3.5 Demografie

Demografie je vědní obor zabývající se studiem reprodukce lidských populací a podmíněnostmi tohoto procesu. Objektem jejího studia jsou lidské populace a předmětem je demografická reprodukce, kterou je myšlena obnova lidských populací v důsledku procesu rození a vymírání. S procesem demografické reprodukce jsou spojeny demografické události, kterými jsou např. narození, úmrtí, potrat, sňatek, rozvod nebo nemoc, jelikož mají přímý vliv na proces porodnosti a úmrtnosti. Tyto demografické události demografie studuje jako hromadné jevy. Údaje z evidence demografie nejprve metodicky upraví do procesů porodnosti, úmrtnosti, potratovosti, sňatečnosti, rozvodovosti a nemocnosti a poté analyzuje tyto procesy s cílem najít jejich pravidelnosti, krátkodobá kolísání i dlouhodobé trendy (Kalibová, 2004, s. 5).

Název demografie je odvozen z řeckých slov „démós“ (lid) a „gráfein“ (psát). Za jejího zakladatele se všeobecně považuje John Graunt, který v lednu 1662 vydal svou práci „Přirozená a politická pozorování založená na seznamech zemřelých“, ve které se zabýval úmrtností obyvatelstva v Londýně. Leden 1662 je zároveň považován i za vznik demografie jako vědního oboru (Koschin, 2005, s. 7 – 8).

3.5.1 Prameny demografických dat

Za prameny demografických dat lze považovat všechny prameny běžné demografické statistiky i výsledky speciálních výběrových šetření. Poskytují údaje o pro analýzu procesu demografické reprodukce včetně hodnocení demografických změn (Kalibová, 2004, s. 9). Tyto statistické údaje jsou pro demografii klíčové, jelikož bez nich by nemohla existovat. Poskytují informace jak o velikosti a struktuře zkoumané populace, tak i o pohybu (měně) obyvatelstva,

ke kterému v populaci dojde za určité období (Koschin, 2005, s. 11). Jedná se o první fázi poznávacího procesu – statistický popis. Mezi hlavní prameny demografických dat patří:

Sčítání lidu - neboli populační census; Je základním pramenem o počtu a struktuře obyvatelstva. Jedná se o soubornou statistickou akci sběru, uspořádání, zhodnocení, analýzy a publikování vybraných demografických, ekonomických a sociálních údajů. Výsledky cenzu poskytují informace zejména o počtu, rozmístění a struktuře obyvatelstva, o domácnostech, úrovni bydlení a struktuře domovního a bytového fondu k určitému okamžiku (tzv. rozhodný okamžik sčítání). Účast pro obyvatelstvo je obvykle povinná a neúčast bývá sankcionována (Kalibová, 2004, s. 9), V ČR je sčítání lidu zajišťováno Českým statistickým úřadem, který i zveřejňuje výsledky. K dosud poslednímu sčítání lidu v ČR došlo v roce 2011 a bylo spojeno i se sčítáním domů a bytů. Sčítání proběhlo metodou sebesčítání, kdy sčítané osoby samy vyplňovaly sčítací formuláře, které jim byly předány sčítacími komisaři. Počínaje rokem 2011 je dle článku 5, bodu 1 „Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 763/2008 o sčítání lidí, domů a bytů“ každý členský EU povinen stanovit referenční datum provádění sčítání. Referenčním rokem je pro všechny členské státy první rok každého desetiletí. Ve všech členských státech tak od roku 2011 bude probíhat sčítání lidí, domů a bytů v jednom roce.

Evidence přirozené měny – přirozenou měnou se rozumí procesy rození a vymírání, v širším pohledu zahrnuje i sňatečnost, rozvodovost, potratovost a nemocnost. Pro evidenci přirozené měny se vytvořila soustava registračních knih (matrik), v nichž jsou za přesně vymezené územní jednotky chronologicky vedena všechna narození, úmrtí a sňatky osob vyskytujících se na daném území v okamžiku události. Matriky vedou matriční úřady vybraných obcí a získaná data zasílají Českému statistickému úřadu. Evidenci rozvodů vedou okresní soudy a evidenci potratů příslušná zdravotnická zařízení. Statisticky se zpracovávají až výpisy z těchto registračních knih. Statistické zpracování je centrální a zaznamenané demografické události se při něm převádějí z místa události do místa trvalého pobytu zapsaných osob. Za úplnou evidenci je považováno zachycení alespoň 90% událostí, v Evropě je toto minimum splněno všemi zeměmi (Kalibová, 2004, s. 10 – 11).

Evidence migrací – poskytuje informace o změnách v rozmístění obyvatelstva v závislosti na ostatních sociálních a ekonomických jevech. Migrace je v ČR definována jako změna trvalého pobytu za hranice určité administrativní jednotky, zpravidla obce, a je založena na povinném hlášení k trvalému pobytu. Eviduje se i změna trvalého pobytu mezi městskými obvody Prahy. Přejížděné pobyty se v ČR neevidují (Kalibová, 2004, s. 11).

Evidence nemocnosti – v ČR se staticky evidují pouze poruchy zdraví a úrazy vyžadující léčení. Ukazatele nemocnosti nelze počítat za celou populaci, jelikož úplně sledováno je pouze několik závažných nemocí. Poměrně spolehlivé jsou informace o nemocnosti ekonomicky aktivního obyvatelstva na základě statistiky ukončených případů pracovní neschopnosti. Kromě toho existuje ještě běžná statistika pracovní neschopnosti, založená na evidenci zaměstnavatele. Výsledky evidence nemocnosti publikuje Ministerstvo zdravotnictví v tzv. „Zdravotnické statistice“ (Kalibová, 2004, s. 11). Údaje o zdravotním stavu obyvatelstva eviduje Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR (ÚZIS) prostřednictvím Národního zdravotnického informačního systému (NZIS).

Výběrová šetření – výhodou výběrových šetření je jejich pohotovost a hospodárnost, provádějí se jako:

1. doplněk sčítání lidu nebo evidence demografických událostí a jsou při nich sledovány jevy, které není účelné sledovat u všech obyvatel;
2. náhrada základní dokumentace především formou mikrocenzu, kdy rozsah zjišťovaných znaků může být větší než u sčítání lidu a jsou levnější;
3. doplněk speciální evidence, např. výběrová statistika ukončených případů pracovní neschopnosti;
4. jednorázová šetření, např. šetření populačního klimatu (Kalibová, 2004, s. 12)

Registry obyvatelstva – obvykle vycházejí z dat ze sčítání lidu a sledované znaky jsou aktualizovány na základě evidence přirozené změny obyvatelstva. Mezi speciální registry obyvatelstva patří např. soupisy voličů, soupisy daňových poplatníků, školních dětí apod. (Kalibová, 2004, s. 11). V ČR vede údaje o fyzických osobách Registr obyvatel, který sdílí data s ostatními základními registry a který je centrálním registrem vedoucím údaje o všech fyzických osobách včetně cizích státních příslušníků s povolením k pobytu v ČR a azylantů.

Historické prameny – prameny vhodné zejména pro historickou demografii, zabývající se studiem historických populací.

3.5.2 Procesy demografické reprodukce

Demografický proces znamená, že jedinec prožívá změnu svého stavu, událost pro něj znamená skutečný přechod z jednoho stavu do druhého, čili je to uskutečnění procesu. Mezi demografické procesy patří např. porodnost, úmrtnost, potratovost, sňatečnost nebo rozvodovost. Jedná se o do těchto procesů upravené demografické události jako je narození, úmrtí, potrat, sňatek a rozvod, které jsou zkoumané jako hromadné jevy, nikoliv jako

individuální události v životě jednotlivce. Každý demografický proces se tak projevuje demografickou událostí, např. porodnost narozením, úmrtnost úmrtím, potratovost potratem, sňatečnost uzavřením manželství a rozvodovost rozvodem. Jednoduše lze změnu stavu vysvětlit např. u úmrtnosti. Jedná se o proces, při kterém jedinec přechází ze stavu „žijící“ do stavu „zemřelý“, úmrtí je tedy pro něho uskutečnění přechodu ze stavu žijící do stavu zemřelý (demografie.info A).

Porodnost – neboli natalita; společně s úmrtností patří mezi základní složky demografických procesů, jelikož přímo a kladným způsobem ovlivňuje populační růst. Závisí na schopnosti muže a ženy rodit děti, obecně se berou v úvahu živě narození. Nejjednodušším ukazatelem je hrubá míra porodnosti (hmp), která podle vzorce $hmp = N^V/P \cdot 1000$ v promilích vyjadřuje počet živě narozených (N^V) na 1.000 obyvatel středního stavu (P), kterým je myšlen počet obyvatel k 1. červenci daného roku (Kalibová, 2004, s. 27).

Úmrtnost – neboli mortalita; Označuje proces přirozeného ubývání obyvatelstva úmrtími jeho jednotlivých příslušníků a je značně závislá na věkové struktuře (Roubíček, 1997, s. 237). Stejně jako porodnost je základní složkou demografických procesů, na rozdíl o porodnosti však velikost populační růst ovlivňuje negativně. Demografie se o úmrtnost zajímá jako o hromadný jev, tedy zkoumá proces vymírání určité populace. Nejjednodušším ukazatelem je hrubá míra úmrtnosti (hmú), která v promilích vyjadřuje počet zemřelých (D) na 1.000 obyvatel středního stavu (P) ve sledovaném kalendářním roce a to dle vzorce $hmú = D/P \cdot 1000$. Při analýze úmrtnosti je důležité zastoupení jednotlivých příčin úmrtí. Z důvodu mezinárodní srovnatelnosti se proto používá „Mezinárodní klasifikace nemocí, úrazů a příčin smrti v populaci“. Příčinami smrti se zabývá smrtnost (letalita), která udává poměr počtu zemřelých na určitou příčinu smrti ke střednímu stavu obyvatelstva, zpravidla však na 100.000 obyvatel (Kalibová, 2004, s. 21, 25).

Potratovost – váže se k oběma základním procesům demografické reprodukce, tedy k porodnosti a úmrtnosti. Rozumí se jí úmrtnost plodu, tj. ukončení těhotenství vynětím nebo vypuzením plodu od koncepce do stavu, kdy je plod dle platných definic považován za dítě. Potraty rozlišujeme spontánní (samovolné) a umělé. Úroveň potratovosti souvisí se způsoby omezování plodnosti, s šířením antikoncepce a s celkovým populačním klimatem v zemi. Vzhledem k nejednotné legislativě jednotlivých států, kdy některé státy nepovolují umělé potraty, nebo kdy např. miniinterupce nespádají statisticky pod potraty, je mezinárodní srovnání potratovosti obtížné. Jejím nejjednodušším ukazatelem je hrubá míra potratovosti (hmpo),

definovaná jako počet všech potratů (A) na 1.000 obyvatel středního stavu (P) dle vzorce $hmpo = A/P \cdot 1000$ (Kalibová, 2004, s. 29 - 30).

Sňatečnost – ovlivňuje proces reprodukce pouze nepřímo. Sňatečností se rozumí proces uzavírání sňatků na základě zákonných podmínek. Sňatek je chápán jako demografická událost opakovaného charakteru, která však nemusí nastat u všech členů dané populace. Neobnovitelnou událostí je pouze první sňatek. V monogamních společnostech se rozlišují tzv. první sňatky (sňatky svobodných) a sňatky dalšího pořadí (sňatky rozvedených, ovdovělých). Počet sňatků závisí na množství sňatkuschného obyvatelstva, jeho rozdělení podle věku a pohlaví, na populační politice, na politické či hospodářské situaci a také na hodnotovém systému. Nejjednodušším ukazatelem je hrubá míra sňatečnosti (hms) udávající poměr počtu sňatků (S) na 1.000 obyvatel středního stavu (P) dle vzorce $hms = S/P \cdot 1000$ (Kalibová, 2004, s. 30 - 31). Specifičtější ukazatelem je obecná míra sňatečnosti, která vyjadřuje počet sňatků osob do 50 let věku vůči všem sňatkuschným osobám (svobodní, rozvedení, ovdovělí). Tento věkový limit je daný vzhledem k možné demografické reprodukci (demografie.info B).

Rozvodovost – rovněž ovlivňuje proces reprodukce nepřímo. Rozvod je právním ukončením manželství, uskutečňuje se na základě žádosti a dochází k němu rozhodnutím soudu (demografie.info C). Česká statistika však zachycuje pouze skutečně rozvedená manželství, evidence rozpadlých manželství, kdy manželství právně existuje, ale manželé spolu nežijí, se nevede. Tyto údaje lze získat pouze z výběrových šetření. Nejjednodušším ukazatelem rozvodovosti je hrubá míra rozvodovosti (hmro), která dle vzorce $hmro = R/P \cdot 1000$ udává poměr rozvodů (R) na 1.000 obyvatel středního stavu (P). Jedním z negativních důsledků vysoké rozvodovosti je vznik neúplných rodin, což pak může být i jednou z příčin nižší porodnosti (Kalibová, 2004, s. 32 – 33).

3.5.3 Populační vývoj

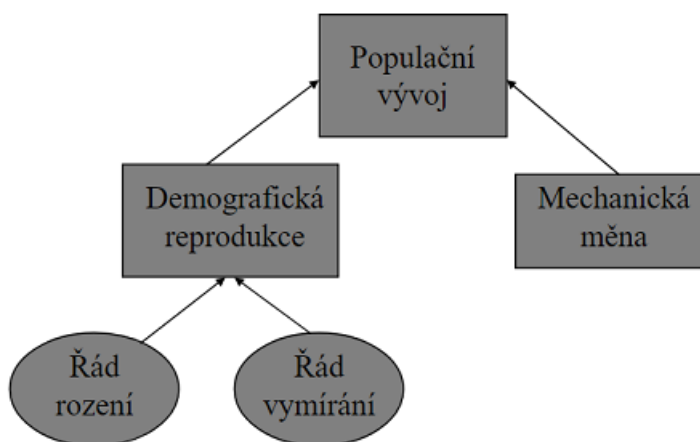
Populačním vývojem se rozumí změny v celkovém počtu obyvatelstva, které jsou ovlivněny přirozenou a mechanickou měnou obyvatelstva. Přirozená měna přímo souvisí s reprodukcí obyvatelstva a je určována počtem narození a úmrtí. Jestliže počet narození v dané populaci převažuje nad počtem úmrtí, je výsledkem přirozený přírůstek obyvatelstva. Pokud je tomu naopak, je výsledkem přirozený úbytek obyvatelstva. Jeho ukazatelem je hrubá míra přirozeného přírůstku (hmpp), který je výsledkem rozdílu hrubé míry porodnosti (hmp) a hrubé míry úmrtnosti (hmú).

Samotná demografická reprodukce může být ovlivněna populační politikou státu, úrovní zdravotnictví či životní úrovní. Negativně může být populační vývoj ovlivněn zejména válečným konfliktem, epidemiemi či zhoršujícími se přírodními podmínkami a negativním klimatickým vývojem ve formě např. přírodních katastrof, dlouhodobým vysycháním půdy a s tím souvisejícím hladomorem atd. Tyto negativní jevy mohou značně ovlivnit i migraci obyvatelstva.

Mechanická měna je určována migrací neboli stěhováním obyvatelstva. Migraci rozlišujeme vnitřní a vnější. Vnitřní migrací se rozumí změna trvalého pobytu mezi jednotlivými obcemi v rámci jednoho státu, vnější migrace je změna pobytu za hranice státu. Výsledkem rozdílu mezi přistěhovanými (imigranti) a vystěhovanými osobami (emigranti) je migrační saldo (MS), podle vzájemného poměru imigrantů a emigrantů buď kladné, nebo záporné. Z pohledu státu je populační vývoj ovlivňován pouze migrací vnější, z pohledu jednotlivých regionů v rámci státu populační vývoj ovlivňuje migrace vnitřní i vnější. Pro porovnání s dalšími populacemi či územími je vhodné použít ukazatel hrubá míra migračního salda (hmms), které je výsledkem poměru migračního salda (MS) na 1.000 obyvatel středního stavu (P).

Výsledkem rozdílu mezi přirozeným přírůstkem a migračním saldem je celkový populační přírůstek (CPP), pokud je záporný, lze jej označit celkovým populačním úbytkem. Jeho ukazatelem je hrubá míra celkového populačního přírůstku (hmcpp), která je výsledkem rozdílu mezi hrubou mírou přirozeného přírůstku (hmpp) a hrubou mírou migračního salda (hmms).

Obr. 1 Schéma populačního vývoje

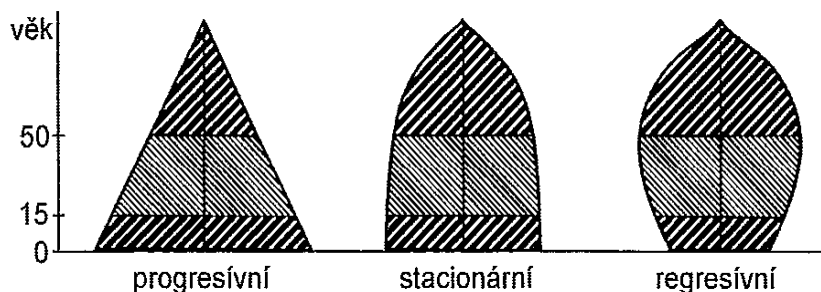

Zdroj: <http://slideplayer.cz/slide/3401087/>

3.5.4 Struktura obyvatelstva

Základní třídění struktury obyvatelstva je podle věku a pohlaví. Struktura obyvatelstva podle věku se obvykle vyjadřuje rozdělením do jednoletých nebo víceletých (zpravidla pětiletých) skupin, téměř vždy se provádí odděleně pro muže a ženy. Grafické znázornění věkové struktury představuje věková pyramida. Na svislou osu věkové pyramidy se zanáší věk, na vodorovnou osu jednotlivé věkové skupiny. Z pohledu demografické reprodukce se věkové skupiny dělí do tří základních skupin: složka dětská (0 – 14 let), složka reprodukční (0-49 let), definovaná schopností žen rodit, a složka postreprodukční (50 a více let). Věková pyramida v hrubých rysech odráží i demografickou historii dané populace, kdy jednotlivé zářezy odrážejí jevy, které ovlivňovaly úroveň demografické reprodukce (Kalibová, 2004, s. 18). Věkovou pyramidu lze sestavit i z pohledu ekonomického, která se rovněž dělí do tří základních skupin, avšak nikoliv podle schopnosti reprodukční, nýbrž produktivní: složka dětská/předproduktivní (0 – 14 let), složka ekonomicky aktivních/produktivní (15 – 64 let) a složka lidí v důchodovém věku/postproduktivní (65 a více let). Podle zastoupení dětské a postreprodukční složky se rozlišují tři populační typy: progresivní, stacionární a regresivní.

Obr. 2 Základní typy věkové struktury

Zdroj: Kalibová, K. *Úvod do demografie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004, s. 18

1. **Typ progresivní** – dětská složka převažuje nad postreprodukční. Tento typ je obvyklý v rozvojových zemích, kde je vysoká úroveň plodnosti i úmrtnosti. Je typický pro populace před demografickou revolucí.
2. **Typ stacionární** – dětská a postreprodukční složka jsou téměř v rovnováze. Je obvyklý v populacích s déletrvajícím poklesem plodnosti, kdy při dané úmrtnosti dochází pouze k nahrazování obyvatelstva v reprodukčním věku.
3. **Regresivní typ** – postreprodukční složka převažuje nad dětskou. Z dlouhodobého pohledu dochází ke snižování populace. Je typický pro země západní a střední Evropy včetně ČR (Kalibová, 2004, s. 18).

Pokud se věková pyramida rozpůlí příčným řezem a jednotlivé věkové struktury se rozdělí dle pohlaví, kdy se vlevo zaznamená mužská část a vpravo ženská, jedná se o tzv. strom života.

Věková struktura obyvatelstva je považována za výchozí uspořádání demografických dat pro veškeré demografické analýzy a sama je výsledkem demografických a geodemografických procesů (porodnost, úmrtnost a migrace). Nejčastěji je věková struktura vyjádřena indexem stáří (I_s), vyjadřující vzájemný poměr postreprodukční/postproduktivní a dětské složky, čímž tak udává počet osob starších 50/65 let na 100 osob ve věku 0 – 14 let: $I_s = P_{50+}/P_{0-14} \cdot 100$ nebo $I_s = P_{65+}/P_{0-14} \cdot 100$. Dále věková struktura vyjadřuje statistické rozložení obyvatelstva podle věku, a proto se počítají i některé její další charakteristiky, především střední hodnoty. Jedná se o průměrný věk vyjadřující průměr počtu let prožité všemi členy populace; věkový medián rozdělující obyvatelstvo dle věku na dvě stejně velké poloviny a tím udávající věk, dosažený právě polovinou populace (je vždy nižší než průměrný věk) a modus (modální věk), což je nejčastěji se vyskytující věk ve sledované populaci (Toušek et al., 2008, s. 56, 58).

Struktura obyvatelstva podle pohlaví je nejčastěji vyjádřena indexem maskulinity (I_m), který představuje vzájemný podíl mužů (P^m) a žen ($P^ž$): $I_m = P^m/P^ž \cdot 100$ a je obvykle vyjádřen v procentech. Analogicky pak lze zjistit i index feminity (I_f). Dalším ukazatelem je ukazatel maskulinity (uma): $uma = P^m/P \cdot 100$ vyjadřující procentuální zastoupení mužů (P^m) v dané populaci (P). Analogicky lze opět zjistit ukazatel feminity. Zastoupení mužů a žen v dané populaci se v průběhu života mění a je obvykle ovlivněno vyšším počtem narozených chlapců než dívek, diferenční úmrtností mužů a žen a migrací. Do struktury populace může zasáhnout i válečný konflikt (Kalibová, 2004, s. 17).

Obyvatelstvo můžeme dále rozlišovat dle rodinného stavu, etnicity, národnosti, jazyka, náboženského vyznání, vzdělanosti nebo ekonomické aktivity. Jelikož všechny uvedené charakteristiky významným způsobem ovlivňují výsledné demografické chování obyvatelstva, řadí se struktura obyvatelstva mezi nejvýznamnější charakteristiky demografické statistiky (Toušek et al., 2008, s. 53 – 54).

4 Charakteristika Karlovarského kraje

4.1 Základní údaje

Karlovarský kraj leží v západní části ČR, kdy celá jeho severní a západní část tvoří státní hranici se SRN, na severu se Svobodným státem Sasko a na západě se Svobodným státem Bavorsko. Na jihu Karlovarský kraj sousedí s Plzeňským krajem a na východě s Ústeckým krajem, s nímž tvoří Region soudržnosti NUTS 2 Severozápad.

Kraj je složen z území tří okresů: Karlovy Vary, Sokolov a Cheb, ve kterých se nachází celkem 134 obcí, z nichž má 38 statut města a 1 statut městyse. Výkonem státní správy je v kraji pověřeno 14 obcí s pověřeným obecním úřadem a 7 obcí s rozšířenou působností (dále jen ORP). V okrese Karlovy Vary se jedná o Karlovy Vary a Ostrov, v okrese Sokolov jsou to Sokolov a Kraslice a v okrese Cheb se jedná o Cheb, Aš a Mariánské Lázně. Krajským městem jsou Karlovy Vary, které jsou zároveň jediným statutárním městem v kraji.

Obr. 3 Administrativní mapa Karlovarského kraje

Zdroj: <https://www.czso.cz/documents/10180/20542661/4105k02.jpg/6fb46c99-c9f4-4234-998b-9f6387e40c12?version=1.1&t=1429160533516>

Ačkoliv se obecně jako rozloha Karlovarského kraje uvádí údaj 3.314 km², k 1. 1. 2016 došlo na základě zákona č. 15/2015 Sb. o zrušení vojenského újezdu Brdy ke změně hranic vojenského újezdu Hradiště, kdy bylo území o velikosti zhruba 4 km² přičleněno k Ústeckému

kraji, čímž došlo ke zmenšení rozlohy Karlovarského kraje na 3.310 km². Co se však týče pořadí velikosti krajů, tento rozdíl nemá žádný vliv, a Karlovarský kraj je po Praze a Libereckém kraji třetím nejmenším krajem v ČR. Osob s trvalým pobytem zde k 31. 12. 2016 žilo 296.749, což jej činí krajem s nejnižší populací. Hustota osídlení k 31. 12. 2016 činila podprůměrných 89,7 obyvatel/1 km², zatímco celostátní průměr je 134,1 obyvatel/1 km². Průměrná velikost obce v kraji je 2.214 obyvatel, zatímco celostátní průměrná populace obce je 1.690 obyvatel.

Tab. 5 Základní údaje Karlovarského kraje k 31. 12. 2016

Okres	Počet obcí		Počet obyvatel	Rozloha km ²	Hustota osídlení počet ob./1 km ²
	celkem	z toho měst			
Cheb	40	10	91.837	1.046	87,8
Karlovy Vary	56	15	115.785	1.510	76,7
Sokolov	38	13	89.127	754	118,2
celkem	134	38	296.749	3.310	89,7

Zdroj: ČSÚ, *Malý lexikon obcí ČR 2017* [online]

Z okresů Karlovarského kraje je rozlohou i počtem obyvatel největší okres Karlovy Vary, ve kterém se nachází i největší počet obcí. Nej hustěji osídlen je pak, i díky své nejmenší rozloze, okres Sokolov, ačkoliv ani zde není dosaženo celostátního průměru. Za pozornost stojí velký podíl měst na počtu obcí v okrese Sokolov. To je dáno zejména díky hornické minulosti okresu, kdy velké množství obcí bylo povýšeno na horní město v průběhu 14. až 16. století. V roce 2007 pak díky zákonu č. 324/2006 Sb. obce získaly zpět statut města obec Oloví, Krásno a Přebuz, která je se svými 69 obyvateli nejmenším městem v ČR. Populačně největším městem jsou pak Karlovy Vary s počtem 49.046 obyvatel.

4.2 Přírodní podmínky

Území Karlovarského kraje je poměrně členité a různorodé, většina území má ráz pahorkatiny. Pohraniční obvody Ostrovska a Kraslicka leží v Krušných horách, Ašsko a pohraniční část Chebska ve Smrčinách. Na Krušné hory navazuje Podkrušnohorská oblast, která se od Chebu táhne celým územím kraje až do kraje Ústeckého. V Podkrušnohorské oblasti se podél řeky Ohře rozkládají Chebská pánev a Sokolovská pánev, která zasahuje až do okresu Karlovy Vary. Oblast Karlovarska leží v Doupovských horách a oblast Mariánskolázeňska zase ve Slavkovském lese. Nejnižším bodem krajem je hladina Ohře v obci Boč v nadmořské výšce 320 m a nejvyšším bodem je vrchol Klínovce dosahující nadmořské výšky 1.244 m.

Od SRN protéká celým územím kraje řeka Ohře, na které sídlí všechna tři okresní města a která je hlavním vodním tokem v kraji a celé jeho území je i povodím Ohře. Dalšími

důležitými vodními toky jsou řeky Svatava na Kraslicku, Rolava pramenící na Kraslicku a protékající Karlovarskem a Teplá pramenící v okolí Mariánských Lázní. Svatava tvoří přítok do Ohře v Sokolově, Rolava a Teplá v Karlových Varech. V kraji je celkem 8 přehradních nádrží, z nichž je největší Jesenice s plochou 7,6 km² a celkovým objemem 52,75 mil. m³.

Vzhledem k členitosti území a velkému rozdílu v nadmořských výškách nejsou klimatické podmínky v kraji jednotné. Část jeho území, zejména Poohří, spadá do mírně teplé oblasti a území Krušných hor a Slavkovského lesa do oblasti chladné. V souhrnu je průměrná roční teplota v kraji jen 7 °C, nejteplejším měsícem je červenec s průměrnou teplotou 16,2 °C a nejstudenějším leden s průměrnou teplotou -2,6 °C. Průměrné roční srážky dosahují 700 mm.

Co se týče ochrany přírody, nachází se v kraji 1 chráněná krajinná oblast a to CHKO Slavkovský les o rozloze 606 km² rozprostírající se na území tzv. lázeňského trojúhelníku mezi Karlovými Vary, Mariánskými Lázněmi a Františkovými Lázněmi. V CHKO Slavkovský les je dále 27 chráněných maloplošných území. Těch je v Karlovarském kraji celkem 76, z toho je 7 národních přírodních památek, 5 národních přírodních rezervací, 34 přírodních památek a 30 přírodních rezervací. V kraji se rovněž nachází 51 evropsky významných lokalit a 1 ptačí oblast spadajících do soustavy území Natura 2000.

4.2.1 Půdní fond

Dle Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního (2017, s. 41, 47) největší část z celkové rozlohy kraje k 31. 12. 2016 tvořily lesní pozemky s výměrou téměř 1.441 km², což je 43,5 % rozlohy kraje, zatímco celostátní průměr činí 33,9 %. V rámci kraje je nejvíce zalesněný okres Sokolov, kde lesy tvoří téměř 51,3% jeho území.

Zemědělská plocha má výměru téměř 1.240 km², což je 37,5 % rozlohy kraje, zatímco celostátní průměr výměry zemědělské půdy činí 53,4% území ČR. Největší poměr zemědělské půdy je v okrese Cheb, naopak v okrese Sokolov tvoří zemědělská půda pouhých 27,4 % území. Téměř 54 % zemědělské půdy tvoří trvalé travní porosty, v okrese Sokolov je to pak téměř 75,8 %. Celostátní průměr podílu trvalých travních porostů na zemědělské půdě je 23,8 %. Orná půda se svou výměrou 537 km² tvoří 16,2 % území kraje a procento zornění je 43,3 %. Celostátní průměr podílu orné půdy na celkové rozloze je 37,6 % a procento zornění dosahuje hodnoty 70,5 %. Z uvedených údajů vyplývá, že vzhledem ke klimatickým podmínkám a kvalitě půdy, nejsou pro zemědělství v kraji vhodné podmínky.

Vodní plochy tvoří 2,1 % území kraje, zastavěná plocha pouhých 0,9 % a ostatní plocha téměř 16 % území.

Tab. 6 Stav půdního fondu Karlovarského kraje k 31. 12. 2016

Okres	orná půda	chmelnice	vinice	zahrada	ovocný sad	trvalý travní porost	zeměd. půda	lesní pozemek	vodní plocha	zastav. plocha a nádvore	ostatní plocha	Celková výměra
Cheb	26024	0	0	993	51	23170	50239	40725	3236	1051	9337	104588
Karlovy Vary	23532	0	0	1183	525	27877	53118	64719	2651	1308	29277	151073
Sokolov	4155	0	0	816	31	15630	20633	38652	1200	742	14150	75377
Celkem za kraj	53712	0	0	2992	608	66677	123990	144097	7087	3101	52764	331039

Zdroj: ČÚZK, *Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky*. Praha: ČÚZK, 2017, s. 28

4.3 Dopravní infrastruktura

Karlovarský kraj disponuje poměrně hustou sítí silnic I., II. i III. tříd, avšak vzhledem ke své periferní poloze mu chybí přímé napojení na dálniční síť ČR. Páteří komunikací je dálnice D6 propojující Cheb, Sokolov a Karlovy Vary, která je však od zbylé dálniční sítě ČR izolována. Od Chebu do SRN dále pokračuje jako silnice I. třídy I/6 a v Karlových Varech na dálnici D6 navazuje opět silnice I. třídy I/6 spojující Karlovy Vary s Prahou. Další důležitou trasou je silnice I. třídy I/13, která přes Ostrov spojuje Karlovy Vary se všemi okresními městy tzv. regionu Pánev v Ústeckém kraji a která dále přes Liberec pokračuje až do Polska. Tato silnice je na úseku Karlovy Vary – Ostrov konstruována jako čtyřpruhová a tvoří obchvat Ostrova. Přímé spojení Karlových Varů s Plzní zajišťuje silnice I. třídy I/20, která dále pokračuje přes Písek do Českých Budějovic. Další spojení s Plzeňským krajem zajišťuje silnice I. třídy I/21, která vede ze SRN přes Františkovy Lázně, Cheb a Mariánské Lázně a na exitu 128 tvoří přivaděč dálnice D5 a na kterou se ve Františkových Lázních napojuje silnice I. třídy I/64 vedoucí ze SRN přes celý Ašský výběžek. Všechny ORP jsou se svými územně příslušnými okresními městy propojeny silnicemi I. třídy s výjimkou Kraslic, které se Sokolovem pojí silnice II. třídy II/210. Nejdůležitějšími silničními uzly jsou Karlovy Vary a Cheb.

Celková délka silniční sítě v Karlovarském kraji je 2.041 km. Z toho 45,2 km měří dálnice D6, silnice I. třídy pak 176,1 km, silnice II. třídy mají celkovou délku 467 km a silnice III. třídy 1.352,5 km.

Kromě sítě silniční existuje v kraji i hustá síť železniční. Nejdůležitějšími tratěmi jsou dvoukolejná elektrifikovaná trať č. 140, která vede z Chebu přes Sokolov, Karlovy Vary a Ostrov do Ústí nad Labem a odtud do dále Prahy a trať č. 170 vedoucí ze SRN přes Cheb

a Mariánské Lázně do Plzně do Prahy, která je součástí III. železničního koridoru. Do SRN rovněž vede jednokolejná neelektrifikovaná trať ze Sokolova přes Kraslice a také jednokolejná neelektrifikovaná trať z Karlových Varů přes Nejdek. Hlavním železničním uzlem v kraji je Cheb, který leží na obou hlavních železničních tratích.

Silniční dopravní obslužnost v kraji zajišťuje na 920 zastávkách příměstských autobusových linek celkem 8 dopravních společností, jejichž dopravní výkon za rok 2016 činil 6.744.469 km a kompenzace ze strany kraje na jejich provoz přesahovala částku 145 mil. Kč. Dopravní obslužnost na železnici zajišťují na 113 železničních zastávkách 3 dopravní společnosti, jejichž dopravní výkon za rok 2016 byl 2.819.871 km a kraj jejich provoz kompenzoval částkou převyšující 226 mil. Kč. Celkové náklady kraje na zajištění dopravní obslužnosti tak v roce 2016 činily více než 372 mil. Kč (Karlovarský kraj, 2017, s. 3).

V Olšových Vratech, vzdálených zhruba 5 km od Karlových Varů se nachází jediné mezinárodní letiště v Karlovarském kraji. Dle výroční zprávy spol. Letiště Karlovy Vary s.r.o. (2016, s. 11,12) zde bylo v roce 2016 odbaveno celkem 25.235 cestujících, z toho 19.287 terminálových a 5.948 tranzitních. Celkový počet pohybů letadel byl 5.008, z toho 1.240 byly pohyby letadel komerčních. Oproti roku 2015 došlo k výraznému poklesu cestujících a to o více než 55% a jde o nejhorší výsledek od roku 2003. Největší počet cestujících byl zaznamenán v letech 2012 a 2013, kdy bylo každý rok odbaveno přes 100.000 tisíc cestujících. Důvod takového razantního poklesu je dán tím, že Karlovy Vary byly výrazně zaměřeny na ruskou klientelu a dle výroční zprávy spol. Letiště Karlovy s.r.o. (2016, s. 11) došlo jednak ke snížení zájmu ruských občanů o návštěvu ČR, ale důvodem je i existence výrazně levnějších letenek na linkách z Moskvy do Prahy. Že však i nadále pochází nejvíce cestujících z Ruské federace, vykazuje statistika letiště, kdy více než 90% tranzitních cestujících přiletělo z Moskvy nebo z Petrohradu. V roce 2017 byla v provozu z Karlových Varů pouze jedna pravidelná letecká linka a to dvakrát týdně do Moskvy, v letní sezóně byla v provozu jednou týdně letecká linka do Tel Avivu a dvakrát týdně do Düsseldorfu.

4.4 Zdravotnictví

V Karlovarském kraji je provozováno 5 nemocnic – 2 v okrese Cheb, 2 v okrese Karlovy Vary a 1 v okrese Sokolov, z toho 2 nemocnice, v Karlových Varech a v Chebu, jsou zřízené krajem a jsou provozovány společností Karlovarská krajská nemocnice a.s. V Ostrově a Sokolově jsou nemocnice provozovány soukromou společností NEMOS Group s.r.o. a v Mariánských Lázních je nemocnice provozována soukromou společností Nemocnice

Mariánské Lázně s.r.o. V roce 2015 poskytovaly nemocnice celkem 1.255 lůžek, ve kterých bylo hospitalizováno 52.789 pacientů. S výjimkou nemocnice v Mariánských Lázních disponují všechny nemocnice specializovanými akutními nemocničními lůžky. Vzhledem k velikosti kraje je počet nemocnic dostatečný, kdy kromě všech tří okresních měst je nemocnice i ve dvou obcích s rozšířenou působností. Nemocnice poskytují všechny základní i specializované lékařské služby. Dle „Koncepte uspořádání akutní lůžkové péče“ vypracované Karlovarským krajem (2015, s. 102) *nebude kraj poskytovat kompletní spektrum zdravotní péče. V případě některých superspecializovaných odborností (např. transplantace orgánů, léčba popálenin, hyperbaroxie, JIP pro HIV+, vyšší resuscitační péče pro děti atd.) bude zachována návaznost na fakultní a krajské nemocnice (FN Plzeň, pražské FN, Masarykova nemocnice Ústí nad Labem). Karlovarský kraj nebude usilovat o zajištění této superspecializované péče s ohledem na vysoké personální, technické i finanční požadavky pro její zajištění.* Důraz v kraji je kladen na dostupnost zdravotní péče, kdy dle „Konceptu uspořádání akutní lůžkové péče“ (2015, s. 96) se nejdelší dojezdové časy na specializovaná nemocniční oddělení pohybují v rozmezí od 40 minut do 1 hodiny, s výjimkou oddělení radiační onkologie v Chebu, kam je na nejdelší trase z obce Štědrá v okrese Karlovy Vary dojezdový čas 1:06:00 hodiny.

V kraji se dále nachází 5 léčeben pro dlouhodobě nemocné, z toho 2 v okrese Cheb (Cheb, Aš), 1 v okrese Karlovy Vary (Nejdek) a 2 v okrese Sokolov (Dolní Rychnov, Svatava), které v roce 2015 disponovaly celkem 403 lůžky.

V kraji je rovněž v provozu 676 samostatných lékařských ordinací různého zaměření (viz. tabulka 7), 95 lékáren, 6 poliklinik, 4 zdravotnická střediska a 45 lázeňských léčeben. Zdravotnickou záchrannou službu zajišťuje Zdravotnická záchranná služba Karlovarského kraje, která má k dispozici 13 výjezdových základen umístěných nejen ve všech okresních městech a ORP, ale i v několika odlehlejších spádových městech.

Tab. 7 Samostatné ordinace lékařů v Karlovarském kraji v roce 2015

Okres	Samostatné ordinace lékařů				
	praktických pro dospělé	praktických pro děti a dorost	stomatologů	gynekologů	specialistů
Cheb	33	20	41	17	96
Karlovy Vary	52	22	70	17	161
Sokolov	34	19	34	12	48
celkem	119	61	145	46	305

Zdroj: ČSÚ, *Statistická ročenka Karlovarského kraje 2016*. Karlovy Vary: ČSÚ, 2016

4.5 Sociální péče

S ohledem na socioekonomický vývoj Karlovarského kraje, kdy jednak dochází k soustavnému stárnutí populace a zároveň s tím se zvyšuje naděje dožití, tak i vzhledem k nízké výkonnosti ekonomiky kraje a trvale celostátně podprůměrné mzdy, kdy hned 4 obvody ORP (Cheb, Kraslice, Ostrov, Sokolov) byly ve Strategii regionálního rozvoje ČR na období 2014 – 2020 vymezeny jako hospodářsky problémové regiony, je třeba zajistit obyvatelům kraje, i vzhledem k dalšímu očekávatelnému nepříznivému demografickému vývoji, kvalitní sociální péči.

I proto byl v roce 2017 vypracován Karlovarským krajem „Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Karlovarském kraji na období 2018 – 2020“, ve kterém byla zveřejněna vize, v jejímž rámci kraj *prostřednictvím efektivně fungující sítě sociálních služeb a spolupráce s návaznými subjekty nabízí podporu osobám v nepříznivé sociální situaci při řešení jejich potřeb s ohledem na podporu jejich samostatnosti, soběstačnosti a sociální začlenění. Prvotním smyslem a cílem sociálních služeb je v návaznosti na charakter nepříznivé sociální situace jejich uživatelů návrat osob k ekonomické aktivitě a nezávislosti na sociálním systému. Hlavním posláním sociální služby je snaha umožnit osobám v nepříznivé sociální situaci zůstat rovnocennými členy společnosti a využívat jejich přirozených zdrojů, žít nezávisle, v kontaktu s ostatními lidmi a v přirozeném sociálním prostředí (2017, s. 12).*

K řádnému zajištění sociální péče pro potřebné funguje v kraji poměrně rozsáhlé množství poskytovatelů sociálních služeb. Kromě zařízení nabízejících pobytové služby, uvedených v tabulce 8, existuje v kraji množství zařízení nabízejících služby ambulantní či terénní, jako je např. 21 pečovatelských služeb, organizace nabízející odborné sociální poradenství, organizace specializované na terénní programy, kontaktní centra, noclehárny, osobní asistence atd.

Tab. 8 Sociální zařízení v Karlovarském kraji nabízející pobytové služby

zařízení	určeno pro osoby	poskytovatelé	počet lůžek
azylové domy	osoby bez přístřeší	5	164
domy na půl cesty	osoby bez přístřeší	2	35
domovy pro osoby se zdravotním postižením	osoby s mentálním postižením	8	372
domovy pro seniory	senioři	18	776
domovy se zvláštním režimem	senioři	9	370
chráněné bydlení	osoby s mentálním postižením	6	78

Zdroj: Karlovarský kraj. Akční plán rozvoje sociálních služeb v Karlovarském kraji na rok 2018. 2017

4.6 Školství

Ve školním roce 2016/2017 fungovalo v Karlovarském kraji celkem 123 mateřských škol, v drtivé většině se jednalo o školy veřejné, zřízené obcemi, které navštěvovalo 8.856 dětí. Mateřské školy jsou ve všech třech okresech zřízeny poměrně rovnoměrně, v okrese Cheb jich bylo 40, v okrese Karlovy Vary 44 a v okrese Sokolov 39. Poměrně častý jevem je společná mateřská a základní škola.

Základních škol bylo ve školním roce 2016/2017 v kraji 109, z toho 5 soukromých. V okrese Cheb bylo základních škol 34, v okrese Karlovy Vary 44 a v okrese Sokolov 31. Dále bylo v kraji 20 základních uměleckých škol, z toho v okrese Cheb 6, v okrese Karlovy Vary 8 a v okrese Sokolov 6. V roce 2016 se na základních školách učilo 24.845 žáků.

Středních škol bylo ve školním roce 2016/2017 v kraji 38, z toho 9 v okrese Cheb, 20 v okrese Karlovy Vary a 9 v okrese Sokolov. Karlovarský kraj je zřizovatelem 26 středních škol, u 2 škol je zřizovatelem obec, 9 škol je soukromých a u 1 školy je zřizovatelem Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Škála oborů škol je poměrně bohatá, nejvyšší zastoupení mezi školami však mají gymnázia. Střední školy v roce 2016 navštěvovalo celkem 10.615 studentů.

Vyšší odborné školy jsou v kraji 4. V Chebu je to Střední zdravotnická škola a VOŠ Cheb, která nabízí vzdělání v oboru sociální práce. Zbýlé 3 jsou v Karlových Varech. Střední pedagogická škola, gymnázium a VOŠ Karlovy Vary nabízí vyšší odborné studium v oboru sociální práce a sociální pedagogika, Obchodní akademie, VOŠ cestovního ruchu a jazyková škola Karlovy Vary nabízí ke studiu obor cestovní ruch a Střední zdravotnická škola a VOŠ zdravotnická Karlovy Vary nabízí vzdělání v oborech diplomovaná všeobecná sestra, diplomovaný farmaceutický asistent, diplomovaný zubní technik, diplomovaný nutriční terapeut a diplomovaná dentální hygienistka. Zřizovatelem všech VOŠ je Karlovarský kraj a jejich celková kapacita je 746 míst. Ve školním roce 2015/2016 na nich studovalo 449 studentů prezenčního i kombinovaného studia.

Na území Karlovarského kraje nemá v současné době sídlo žádná vysoká škola. Do roku 2016 zde sídlila soukromá Vysoká škola Karlovy Vary, která se však v roce 2016 stala součástí Vysoké školy finanční a správní. V současnosti poskytují na území kraje vysokoškolské vzdělání 4 fakulty 2 veřejných vysokých škol a 2 soukromé vysoké školy v celkem 6 studijních a konzultačních střediscích, avšak pouze Vysoká škola finanční a správní umožňuje i studium navazujícího magisterského studia. Počínaje školním rokem 2018/2019 bude v Karlových

Varech poskytovat výuku v bakalářském programu Fyzioterapie i 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy. Vysokoškolské vzdělání v současné době v Karlovarském kraji poskytují:

1. Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta životního prostředí – Karlovy Vary
 - Bc. obor - Územní technická a správní služba
2. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická – Cheb
 - Bc. obor - Ekonomika a management
3. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta strojní – Sokolov
 - Bc. obor - Strojní inženýrství
4. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta zdravotnických studií – Karlovy Vary
 - Bc. obor - Všeobecná sestra
5. Vysoká škola finanční a správní – Karlovy Vary
 - Bc. obor - Veřejná správa
 - Marketingová komunikace
 - Řízení podniku a podnikové finance
 - Kriminalisticko právní specializace
 - Bezpečnostně právní studia
 - Mgr. obor - Kriminalisticko právní specializace
 - Právní aspekty podnikání
 - Bezpečnostně právní studia
6. Vysoká škola podnikání a práva – Sokolov
 - Bc. obor - Podnikání
 - Podnikání a management v obchodu a službách
 - Aplikovaná informatika
 - Právo v podnikání
 - Právo ve veřejné správě

4.7 Domovní a bytový fond

Dle výsledků SLDB 2011 bylo v Karlovarském kraji v roce 2011 celkem 44.979 domů, z toho bylo 39.845 domů obydlených. Rodinné domy tvořily 73% všech obydlených domů, 23,6% pak domy bytové. Nejvíce, téměř 40%, obydlených domů bylo v okrese Karlovy. Z celkového počtu 5.134 neobydlených domů jich bylo dle zjištění SLDB 28,4% neobydleno z důvodu jejich rekreačního využívání.

Tab. 9 Domovní fond Karlovarského kraje dle SLDB 2011

okres	domy celkem	z toho obydlené						
		celkem	rodinné domy	v %	bytové domy	v %	ostatní budovy	v %
Cheb	14828	13190	9685	73,4	3040	23	465	3,5
Karlovy Vary	18095	15814	11386	72	3895	24,6	533	3,4
Sokolov	12056	10841	8021	74	2482	22,9	338	3,1
Karlovarský kraj	44979	39845	29092	73	9417	23,6	1336	3,4

Zdroj: ČSÚ, Základní výsledky Sčítání lidu, domů a bytů - Karlovarský kraj - 2011 [online]

Bytový fond Karlovarského kraje v roce 2011 dle SLDB tvořilo celkem 135.091 bytových jednotek, z toho jich bylo 119.403 trvale obydleno. Z 70,3% byly bytové jednotky umístěny v bytových domech, v rodinných domech se jich nacházelo 28,1%. Největším počtem bytů, obydlených i neobydlených, disponoval i díky své největší populační velikosti okres Karlovy Vary. Okres Cheb měl největší podíl bytů v rodinných domech, naproti tomu v domech bytových měl největší podíl bytů okres Sokolov. Ten i přesto, že je populačně nejmenší a měl i nejmenší počet obydlených domů, disponoval větším počtem obydlených bytů než okres Cheb.

Tab. 10 Bytový fond Karlovarského kraje dle SLDB 2011

okres	byty celkem	z toho obydlené						
		celkem	rodinné domy	v %	bytové domy	v %	ostatní budovy	v %
Cheb	41058	35964	11410	31,7	23896	66,4	658	1,8
Karlovy Vary	53740	46925	13166	28,1	33092	70,5	667	1,4
Sokolov	40293	36514	8943	24,5	26918	73,7	653	1,8
Karlovarský kraj	135091	119403	33519	28,1	83906	70,3	1978	1,6

Zdroj: ČSÚ, Základní výsledky Sčítání lidu, domů a bytů - Karlovarský kraj - 2011 [online]

Od roku 2001 do roku 2016 bylo v kraji dokončeno 9.211 nových bytů, z toho 4973 bytů bylo dokončeno v rodinných domech. Nejvíce nových bytů, přes 50%, bylo dokončeno v okrese Karlovy Vary.

Tab. 11 Dokončené byty v Karlovarském kraji za období 2001 - 2016

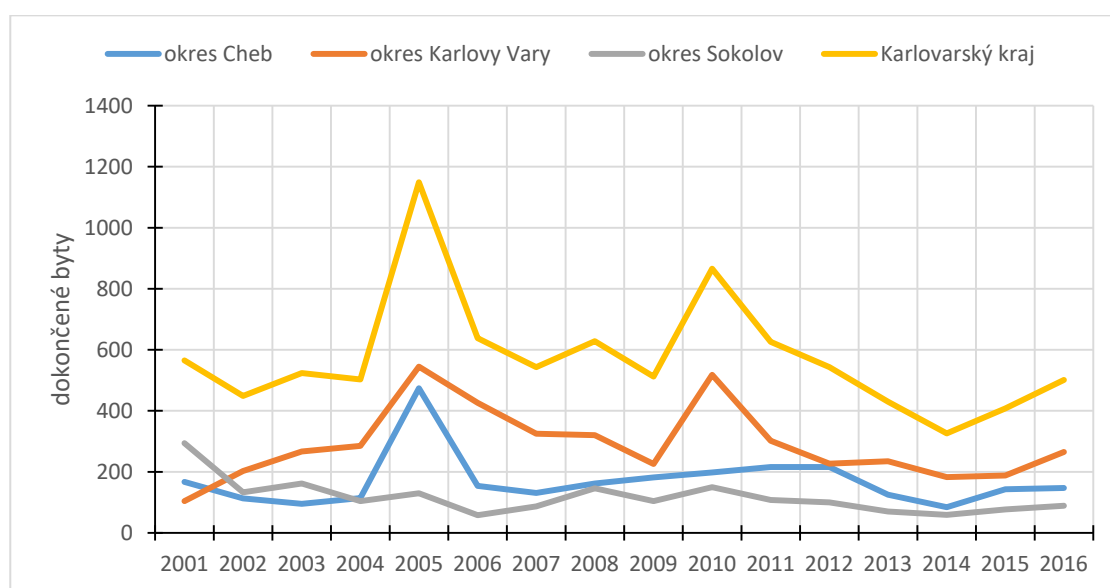
Okres	Dokončené byty	
	celkem	v rodinných domech
Cheb	2721	1601
Karlovy Vary	4619	2339
Sokolov	1871	1033
celkem	9211	4973

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Ve všech okresech Karlovarského kraje je podíl nově dokončených bytů v rodinných domech na celkovém počtu dokončených bytů větší než 50%.

Nejintenzivnější bytová výstavba byla v kraji v roce 2005, kdy bylo dokončeno 1.149 nových bytů, ve zbylých letech se již hranici 1.000 nových bytů nepodařilo překonat. Od roku 2011, kdy bylo provedeno poslední SLDB, přibylo v kraji 2.834 nových bytových jednotek, z toho 1.834 v rodinných domech.

Graf 1 Bytová výstavba v Karlovarském kraji

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

4.8 Obyvatelstvo

4.8.1 Vývoj počtu obyvatel

Na svém počátku v roce 2001 měl Karlovarský kraj 303.714 obyvatel a až do roku 2008, s výjimkou roku 2005, jeho populace trvale rostla. Rekordním byl rok 2007, kdy došlo k nárůstu obyvatelstva o 2.847 osob. V roce 2008 pak kraj dosáhl svého populačního maxima ve výši 308.403 obyvatel. Počínaje rokem 2009 se však trend otočil a kraj postihl soustavný pokles obyvatel, kdy se jeho populace od roku 2008 do roku 2016 snížila o 11.654 osob, což je pokles populace o 3,78%. Rokem 2014 počet obyvatel poprvé klesl pod 300.000 a k 31. 12. 2016 žilo v Karlovarském kraji celkem 296.749 obyvatel.

Ztrátou obyvatel byl nejvíce zasažen okres Karlovy Vary, jehož populace za celé sledované období poklesla o 6.062 osob. Populačně ztrátový byl i okres Sokolov, jehož obyvatelstvo pokleslo o 3.970 osob. Naopak okres Cheb si za sledované období populačně polepšil o 3.067

obyvatel. Vývoj počtu obyvatel okresů Cheb a Karlovy Vary je však zkrácen rokem 2007, kdy do okresu Cheb byla z okresu Karlovy Vary administrativně začleněna obec Teplá, ve které k 31. 12. 2016 žilo 2.961 obyvatel.

Tab. 12 Vývoj počtu obyvatel okresů Karlovarského kraje

rok	okres Cheb	okres Karlovy Vary	okres Sokolov	Karlovarský kraj
2001	88770	121847	93097	303714
2002	89107	121886	93227	304220
2003	89603	121212	93434	304249
2004	89838	121430	93320	304588
2005	90117	120778	93379	304274
2006	90692	120797	93113	304602
2007	95203	119165	93081	307449
2008	95452	119923	93028	308403
2009	95301	119432	92903	307636
2010	95321	119289	92834	307444
2011	92989	118425	91724	303165
2012	92557	117868	91301	301726
2013	92211	117297	90801	300309
2014	92019	117016	90258	299293
2015	91851	116364	89613	297828
2016	91837	115785	89127	296749

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Na negativním populačním vývoji se svým dílem podílí i nepříznivý vývoj přirozené měny, jenž dosáhl za sledované období přirozeného úbytku ve výši 584 osob. Tento výsledek byl zapříčiněn zejména vývojem v okrese Karlovy Vary, který má celkový přirozený úbytek ve výši 1.916 osob, který nedokázaly vyrovnat ani přirozené přírůstky okresů Cheb a Sokolov.

Tab. 13 Celková přirozená měna obyvatel Karlovarského kraje za období 2001 - 2016

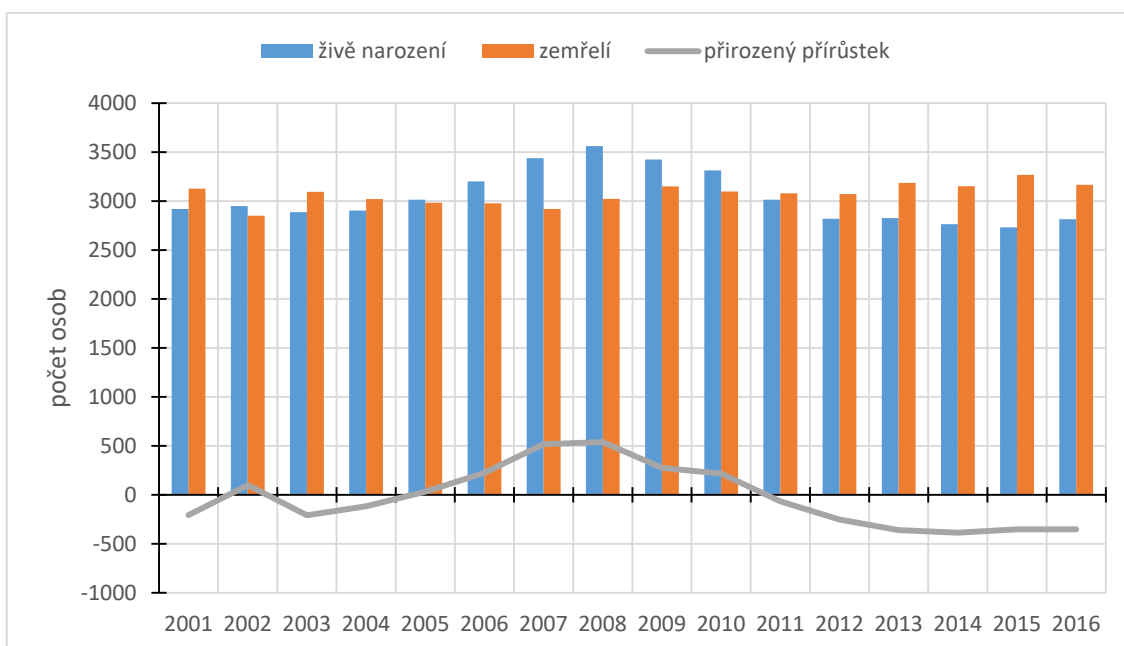
okres	živě narození	zemřelí	přirozený přírůstek
Cheb	15136	14661	516
Karlovy Vary	18258	20133	-1916
Sokolov	15188	14372	816
Karlovarský kraj	48582	49166	-584

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Z vývoje přirozené měny celého kraje ve sledovaném období 2001 – 2016 si lze všimnout, že vývoj je kolísavý. V období let 2001 – 2004 s výjimkou roku 2003 docházelo k přirozenému úbytku, který za toto období činí celkem 434 osob. V letech 2005 – 2010 docházelo naopak k nepřetržitému přirozenému přírůstku v celkovém množství 1.804 osob. Od roku 2011 se trend

opět otočil do záporných hodnot a přirozený úbytek za 6 po sobě jdoucích let činil 1.964 osob. V počtu živě narozených byl rekordní rok 2008, kdy se narodilo 3.562 osob, nejvíce osob, 3.268, pak zemřelo v roce 2015. Rok 2008 byl rovněž rekordním z pohledu přirozeného přírůstku, který činil 539 osob a rok 2015 byl naopak rekordním z pohledu přirozeného úbytku čítajícího 537 osob.

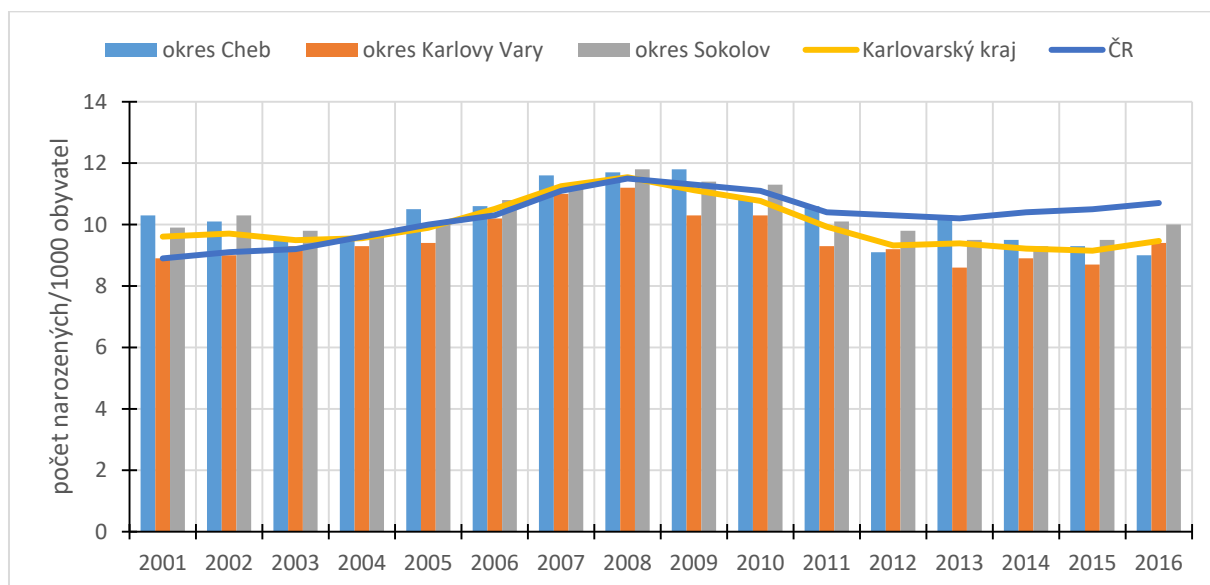
Graf 2 Vývoj přirozené měny obyvatelstva Karlovarského kraje

Zdroj: ČSÚ, *Veřejná databáze* [online]

Pro vzájemnou komparaci počtů narozených i zemřelých s celostátním průměrem mají větší vypovídací hodnotu než čísla absolutní čísla relativní. Ty zjistíme pomocí ukazatelů hrubé míry porodnosti a hrubé míry úmrtnosti. Z grafu č. 3 lze vysledovat vývoj hrubé míry porodnosti jak v jednotlivých okresech, tak i průměr za Karlovarský kraj a ČR. V jednotlivých okresech a tím pádem i v kraji je patrná zvýšená úroveň porodnosti v letech 2006 – 2011, v tomto období je na vrcholu i porodnost v celé ČR. Celkově je nejslabší úroveň porodnosti, i přes největší počet živě narozených, v okrese Karlovy Vary, v okresech Cheb a Sokolov je porodnost poměrně vyrovnaná. Na okresní úrovni dosáhly nejvyšší úrovně porodnosti 11,8 v roce 2008 okres Sokolov a v roce 2009 okres Cheb, nejnižší hodnoty 8,9 bylo dosaženo v roce 2001 v okrese Karlovy Vary. Na krajské úrovni je patrná sestupná tendence začínající rokem 2010, od kterého je znatelný rozdíl v úrovni porodnosti v kraji ve srovnání s celostátním průměrem, kdy se tento rozdíl postupně zvyšuje. Nejvyšší hodnoty hrubé míry porodnosti 11,5 bylo na krajské úrovni dosaženo v 2008, nejnižší 9,1 v roce 2015.

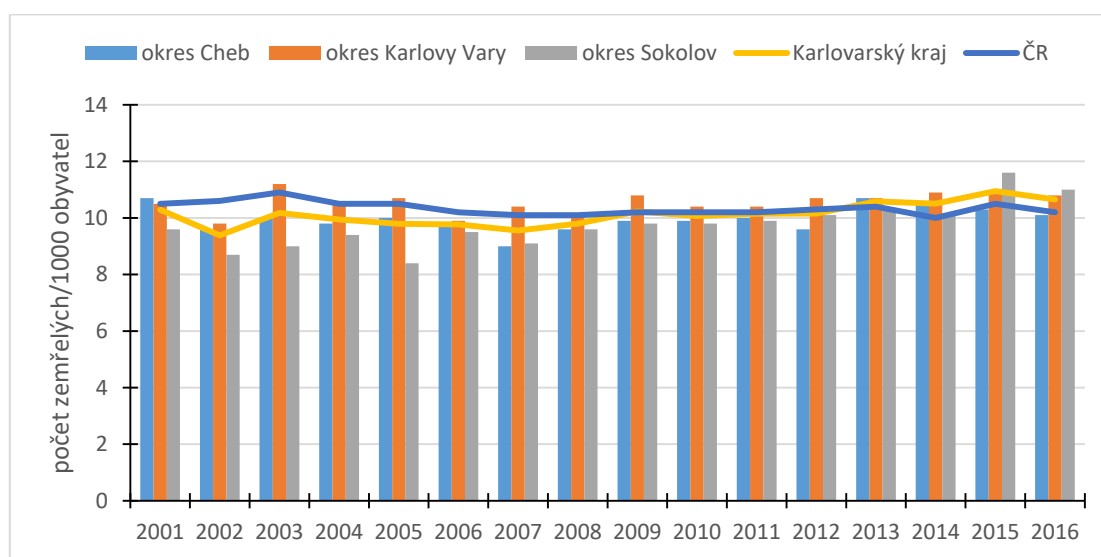
Graf 3 Vývoj hrubé míry porodnosti

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Pokud okres Karlovy Vary dosahoval dlouhodobě nejhorších výsledků u ukazatele hrubé míry porodnosti, je tomu tak i u ukazatele hrubé míry úmrtnosti, který v okrese Karlovy Vary dlouhodobě pohybuje v rozmezí 10,4 – 10,9, a potvrzuje tak více než pětitisícový rozdíl v počtu zemřelých vůči okresům Cheb i Sokolov. Až v roce 2015 dosáhl největší míry úmrtnosti okres Sokolov, u kterého však skokově vyrostla až na rekordní hodnotu 11,6, v roce 2016 pak měl hrubá míra porodnosti na hodnotě 11. Těto hodnoty dosáhl okres Sokolov jako jediný. Karlovarský kraj jako celek měl až do roku 2008 nižší míru úmrtnosti ve srovnání s celostátním průměrem. Od roku 2010 je však hrubá míra úmrtnosti konstantně vyšší než 10 a od roku 2013 má již kraj vyšší míru úmrtnosti než je celostátní průměr.

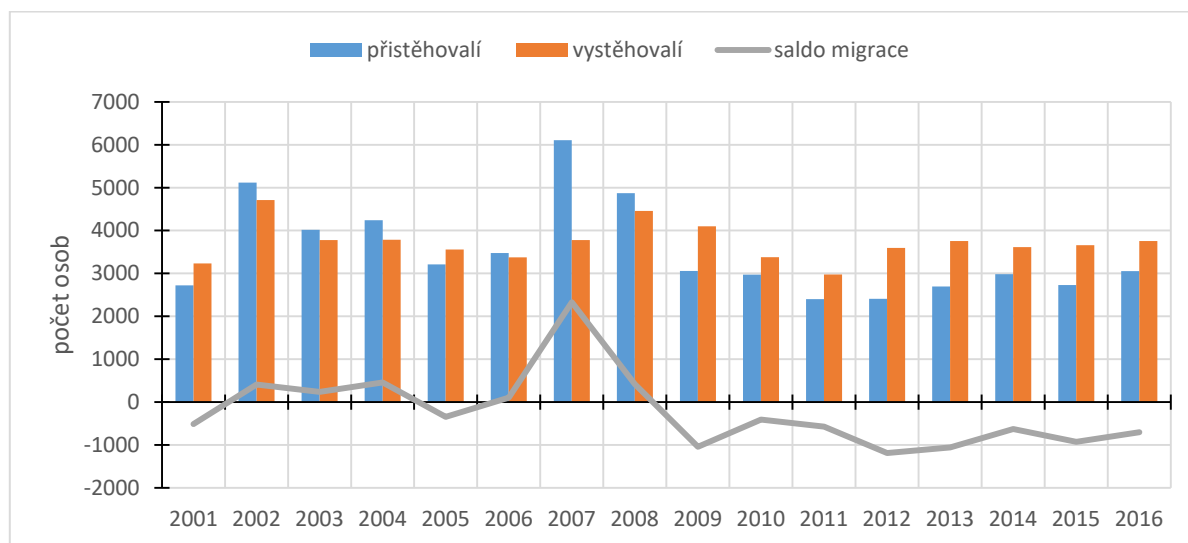
Graf 4 Vývoj hrubé míry úmrtnosti

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Ještě horší než vývoj přirozené měny obyvatelstva má Karlovarský kraj vývoj mechanické měny obyvatelstva. Jelikož nebylo možné v jednotlivých okresech kraje odlišit migraci vnitřní od migrace vnější, bude sledována migrace pouze z hlediska celého kraje. Za sledované období se do kraje přistěhovalo 56.063 osob, ale 59.499 osob se z kraje naopak vystěhovalo, čímž je výsledkem migračního salda čistá emigrace v počtu 3.436 osob. S výjimkou roku 2005 měl kraj kladné migrační saldo v období let 2002 – 2008. Z tohoto pohledu byl rekordním rok 2007, kdy se do kraje přistěhovalo 6.108 osob a migrační saldo v tomto roce dosáhlo přírůstku 2.329 osob. Ve zbylých letech, kdy bylo dosaženo kladného migračního salda, již počet přistěhovalých nikdy nepřevýšil počet vystěhovalých o více než 500 osob. Nejvíce lidí, 4.711, se z kraje vystěhovalo v roce 2002, avšak v tomto roce zůstalo migrační saldo díky 5.116 přistěhovalým osobám kladné. Od roku 2009 již je nepřetržitě migrační saldo záporné a kraje od tohoto roku opustilo o 6.527 osob více, než se do něj přistěhovalo. Největšího záporného migračního salda 1.187 osob bylo dosaženo v roce 2012.

Graf 5 Vývoj mechanické měny obyvatelstva Karlovarského kraje

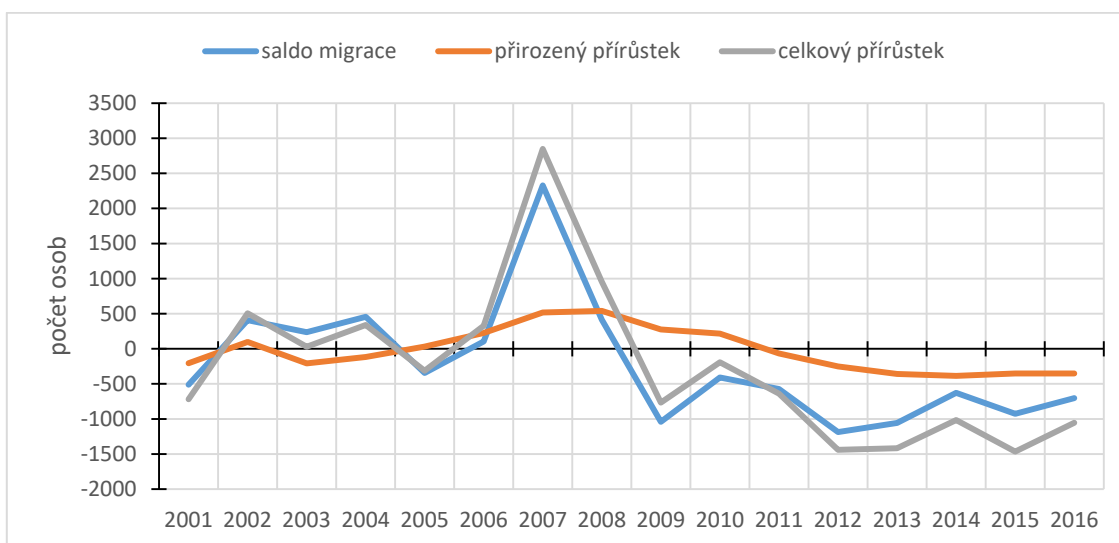

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Ze získaných dat vyplývá, že z hlediska populačního vývoje bylo zlomové období let 2008 a 2009, kdy počínaje rokem 2009, započal ve vývoji trvale nepříznivý trend. Jestliže byl do roku 2008 populační vývoj poměrně příznivý a v roce 2008 se narodilo nejvíce dětí, bylo dosaženo největší hrubé míry porodnosti, hrubá míra úmrtnosti byla stabilně pod celostátním průměrem, bylo dosaženo největšího přirozeného přírůstku a druhého nejvyššího celkového přírůstku, v roce 2009 se trend zcela obrátil. Migrační saldo a celkový přírůstek jsou od roku 2009 trvale záporné, přirozený přírůstek obyvatelstva v roce 2009 klesl oproti roku 2008 na polovinu a od roku 2011 se pohybuje rovněž pouze v záporných hodnotách. Zároveň došlo

k poklesu v počtu živě narozených a tím i k trvalému poklesu hrubé míry porodnosti, naopak hrubá míra úmrtnosti se zvýšila.

Graf 6 Populační vývoj Karlovarského kraje

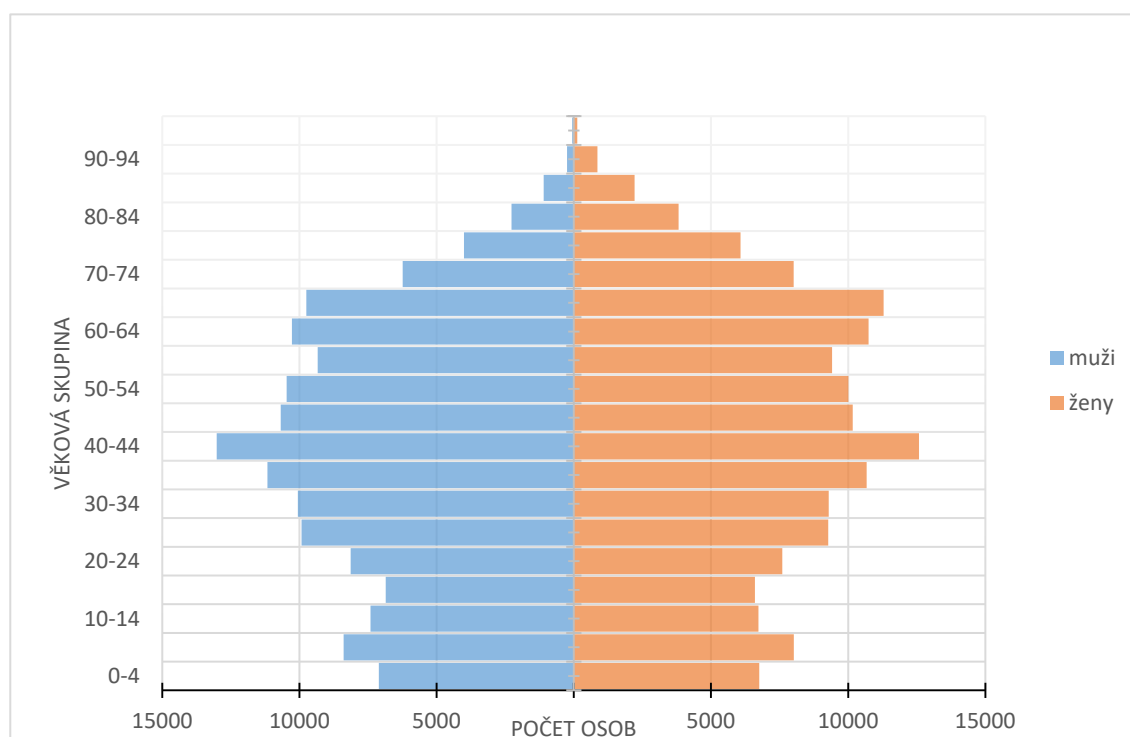

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

4.8.2 Věková struktura obyvatelstva

Jak již bylo uvedeno, věková struktura je jedním ze základních třídění struktury obyvatelstva. Podrobné informace o věkové struktuře obyvatelstva pak poskytuje věková pyramid neboli strom života. Jak je z tvaru věkové pyramidy Karlovarského kraje zřejmé, jeho populace je regresního typu, neboť postproduktivní složka převažuje nad složkou dětskou, neboli předproduktivní. Obě pohlaví mají největší zastoupení ve věkové skupině 40 – 44 let, což je generace tzv. Husákových dětí, narozených během státní pronatalitní politiky aplikované zejména v 70. letech 20. stol. Až do věkové skupiny 50 – 54 let převažují v populaci muži, od věkové skupiny 55 – 59 let již v jednotlivých věkových skupinách převažují ženy. Poměrně zřetelný je pokles osob ve věku do 24 let vůči starším věkovým skupinám. Mezi mladšími ročníky je zaznamenán nárůst osob ve věkové skupině 5 – 9 let, tedy ročníků 2007 – 2011, které korespondují zejména s obdobím let 2007 – 2010, ve kterém bylo v kraji zaznamenáno nejvíce živě narozených ve sledovaném období vůbec. Dále je ve věkové pyramidě velmi zřetelný pokles počtu obyvatel mezi věkovou skupinou 65 – 69 let a osob starších 70 let.

Graf 7 Věková pyramida Karlovarského kraje k 31. 12. 2016

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Dalším důležitým ukazatelem věkové struktury obyvatelstva je index stáří a průměrný věk obyvatel. Z tohoto pohledu si nejlépe vede okres Sokolov, který má jak nejmladší obyvatelstvo, tak i nejnižší hodnotu indexu stáří, tedy nejlepší poměr věkových skupin 0 – 14 let a 65 a více let. Okres Sokolov si dobře stojí i v celé ČR, kdy má oba ukazatele nižší, než je celostátní průměr. Nejhorší ukazatele má okres Karlovy Vary, díky kterému má Karlovarský kraj horší hodnoty průměrného věku i indexu stáří, než je celostátní průměr. Okres Cheb se téměř drží celostátního průměru, jeho hodnoty jsou pouze mírně nad průměrem.

Tab. 14 Věková struktura obyvatelstva k 31. 12. 2016

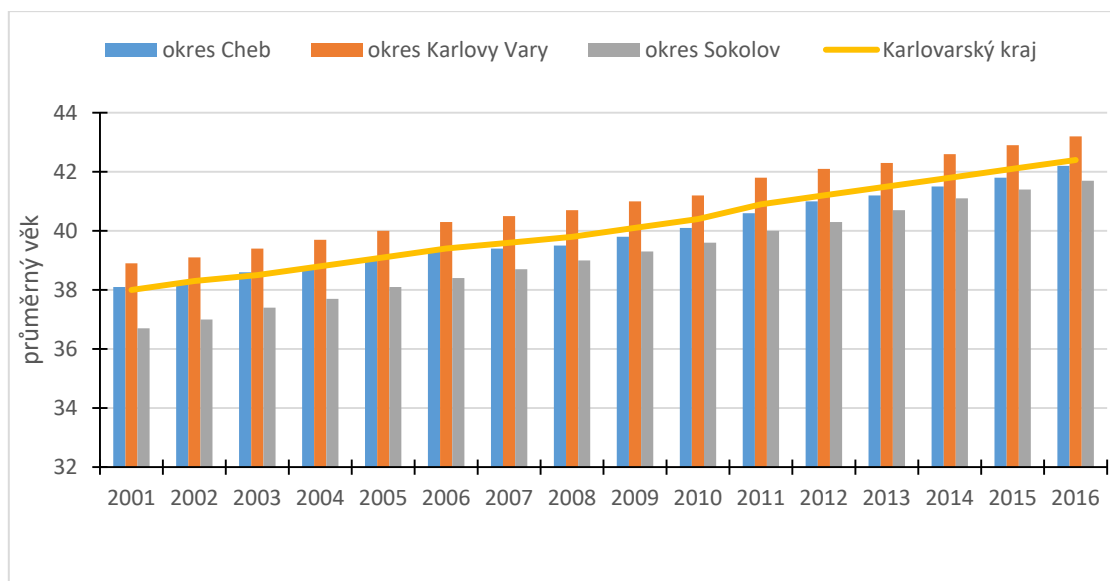
okres	věkové skupiny			průměrný věk	index stáří
	0 - 14	15 - 64	65 a více		
Cheb	14167	60524	17146	42,2	121,0
Karlovy Vary	16601	76181	23003	43,2	138,6
Sokolov	13645	59555	15927	41,7	116,7
Karlovarský kraj	44413	196260	56076	42,4	126,3
ČR				42,0	120,7

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Ve sledovaném období se průměrný věk obyvatelstva soustavně zvyšoval ve všech okresech a tím pádem i v celém kraji. Od roku 2001 se tak průměrný věk v okrese Cheb zvýšil o 4,1 roku z 38,1 na 42,2 let, v okrese Karlovy Vary o 4,3 roku z 38,9 na 43,2 let a v okrese

Sokolov o 5 let z 37,6 na 41,7 let. Za celý Karlovarský kraj se průměrný věk zvýšil o 4.4 roku z 38 na 42,4 let.

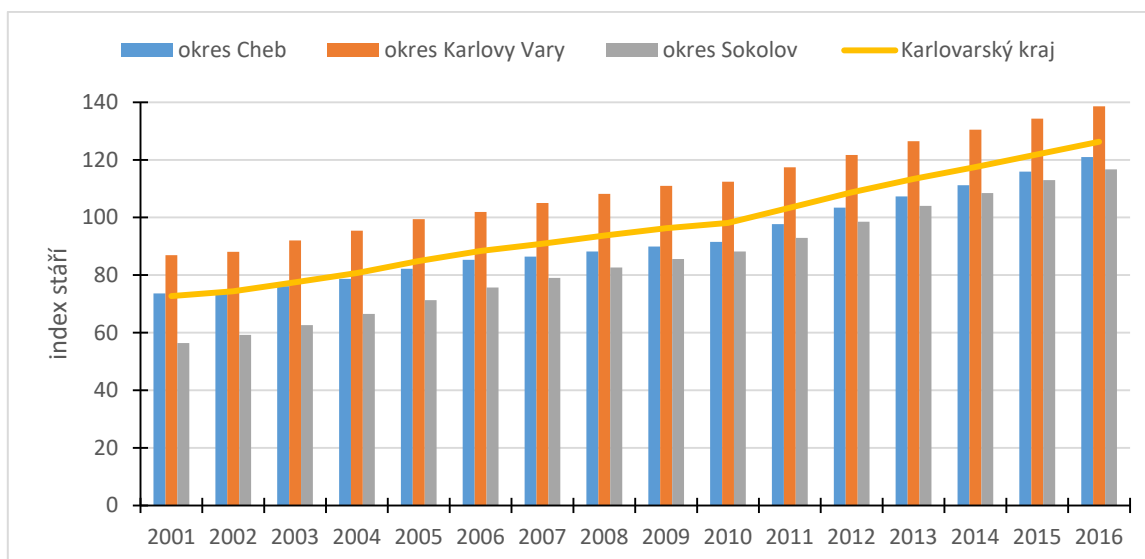
Graf 8 Vývoj průměrného věku obyvatelstva v Karlovarském kraji

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Stejně jako se zvyšuje průměrný věk obyvatel, zvyšuje se soustavně i index stáří. I u tohoto ukazatele má již od počátku nejlepší postavení okres Sokolov, nejhorsí opět okres Karlovy Vary. K největšímu zhoršení, stejně jako u nárůstu průměrného věku, došlo v okrese Sokolov, kde se index stáří zvýšil o více než 100% z 56,4 na 116,7. V okrese Cheb se index stáří zvýšil z 73,6 na 121, v okrese Karlovy Vary z 86,9 na 138,6 a v celém Karlovarském kraji z 72,7 na 126,3.

Graf 9 Vývoj indexu stáří v Karlovarském kraji

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Na zhoršující se věkové struktuře obyvatelstva má vliv jednak neustále se prodlužující délka života a klesající počet narozených dětí, ale i migrace, kdy se z Karlovarského kraje od roku 2014 vystěhovalo 2.002 osob ve věku 0 – 14, zatímco se jich přistěhovalo jen 1669. Osob starších 65 let se pak z kraje vystěhovalo 659 a přistěhovalo 640.

4.8.3 Struktura obyvatelstva podle pohlaví

Z celkových 296.749 obyvatel žilo k 31. 12. 2016 v kraji 146.487 mužů a 150.262 žen. Index maskulinity tak měl hodnotu 97,5 a ukazatel maskulinity 49,4. Počet žen převažoval ve všech třech okresech, avšak ze srovnání jednotlivých věkových skupin vyplývá, že muži převládají ve všech okresech v předproduktivní a zejména v produktivní složce obyvatelstva, naopak ženy převažují ve složce postproduktivní a to o více než 8.700 osob.

Největší celkové zastoupení mužů bylo v okrese Sokolov, kde index maskulinity dosáhl hodnoty 99,4 a ukazatel maskulinity 49,8. Nejméně mužů bylo v okrese Karlovy Vary, kde byl index maskulinity 96,6 a ukazatel maskulinity 49,1.

Tab. 15 Struktura obyvatelstva Karlovarského kraje podle pohlaví k 31. 12. 2016

okres	0-14 let		15-64 let		65 let a více		muži celkem	ženy celkem
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy		
Cheb	7399	6768	30511	30013	7256	9890	45166	46671
Karlovy Vary	8402	8199	38848	37333	9652	13351	56902	58883
Sokolov	7106	6539	30551	29004	6762	9165	44419	44708
Karlovarský kraj	22907	21506	99910	96350	23670	32406	146487	150262

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

4.8.4 Struktura obyvatelstva dle vzdělání

Již od svého vzniku patří Karlovarský kraj mezi kraje s nejhorší vzdělanostní strukturou obyvatelstva. Dle výsledků SLDB 2001 bylo v kraji pouze 5,5 % vysokoškolsky vzdělaných osob a hůře na tom byl již jen Ústecký kraj s 5,3 % vysokoškoláků, zatímco celostátní průměr vysokoškoláků byl 8,9 % obyvatel starších 15 let. Stejně na tom byl Karlovarský kraj i v podílu osob s maturitou + vyšším odborným vzděláním, kterého v kraji dosáhlo 25,8 % obyvatel, zatímco celostátní průměr byl 28,4 % obyvatel. Hůře na tom byl opět pouze Ústecký kraj s 25,2 % obyvatel. Co se týče osob se středním vzděláním bez maturity, byl Karlovarský kraj mírně nadprůměrný s 38,4% obyvatel oproti celostátnímu průměru 38 %. Méně osob takto vzdělané skupiny obyvatel měl jen Jihomoravský kraj s 37 % a Praha s pouhými 28,8 % obyvatel. Naopak podíl osob se základním vzděláním měl Karlovarský kraj nejvyšší. Zatímco celostátní průměr byl 23 % obyvatel, v Karlovarském kraji to bylo 27,9 %. Přiblížit se mu

dokázal pouze Ústecký kraj s 27,3 % a přes 25% obyvatel se základním vzděláním již bylo jen v Moravskoslezském kraji. Naopak v Praze to bylo pouze 14,5% obyvatel.

Ačkoliv vývoj vzdělanostní struktury má stoupající tendenci, byl v roce 2011 Karlovarský kraj dle výsledků SLDB krajem nejhorším. Přes mírný nárůst vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva na 7 % byl Karlovarský kraj předstížen i Ústeckým krajem s 7,6% vysokoškoláků a stal se v tomto ohledu nejhorším krajem. Celostátní průměr byl pak 12,5 % a například v Praze dosáhlo vysokoškolského vzdělání 23,6 % obyvatel. Osob s maturitou a vyšším odborným vzděláním bylo v kraji 27,7 %, což byl rovněž nejmenší podíl mezi kraji. Celostátní průměr byl 31,2 % obyvatel a druhý nejhorší byl Ústecký kraj s 28,1 %. Naopak obyvatel se středním vzděláním bez maturity bylo v Karlovarském kraji již nadprůměrných 34,3 %, zatímco celostátní průměr byl 33 %. Méně jich bylo pouze v Praze, Středočeském a Jihomoravském kraji. Obyvatel se základním vzděláním měl nejvíce opět Karlovarský kraj s 22,4 % podílem. Přes 20 % měl už jen Ústecký kraj a celostátní průměr byl jen 17,6 % obyvatel, v Praze pak bylo pouze 10,2 % obyvatel se základním vzděláním.

Tab. 16 Vzdělanostní struktura v Karlovarském kraji dle výsledků SLDB 2001 a 2011

vzdělání osob starších 15 let	2001		2011	
	osob	v %	osob	v %
bez vzdělání	2142	0,9	2152	0,9
ZŠ vč. neukončeného	70636	27,9	56826	22,4
SŠ bez maturity	97323	38,4	86947	34,3
SŠ s maturitou + VOŠ	65357	25,8	70282	27,7
VŠ	14072	5,5	17700	7
nezjištěno	3843	1,5	19529	7,7
celkem	253373	100	253436	100

Zdroj: ČSÚ, výsledky SLDB 2001 a SLDB 2011 [online]

Ačkoliv další SLDB bude uskutečněno až v roce 2021, na základě Výběrového šetření pracovních sil prováděných ČSÚ lze i nadále sledovat pokračující trend ve zlepšování vzdělání obyvatelstva v kraji. Nadále je patrný postupný mírný pokles osob se základním vzděláním, jejichž počet se v roce 2016 přiblížil k 20 %. Poměrně konstantní je počet osob se středoškolským vzděláním bez maturity, avšak zhruba o 4 procentní body došlo k nárůstu osob s maturitou i s vystudovanou vysokou školou. Vysokoškoláků již bylo v roce 2016 v kraji 28.900, což je 11,4 % obyvatel starších 15 let. I tak má však Karlovarský kraj i nadále nejmenší zastoupení osob s vysokoškolským vzděláním, kdy celostátní průměr v roce 2016 byl 18,5 %.

Tab. 17 Vývoj vzdělanostní struktury v Karlovarském kraji dle VŠPS v %

vzdělání	2012	2013	2014	2015	2016
ZŠ	21,8	20,6	20,4	20,3	20,2
SŠ bez maturity	36,6	37,8	37,6	37,7	36,5
SŠ s maturitou	32,0	32,0	32,2	31,5	31,9
VŠ	9,7	9,6	9,8	10,4	11,4

Zdroj: ČSÚ, Věk a vzdělání populace Karlovarský kraj, tabulka č. 101/R

Neustálý nízký počet osob v kraji s vysokoškolským vzděláním je dán zejména chybějící regionální vysokou školou univerzitního typu, kdy současná nabídka vysokoškolského vzdělání v kraji není i přes existenci několika konzultačních středisek dostatečná, a zejména k prezenčnímu studiu vysokých škol jsou studenti nuceni jezdit do jiných krajských měst, nejbližší do Plzně, Ústí nad Labem či do Prahy. Dalším důvodem je mzda, která je v kraji dlouhodobě velmi podprůměrná a nemotivuje tak studenty po ukončení studia k návratu do kraje.

4.9 Hospodářství

4.9.1 Průmysl a makroekonomické údaje

Karlovarský kraj díky mnoha faktorům nepatří mezi průmyslová centra ČR. Je to dáno zejména jeho periferní polohou, nekvalitním napojením na hlavní dopravní tahy, nedostatečnou nabídkou středního i terciálního vzdělání a s tím související nízkou úrovní vzdělání, ale i orientací průmyslu v kraji před revolucí v roce 1989, kdy v průběhu následné restrukturalizace hospodářství započaté v 90. letech 20. století došlo k uzavření mnoha místních podniků. Byl zde rozvinutý strojírenský, chemický, těžební průmysl, výroba skla a porcelánu, textilu a hudebních nástrojů, avšak všechna tato odvětví prošla krizemi, které některé místní velké podniky nepřežily nebo zeštíhlily o desítky procent zaměstnanců. Takto byl postižen zejména okres Sokolov, který byl velmi průmyslově zaměřen. Ve Strategii regionálního rozvoje ČR 2007-2013 byl proto kraj jako celek zařazen mezi „zaostávající nebo jinak problémové regiony“. Mezi regiony se soustředěnou podporou státu pak byl jako strukturálně postižený region zařazen právě okres Sokolov a jako region s vysoce nadprůměrnou nezaměstnaností byl zařazen ORP Ostrov. Následně ve Strategii regionálního rozvoje ČR 2014-2020 byly 4 ze 7 ORP zařazeny mezi státem podporované regiony jako „hospodářsky problémové regiony“, a to ORP Cheb, ORP Kraslice, ORP Ostrov a ORP Sokolov. Karlovarský kraj i nadále trápí nízká úroveň mezd, ale i nízká ekonomická výkonnost.

Tab. 18 HDP a průměrná hrubá mzda podle krajů v roce 2016

kraj	HDP celkem v mil. Kč	HDP na 1 obyvatele	průměrná mzda
Hl. m. Praha	1 193 240	937 542	36 584
Středočeský	552 470	414 379	29 489
Jihočeský	238 620	373 833	26 692
Plzeňský	243 908	422 251	28 376
Karlovarský	89 461	300 894	25 496
Ústecký	274 254	333 521	26 858
Liberecký	155 081	352 313	27 372
Královéhradecký	221 053	401 056	26 836
Pardubický	186 151	360 372	26 742
Vysočina	190 141	373 421	26 962
Jihomoravský	513 666	436 430	28 552
Olomoucký	219 892	346 789	26 542
Zlínský	228 601	391 336	26 131
Moravskoslezský	466 702	385 247	26 738
ČR	4 773 240	451 785	27 812

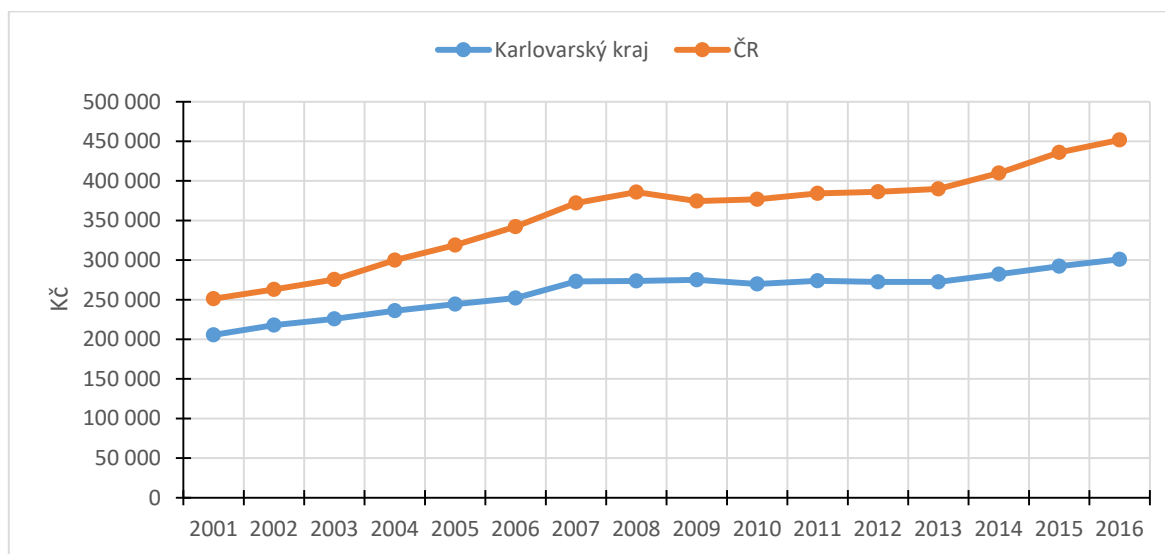
Zdroj: ČSÚ, Makroekonomické ukazatele – HDP podle krajů v roce 2016 +

Zaměstnanci a mzdy podle krajů ve 4. čtvrtletí 2016 (přepočtené osoby)

Výše průměrné mzdy na zaměstnance ve 4. čtvrtletí 2016 byla v Karlovarském kraji mezi všemi kraji nejnižší a jako jediná byla nižší než částka 26.000,- Kč. Oproti celostátní výši průměrné mzdy byla mzda v Karlovarském kraji nižší o 2.316,- Kč a na druhou nejnižší průměrnou mzdu, která je ve Zlínském kraji, ztrácela 635,- Kč.

Z tabulky je rovněž zřejmé, že Karlovarský kraj má jak nejnižší podíl celkového HDP mezi kraji, tak i nejnižší hodnotu HDP na 1 obyvatele, která je na 66,6 % průměru ČR. Celkové HDP Karlovarského kraje se zvýšilo z 62.459 mil. Kč v roce 2001 na 89.461 v roce 2016, avšak jak vyplývá z hodnoty HDP na 1 obyvatele, i přes postupný růst se rozdíl mezi krajem a průměrnou hodnotou ČR neustále zvětšuje z počátečních cca 50.000 Kč na 150.000 Kč na 1 obyvatele. Jelikož je v celostátním průměru hodnoty HDP na 1 obyvatele zařazena i ekonomicky vysoce nadprůměrná Praha, je zřejmé, že na počátku své existence patřil Karlovarský kraj mezi kraje bohatší, avšak vývoj ekonomické výkonnosti byl oproti ostatním krajům nedostatečný.

Graf 10 Vývoj HDP na 1 obyvatele

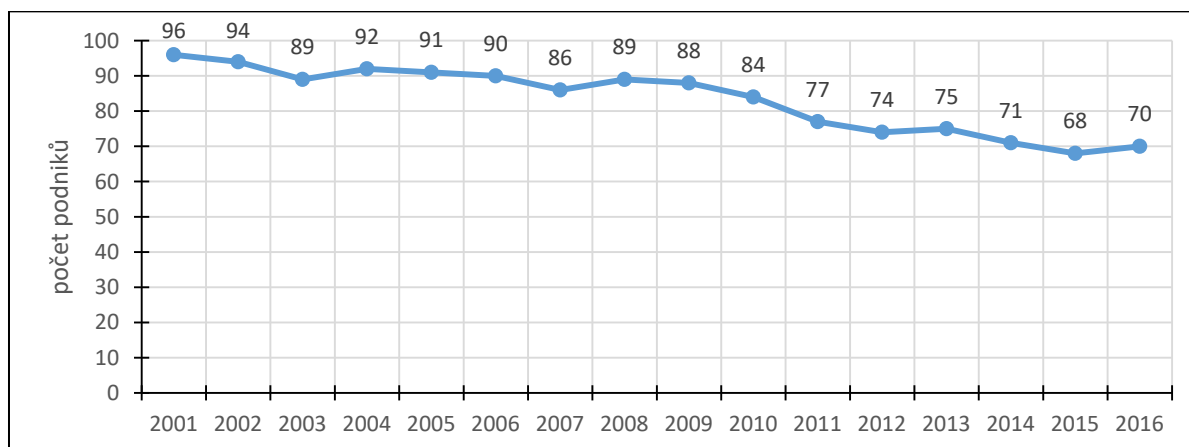

Zdroj: ČSÚ, Časová řada Karlovarského kraje a Hlavní makroekonomické ukazatele ČR

Po úpadku zdejších firem se díky své příhraniční poloze se SRN do kraje podařilo přilákat zahraniční investory, kteří zde rozvinuli vlastní výrobu, jedná se však o výrobu s nízkou přidanou hodnotou, jako je textilní průmysl nebo výroba v tzv. montovných. V současné době je i nadále důležitým odvětvím strojírenství (Witte Nejdek s.r.o.), výroba skla (Moser a.s.) a porcelánu (Thun 1794 a.s.), energetický průmysl (paroplynová elektrárna Vřesová a uhelná elektrárna Tisová), chemický průmysl (Hexion a.s.) a textilní průmysl. Mimo průmyslová odvětví má v kraji díky lázeňskému trojúhelníku Karlovy Vary – Františkovy Lázně – Mariánské Lázně významnou roli lázeňství a s ním související služby.

Ne zcela příznivému hospodářskému vývoji odpovídá i neustále klesající počet podniků s více než 100 zaměstnanci. Pokud byl do roku 2009 jejich počet víceméně konstantní na úrovni okolo 90 podniků, počínaje rokem 2010 dochází k prudkému poklesu jejich počtu. Jestliže za celé sledované období klesl jejich počet o 26, od roku 2009 je jich méně o 18. Ze zbývajících 70 podniků jsou v současné době v kraji pouze 3 zaměstnavatelé s více než 1.000 zaměstnanci. Největším zaměstnavatelem v kraji je společnost Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., zabývající se zejména těžební činností a výrobou elektrické energie, která v roce 2016 zaměstnávala 3.561 zaměstnanců. Druhým největším zaměstnavatelem v roce 2016 byla společnost Witte Nejdek s.r.o. s 1.919 zaměstnanci, která se zabývá vývojem a výrobou automobilových zámků, klik dveří a dveřních pantů. Třetím pak byla společnost Karlovarská krajská nemocnice a.s. s 1.350 zaměstnanci.

Graf 11 Vývoj počtu podniků v Karlovarském kraji s více než 100 zaměstnanci

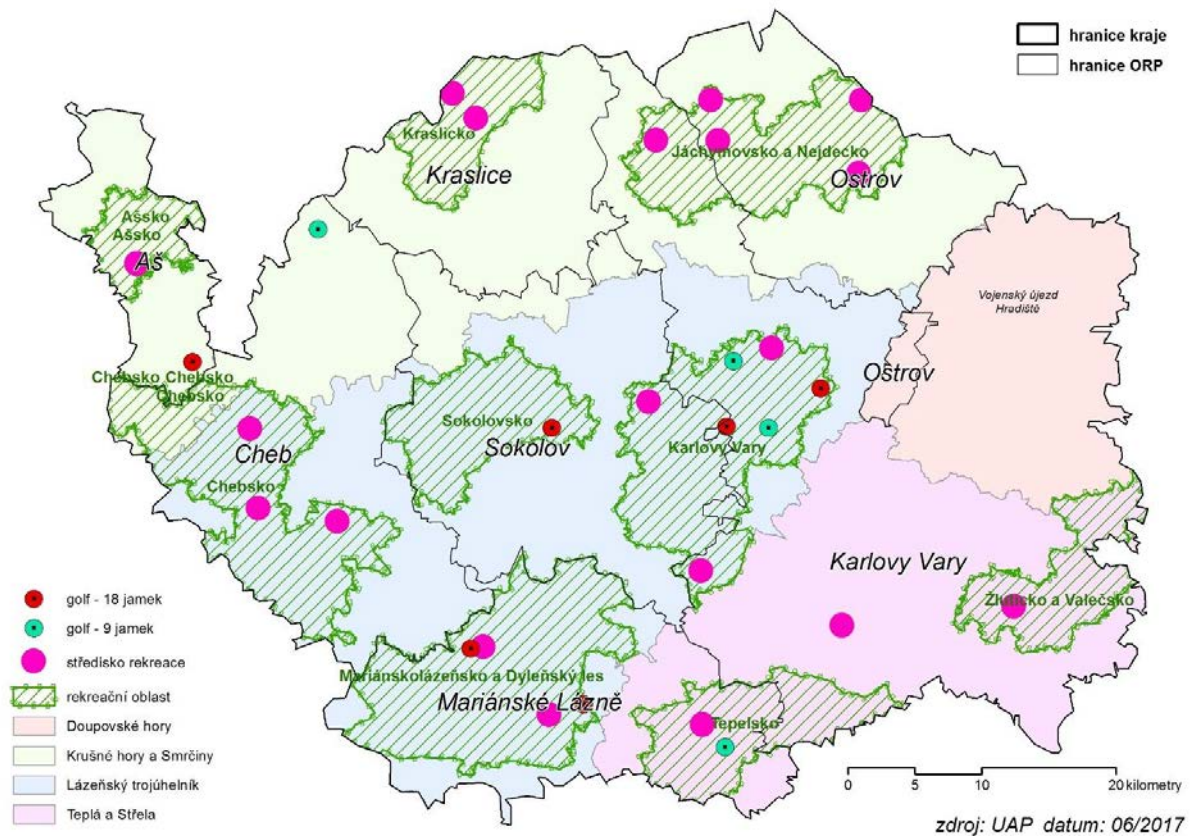
Zdroj: ČSÚ, časová řada Dlouhodobý vývoj Karlovarského kraje v letech 1993 – 2016

4.9.2 Cestovní ruch

Karlovarský kraj patří mezi nejhojněji navštěvované kraje v ČR. Nabízí zejména tři druhy rekreačních pobytů – lázeňské, kulturně a historicky orientované a zimní rekreaci.

Lázeňství je kromě lázeňského trojúhelníku Karlovy Vary - Františkovy Lázně - Mariánské Lázně provozováno i v Lázních Kynžvart a v Jáchymově. Na kulturně-historicky orientovanou klientelu cílí Karlovy Vary, Cheb, Locket, Bečov nad Teplou, Teplá, Žlutice, Františkovy Lázně a Mariánské Lázně. Střediska zimních sportů se nacházejí převážně v Krušných horách – Klínovec-Boží Dar, Pernink, Abertamy-Plešivec, Horní Blatná, Nové Hamry, Bublava-Stříbrná na Kraslicku, ale i ve Smrčínách na Ašsku a v okolí Mariánských Lázní. Na území kraje je velké množství kulturních a historických památek, je zde 5 památkových rezervací, 18 památkových zón, 10 národních památek a 1.066 ostatních nemovitých památek. Další významné rekreační aktivity představují golf (10 areálů), hipoturistika, vodáctví na řece Ohři, kongresová turistika, pro kterou jsou vhodné zejména Karlovy Vary a Mariánské Lázně. Pro pěší a cykloturistiku je v kraji síť turistických a cyklistických tras, zejména cyklotrasa Euregio Egrensis a cyklostezka Ohře. Hlavními středisky letní rekreace s vazbou na koupání jsou vodní nádrže Jesenice a Skalka (Karlovarský kraj, ÚAP 2017, s. 113-114).

Obr. 4 Rekreační oblasti Karlovarského kraje

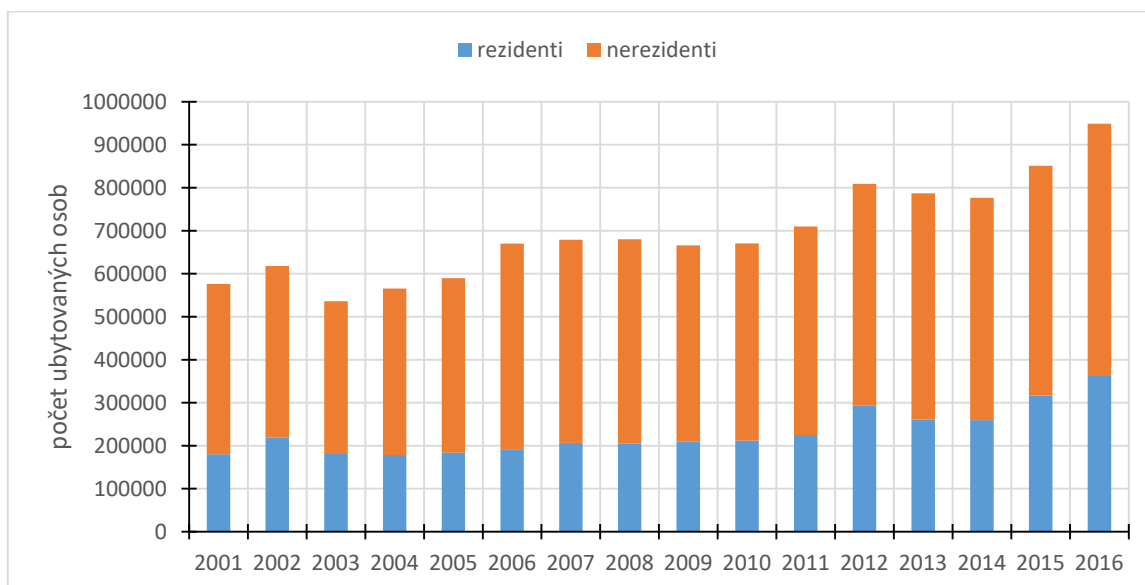

Zdroj: Karlovarský kraj, *Územně analytické podklady Karlovarského kraje 2017*, 2017, s. 114

V roce 2016 bylo v kraji provozováno 473 hromadných ubytovacích zařízení s 32.828 lůžky, ve kterých se ubytovalo 948.871 osob, což Karlovarský kraj po Praze, Jihomoravském, Jihočeském a Královéhradeckém kraji činí pátý nejnavštěvovanějším kraj. Z toho bylo 586.469 cizích státních příslušníků a po Praze je tak Karlovarský kraj druhý cizinci nejnavštěvovanější kraj.

Rok 2016 byl v historii kraje rokem vůbec nejúspěšnějším rokem z hlediska počtu ubytovaných. Od roku 2011 již jejich počet neklesl pod 700.000, k jejich podstatnému navýšení došlo v roce 2012. Po celé sledované období jako hosté převažují cizí státní příslušníci nad hosty tuzemskými, ačkoliv počet tuzemských hostů se od roku 2001 zdvojnásobil z 180.128 na 362.402 osob, počet zahraničních hostů se zvýšil téměř o 300.000 osob.

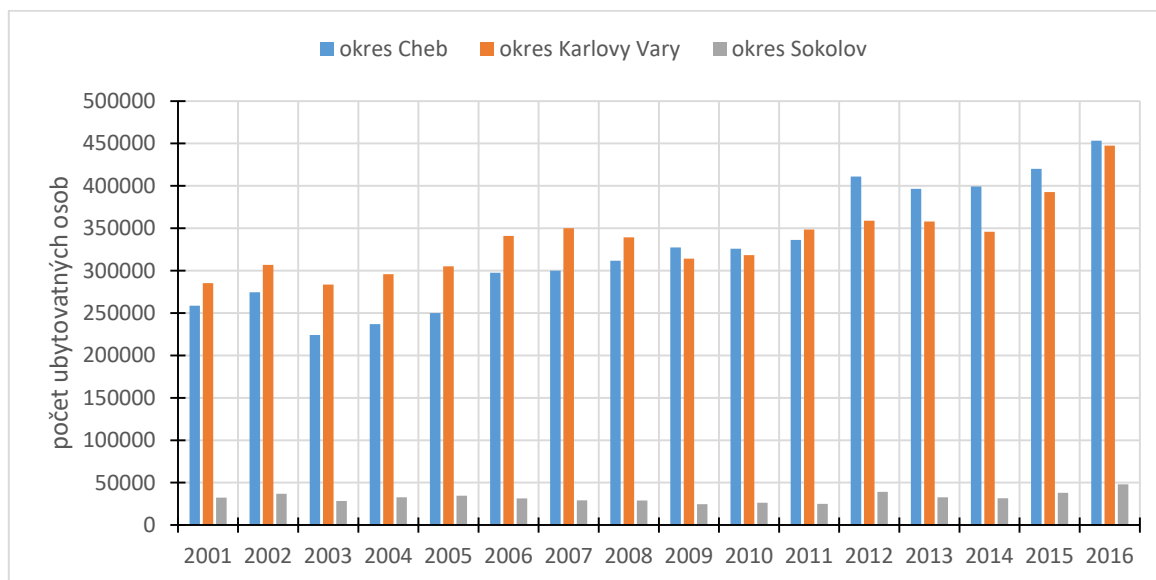
Graf 12 Vývoj počtu ubytovaných v Karlovarském kraji

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Rozhodující podíl na cestovním ruchu v kraji tvoří lázeňství a s ním spojený cestovní ruch, kdy dlouhodobě zhruba 50 % návštěvníků navštěvuje kraj z právě z důvodu lázeňského pobytu. I to je jedním z důvodů, proč je velký počet ubytovaných v okresech Cheb a Karlovy Vary a proč naopak v počtu ubytovaných výrazně zaostává okres Sokolov.

Graf 13 Vývoj počtu ubytovaných v okresech Karlovarského kraje

Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

V okrese Sokolov zcela chybí lázeňská centra a turisticky lákavé je díky své přírodě a lyžařským střediskům na Bublavě a Stříbrné především Kraslicko. Okres Sokolov byl rovněž dlouho znám pouze jako centrum těžkého průmyslu s krajinou postiženou povrchovou těžbou

uhlí, ale díky postupné rekultivaci krajiny a údržbě místních památek se i zde postupně zvedá počet návštěvníků. Okres Karlovy pak kromě samotných Karlových Varů láká k návštěvě lyžařských areálů zejména v okolí Klínovce a nabízí možnost lázeňských pobytů v Jáchymově. Okres Cheb, který je v posledních letech navštěvovanější než okres Karlovy Vary, pak vděčí za vysoké množství ubytovaných osob existenci Mariánských Lázní, Františkových Lázní a Lázní Kynžvart.

Nosným odvětvím cestovního ruchu v kraji je především lázeňský cestovní ruch, ale díky rozvoji cyklistických tras a zimních lyžařských středisek, opravám historických památek, otevíráním středověkých dolů veřejnosti, zlepšujícím se stavu životního prostředí a rekultivaci přírody zvláště v okrese Sokolov, kdy do budoucna by v letní sezóně mohlo být velkým lákadlem nově vytvořené jezero Medard s plochou téměř 500 ha, má Karlovarský kraj slušný turistický potenciál a může tak i nadále docházet k navyšování počtu turistů nejenom v lázeňských centrech.

4.9.3 Trh práce

V Karlovarském kraji je i díky lázeňství silné zastoupení sektoru služeb, čemuž odpovídá zaměstnanost v jednotlivých hospodářských sektorech, kdy v roce 2016 bylo 58,1% z 146.400 zaměstnanců zaměstnáno v terciárním sektoru, 39,3% zaměstnanců v sekundárním sektoru a 32,6 % zaměstnanců v sektoru primárním. Toto rozdělení prakticky odpovídá zaměstnanosti v jednotlivých sektorech na celostátní úrovni, kdy v roce 2016 bylo v ČR v primárním sektoru zaměstnáno 2,9 % všech zaměstnanců, v sekundárním sektoru 38,1 % zaměstnanců (30,6 % v průmyslu a 7,5 % ve stavebnictví) a v sektoru terciárním 59 % zaměstnanců. Od vzniku kraje je v něm zaměstnanost v jednotlivých hospodářských sektorech téměř totožná a dochází pouze k minimálním změnám, kdy se na úkor primárního a sekundárního sektoru zvýšila zaměstnanost v terciárním sektoru o 2 procentní body.

Tab. 19 Vývoj zaměstnanosti Karlovarského kraje dle hospodářských sektorů

rok	zaměstnaní tis. osob	primér v %	sekundér v %		terciér v %
			průmysl	stavebnictví	
2001	147,8	3,2	33,1	7,6	56,1
2011	141,5	2,6	31,0	8,6	57,7
2016	146,4	2,6	33,2	6,1	58,1

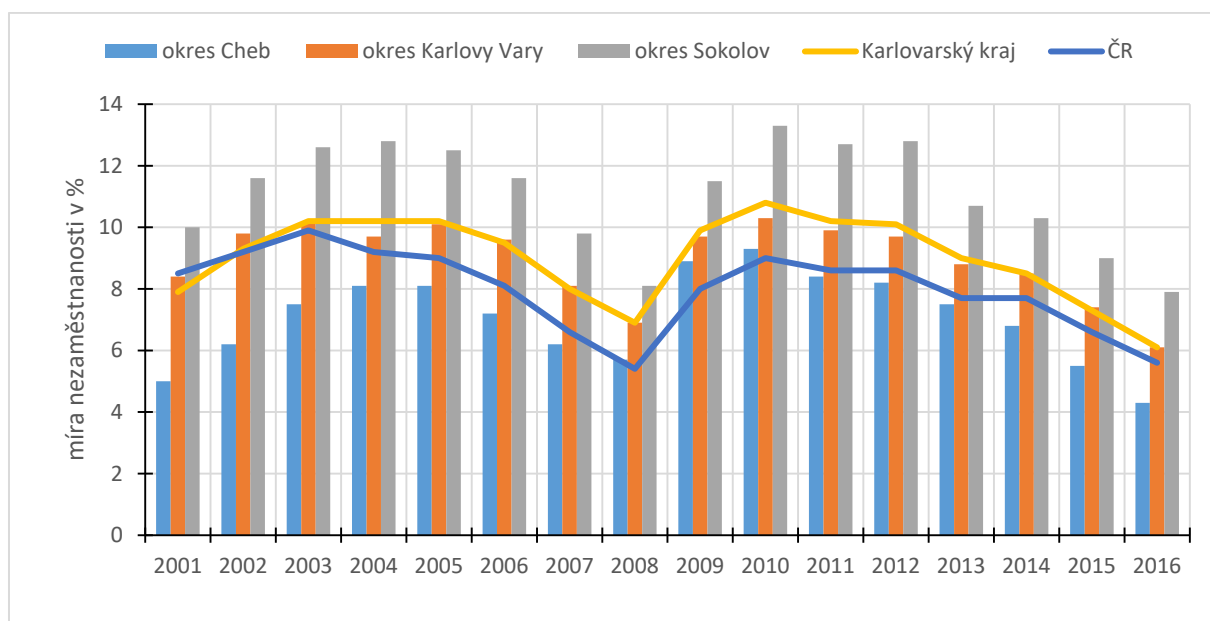
Zdroj: ČSÚ, Veřejná databáze [online]

Co se týče míry nezaměstnanosti, do roku 2002 byla v Karlovarském kraji nižší, než byl celostátní průměr, od počínaje rokem 2003 je tomu již naopak. Jak je z grafu zřejmé, vývoj křivky míry nezaměstnanosti celého kraje víceméně kopíruje vývoj křivky míry

nezaměstnanosti za celou ČR. Po výrazném nárůstu míry nezaměstnanosti z 6,9 % v roce 2008 na 10,8 % v roce 2010 dochází od roku 2011 k jejímu soustavnému poklesu až na 6,1 % v roce 2016, kdy poprvé v historii kraje klesá míra nezaměstnanosti téměř na 6 % a poprvé v historii kraje je počet nezaměstnaných nižší než 10.000 osob, konkrétně se jednalo o 8.300 nezaměstnaných. Naopak nejvíce nezaměstnaných bylo v roce 2005 a to 17.700 osob.

Nejhůře je po celé sledované období nezaměstnaností postižen okres Sokolov, v roce 2010 míra nezaměstnanosti vzrostla až na 13,3 %. Mírně pod 13 % se držela až do roku 2012, kdy i u okresu Sokolov započal trvalý pokles nezaměstnanosti, za rok 2016 byla již průměrná míra nezaměstnanost na 7,9 %. Naopak nejlépe si po celou dobu vede okres Cheb, který měl vyšší míru nezaměstnanosti, než byl celostátní průměr, jen v letech 2008 – 2010. Nejvyšší míry nezaměstnanosti na 9,3 % dosáhl v roce 2010, od té doby také zaznamenal její soustavný pokles. Stejný vývoj měl i okres Karlovy Vary, který maximální hodnoty míry nezaměstnanosti rovněž dosáhl v roce 2010 a to 10,3 %, v roce 2006 byla již pouze 6,1 %.

Graf 14 Vývoj míry nezaměstnanosti

Zdroj: MPSV, http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/casove_rady [online]

4.10 Hlavní aktéři regionálního rozvoje

4.10.1 Regionální rada regionu soudržnosti Severozápad

Jedním z hlavních aktérů regionálního rozvoje v Karlovarském kraji byla Regionální rada regionu soudržnosti Severozápad prostřednictvím Operačního programu NUTS II Severozápad (dále jen ROP Severozápad). Tento představoval hlavní programový dokument určující priority regionu pro čerpání strukturálních fondů v programovém období 2007 – 2013 pro region

soudržnosti Severozápad, tvořený Karlovarským a Ústeckým krajem. Program vycházel z platných strategických a programových materiálů obou krajů, jako jsou Program rozvoje Ústeckého kraje a Program rozvoje Karlovarského kraje a dalších sektorových či průřezových strategických či koncepčních materiálů, ať již z oblasti dopravy či například z oblasti rozvoje cestovního ruchu, včetně územně plánovací dokumentace (Regionální rada regionu soudržnosti Severozápad, 2007, s. 8).

Jeho prostřednictvím bylo v období 2007 – 2013 vyčleněno celkem 877.542.381,- EUR, z toho 745.911.021,- EUR ze strukturálních fondů EU a 131.631.360,- EUR z národních zdrojů. Tato finanční podpora byla dle jednotlivých výročních zpráv ROP Severozápad rozčleněna do 5 prioritních os:

- 1. Regenerace a rozvoj měst** – hlavním cílem je revitalizace a regenerace městských částí a nevyužitých objektů, která má zvýšit jejich atraktivitu a opětovné využití
- 2. Integrovaná podpora místního rozvoje** – cílem je oživit a vyváženě rozvíjet venkovské oblasti a jejich komunity prostřednictvím speciálních programů
- 3. Dostupnost a dopravní obslužnost** – cílem je snížit lokální nezaměstnanost prostřednictvím lepšího napojení daného regionu na okolí
- 4. Udržitelný rozvoj cestovního ruchu** – cílem je využít přírodní a kulturní potenciál regionu pro rozvoj cestovního ruchu
- 5. Technická asistence** – jde především o plynulé řízení, koordinaci, monitoring a hodnocení programu tak, jak to vyžadují nařízení evropských strukturálních fondů

kdy o podporu mohly žádat obce, města, kraj a jimi zřízené organizace, dobrovolné svazky obcí, nestátní neziskové organizace, školská a vzdělávací zařízení zařazená do školského rejstříku, podnikatelské subjekty, zájmová sdružení právnických osob, organizační složky státu, Hospodářská komora a její složky a Regionální rada regionu soudržnosti Severozápad.

První Výzva k předkládání projektů v rámci ROP Severozápad byla vyhlášena v prosinci 2007, v roce 2008 následovalo vyhlášení dalších 5 Výzev. Poslední Výzva (č. 69) byla vyhlášena v lednu 2015. K realizaci prvních projektů došlo v roce 2009. Celkem bylo v rámci ROP Severozápad zrealizováno 536 projektů v hodnotě 20.349.855.755,- Kč a proplaceno bylo 19.400.676.019,- Kč.

V Karlovarském kraji bylo prostřednictvím ROP Severozápad v období let 2009 – 2015 zrealizováno 240 projektů, celková výše dotací včetně národních zdrojů na jejich realizaci činila 7.626.034.169,- Kč. Nejvíce projektů pak bylo zrealizováno v Prioritní ose 1. Regenerace

a rozvoj měst, na které byl poskytnut i největší objem dotací ve výši 3.171.492.582,- Kč. Podporu v rámci ROP Severozápad získaly dle jednotlivých Prioritních os zástupci téměř všech výše uvedených subjektů s výjimkou Hospodářské komory a jejích složek. Podporu z Prioritní osy 5 Technická asistence využila Regionální rada regionu soudržnosti Severozápad v Ústeckém kraji.

Tab. 20 Zrealizované projekty v rámci ROP Severozápad

prioritní osa	počet projektů	výše dotací v Kč
1. Regenerace a rozvoj měst	88	3 171 492 582
2. Integrovaná podpora místního rozvoje	66	596 851 225
3. Dostupnost a dopravní obslužnost	18	2 442 123 383
4. Udržitelný rozvoj cestovního ruchu	68	1 415 566 979
celkem	240	7 626 034 169

Zdroj: ROP Severozápad. *ROP Severozápad Podpořené projekty 2007-2015*

V současné době již ROP Severozápad funguje pouze v režimu uzavírání operačního programu, kdy je třeba Evropské komisi odeslat závěrečné dokumenty, uzavřít program finančně a provádět kontroly projektů v období tzv. udržitelnosti trvající 5 let od proplacení projektu, které bude povinen provádět až do roku 2021 (ROP Severozápad, 2017).

4.10.2 Karlovarský kraj

Dalším důležitým aktérem v oblasti regionálního rozvoje je samozřejmě samotný Karlovarský kraj, který jednak čerpal dotace ze strukturálních fondů EU na své projekty a zároveň dotace ze svého rozpočtu obcím, příspěvkovým organizacím, fyzickým osobám a podnikatelským subjektům poskytoval.

Ze strukturálních fondů prostřednictvím jednotlivých operačních programů získal kraj dotace v celkové výši 1.314.559.238,- Kč, díky kterým zrealizoval 57 projektů, kterými se kraj zasadil o modernizaci dopravních terminálů, modernizaci letiště Karlovy Vary, modernizaci a pořízení nového vybavení nemocnic, podporu a rozvoj sociálních služeb, podporu rozvoje a zvyšování kvality školství, podporu cestovního ruchu, rozvoj eGovernmentu, ochranu životního prostředí nebo vybudování cyklostezky Ohře. Nejvíce projektů bylo využito v rámci OP Lidské zdroje a zaměstnanost, největší objem dotací byl pak získán v OP ROP Severozápad.

Tab. 21 Dotace z Operačních programů získané Karlovarským krajem

Operační program	počet projektů	výše dotací v Kč
OP Lidské zdroje a zaměstnanost	18	500 618 760
Integrovaný operační program	5	148 643 175
ROP NUTS II Severozápad	16	517 799 927
OP Životní prostředí	7	62 466 207
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost	11	85 031 169
celkem	57	1 314 559 238

Zdroj: fondyeu.eu [online]

Ze svých prostředků pak kraj na regionální rozvoj prostřednictvím dotačních programů Odboru regionálního rozvoje poskytl dotace v celkové výši 325.795.766,- Kč. Největší objem financí byl vynaložen v rámci Programu obnovy venkova fungujícího od roku 2004, v němž bylo nejvíce finančních prostředků poskytnuto na stavební úpravy a opravy komunikací. Poměrně vysoké byly také dotace na rozvoj a výstavbu cyklostezek.

Tab. 22 Dotace na regionální rozvoj poskytnuté Karlovarským krajem

Dotační program	výše dotací v Kč
Rozvojové strategie venkovských mikroregionů	1 138 000
Informační technologie	3 384 550
Příprava projektů	2 801 900
Program obnovy venkova	253 831 911
Podpora rozvoje cyklistické infrastruktury	43 134 719
Partnerství pro budoucnost 3	706 000
Podpora budování a údržby lyžařských tras	9 813 500
eGovernment	649 000
Inovační vouchery	10 336 186
Celkem	325 795 766

Zdroj: Odbor regionálního rozvoje KÚ Karlovarského kraje, tabulka *Schválené dotace*

Další dotace z rozpočtu kraje ve svých kompetencích poskytují jednotlivé odbory Krajského úřadu, jako je Odbor sociálních věcí, Odbor školství, mládeže a tělovýchovy, Odbor kultury, památkové péče, lázeňství a cestovního ruchu, Odbor životního prostředí a zemědělství, Odbor bezpečnosti a krizového řízení a Odbor zdravotnictví.

Pro větší přehled zájemců o získání finančních prostředků z dotačních programů kraje spustil kraj v lednu 2018 provoz nového informačního webu „Programy Karlovarského kraje“, na kterém bude poskytovat informace o jednotlivých programech výše uvedených odborů Krajského úřadu a o jejich vyhlášení a kde bude možné požádat o dotaci elektronicky.

Pro podporu investičních příležitostí provozuje kraj v české, anglické, německé a ruské jazykové mutaci webové stránky „karlovyvary-region.eu“, kde je k dispozici základní socioekonomický popis Karlovarského kraje, podrobný přehled všech jeho průmyslových zón a přehled možností využití investičních pobídek, grantů či dotačních programů.

4.10.3 Sokolovská uhelná a.s.

Společnost Sokolovská uhelná, právní nástupce, a. s., je s 3.561 zaměstnanci největším zaměstnavatelem v kraji. Jedná se o společnost zabývající se těžbou hnědého uhlí v Sokolovské pánvi a výrobou elektrické energie prostřednictvím hnědouhelné Elektrárny Tisová a paroplynové a tepelné elektrárny v komplexu Vřesová.

Společnost si je vědoma důsledků zásahů do krajiny způsobené povrchovou těžbou hnědého uhlí, a proto i vzhledem k postupnému útlumu těžby vynakládá velké prostředky na rekultivaci krajiny postižené těžbou. V roce 1993 byl vytvořen dlouhodobý „Generel rekultivací po těžbě uhlí v okrese Sokolov“, který je zaměřen na obnovu vodních ploch, na plochy umožňující hospodářské a rekreační využívání v oblastech po těžbě uhlí s cílem dosáhnout maximální rozmanitosti a estetické hodnoty rekultivované krajiny. Rekultivace jsou prováděny se zvláštním zřetelem na podporu vzniku biologicky hodnotných ekosystémů na výsypkách, vytváření podmínek pro návrat rostlin a živočichů a tím tvorbu nové krajiny na Sokolovsku. Z Generelu vychází i plošný přehled rekultivací Sokolovské uhelné od počátku těžby až do konce životnosti jednotlivých lomů. Celková výměra ploch zasažených těžbou uhlí je 9.256 ha. Od počátku rekultivačních prací na Sokolovsku v 50. letech 20. stol. bylo k 31. 12. 2016 zrekontivováno 5 006 ha, 1.484 ha bylo rekultivací rozpracováno a na 2.766 ha je rekultivace naplánována. Jen v roce 2016 byly ukončeny rekultivace na 106 ha území a rekultivační práce byly zahájeny na území o rozloze 54 ha. Po ukončení rekultivačních prací bude zemědělská rekultivace provedena na 1.538 ha, lesnická na 5.571 ha, vodní na 1.912 ha a na 235 ha budou provedeny rekultivace ostatní (Skupina Sokolovská uhelná, 2017, s. 38, 39).

Mezi již ukončené rekultivační projekty patří 18-ti jamkové golfové hřiště u Dolního Rychnova, jezero Michal s koupalištěm s vodní plochou 30 ha, které vzniklo po částečném zasypání lomu Michal a naučná stezka v Podkrušnohorské výsypce. V roce 2016 bylo dokončeno napouštění nově vytvořeného jezera Medard o rozloze téměř 400 ha, vzniknuvšího rekultivací lomu Medard - Libík mezi Svatavou a Habartovem. Jeho délka je 4 km a šířka 1,5 km. V současnosti v okolí jezera probíhají zemědělské a lesnické rekultivace.

Kromě rekultivací se Sokolovská uhelná vzhledem k blížícímu se ukončení těžební činnosti, které se odhaduje na rok 2037, podílela na vybudování 2 průmyslových zón na svých pozemcích. Mezi Sokolovem, Citicemi a Dolním Rychnovem tak vznikla průmyslová zóna Přátelství - Silvestr o rozloze 31,5 ha, která je primárně určena pro průmyslovou výrobu, velkoobchodní sklady a stavebnictví a její část Silvestr je rekultivovaná výsypka dolu Silvestr. U Sokolova vznikla průmyslová zóna Sokolov – Staré Sedlo o rozloze 130 ha určená pro průmyslovou výrobu a skladování.

Na konci roku 2017 se ve spolupráci s Karlovarským krajem a agenturou Czechinvest podařilo Sokolovské uhelné dohodnout příchod automobilky BMW do regionu, která v prostoru bývalé Podkrušnohorské výsypky u Sokolova na území o velikosti 500 ha do roku 2022 vybuduje zkušební polygon pro samořiditelná vozidla, do kterého investuje 200 mil. EUR. Sokolovská uhelná se bude i na přípravě pozemků pro výstavbu polygonu, které od ní automobilka BMW koupila, podílet. Karlovarský kraj pak vybuduje příjezdovou komunikaci, parkoviště, autobusovou zastávku a dobíjecí stanici.

4.10.4 Místní akční skupiny

Místní akční skupina (dále jen MAS) je nezávislým společenstvím občanů, neziskových organizací, soukromé podnikatelské sféry a veřejné správy, spolupracující na rozvoji venkova, zemědělství a které pro podporu regionu získává finanční podporu z EU a z národních zdrojů metodou LEADER, která je založena na principu „zdola-nahoru“. Veškeré náměty a projekty by měly vycházet z myšlenek a podnětů místních venkovských subjektů a občanů, tedy zdola, nikoliv direktivně řízeny krajskou, státní nebo evropskou politickou mocí shora. Základním cílem MAS je zlepšování kvality života a životního prostředí ve venkovských oblastech. Jedním z nástrojů je také aktivní získávání a rozdělování dotačních prostředků (Národní síť MAS ČR).

Na území kraje působí 5 MAS: MAS Sokolovsko, MAS 21, MAS Krušné hory, MAS Vladař a MAS Kraj živých vod, které se podílejí na rozvoji venkova realizací projektů financovaných zejména z Programu rozvoje venkova, Operačního programu zaměstnanost a Integrovaného regionálního operačního programu.

Čistě na území Karlovarského kraje působí MAS Sokolovsko zahrnující 37 obcí, MAS 21 zahrnující 35 obcí a MAS Krušné hory s 26 obcemi. MAS Vladař v Karlovarském zahrnuje území 10 obcí, 3 obce v Plzeňském kraji a 40 obcí Ústeckého kraje. MAS Kraj živých vod zahrnuje 14 obcí Karlovarského kraje a 7 obcí Plzeňského kraje.

Obr. 5 MAS na území Karlovarského kraje

Zdroj: Karlovarský kraj [online]

V programovém období 2007 - 2013 se na realizaci rozvoje území podílely především MAS Sokolovsko, MAS 21 a MAS Vladař, jejichž prostřednictvím bylo realizováno velké množství projektů, např. opravy nemovitostí, památek, komunikací, pořízení materiálového vybavení, úpravy veřejných prostranství, vybudování a úpravy dětských či sportovních hřiště, zeleně, podpora sociálních služeb atd. Celkové dotace na projekty podpořené MAS vysoko překročily hranici 100 mil. Kč. Jenom MAS Sokolovsko v období 2009-2014 poskytlo na 97 zrealizovaných projektů dotace ve výši 90 mil. Kč. MAS Krušné hory a MAS Kraj živých vod byla Strategie komunitně vedeného místního rozvoje (SCLLD) potřebná pro čerpání z fondů EU schválena až v roce 2017, a proto se mohou do rozvoje svého území s využitím finančních prostředků z EU zapojit až v současném rozpočtovém období 2014 – 2020 po vyhlášení prvních Výzev.

5 Možnosti rozvoje Karlovarského kraje

Jak vyplývá z provedené analýzy socioekonomického prostředí, trápí Karlovarský kraj nízká výkonnost ekonomiky, převládající výroba s nízkou přidanou hodnotou, nízký průměrný příjem obyvatelstva, nejhorší vzdělanostní struktura obyvatelstva v rámci celé ČR a soustavný úbytek obyvatel.

Kraj byl poměrně silně postižen nepříliš povedenou transformací ekonomiky probíhající v 90. letech 20. století, kdy se zdejšímu strojírenskému průmyslu, průmyslu výroby skla, porcelánu a hudebních nástrojů nepodařilo včas a úspěšně zareagovat na přicházející změny a přeorientovat se na nové trhy. Kraj se rovněž musí vypořádat s následky, zejména na území Sokolovské pánve, dnes již končící dlouhodobé těžební činnosti a jejími negativními zásahy do přírodního prostředí. S uvedenými průmyslovými odvětvími souvisela i úzká specializace či nízká kvalifikace zaměstnanců, z čehož následně vyplynuly negativní jevy uvedené v předchozím odstavci.

Svým dílem k složité situaci socioekonomické oblasti kraje rovněž přispívá i jeho nedostatečné napojení na hlavní silniční a železniční tahy v ČR, nedostatečně využitá je i kapacita karlovarského letiště.

Nejdůležitějším úkolem kraje je zvyšování kvalifikace a úrovně vzdělání obyvatel. Pokud bude v kraji dostatečně kvalifikovaná pracovní síla, bude to impulsem pro případné zaměstnavatele přenést svou výrobu na území kraje. Toho by mohlo být dosaženo, pokud kraj ve spolupráci se zaměstnavateli přizpůsobí zaměření středního vzdělání současným potřebám trhu práce a navýší se nabídka zejména technických oborů a informačních a komunikačních technologií, což může být podpořeno např. formou stipendia. Důležitým předpokladem, jak zabránit odlivu mozků a přilákat další případné zaměstnavatele s vyšší přidanou výrobní hodnotou, je existence kvalitního terciálního vzdělání, neboť to je v současné době zajišťováno pouze několika konzultačními středisky soukromých vysokých škol a dvou univerzit z jiných krajů. Tato nabídka je však nedostatečná a studenti, kteří absolvují vysokoškolské studium mimo území Karlovarského kraje, nemají příliš důvodů se do kraje vracet. S existencí krajské univerzity by se rovněž zvýšily investice do výzkumu a vývoje, jehož stav je v kraji jak v oblasti investic, tak v počtu vědeckých pracovníků, oproti zbytku ČR zcela tristní. Impulsem k takovému kroku by mohla být i dohoda se spol. BMW o výstavbě polygonu na Sokolovsku.

Dalším klíčovým bodem pro rozvoj kraje je dostavba dálnice D6, která by tak spojovala Prahu a tím i zbytek ČR přímým dálničním spojením se SRN a kraj by tak mohl lépe využít své příhraniční polohy se SRN, neboť současná silnice I/6 spojující Karlovy Vary a Prahu je již kapacitně nedostačující. Dokončení dostavby dálnice D6 však nezáleží pouze na Karlovarském kraji, ale i na kraji Středočeském a Ústeckém, jejichž územím bude procházet.

Silnou, i když ne zcela využitou, je pak oblast turismu. Ačkoliv je kraj ve světě známý nabídkou lázeňských služeb, díky nimž patří mezi nejnavštěvovanější kraje ČR, je nedostatečně využita a propagována jeho nabídka historických a kulturních památek, kterých kraj nabízí velké množství, neboť Karlovarský kraj nejsou jen Karlovy Vary či Mariánské Lázně. Stejně tak by se dalo více využít i neustále se zlepšujícího a velmi rozmanitého přírodního prostředí pro navýšení kapacit pěší či cykloturistiky, kdy dochází k navyšování počtu a délky cyklotras. Horské či odlehlé oblasti kraje by mohly lákat návštěvníky formou agroturistiky, pro kterou jsou v těchto částech kraje vhodné podmínky. Kromě zvýšené propagace kraje je však také důležitá dostatečně široká nabídka služeb poskytovaných v odpovídající kvalitě místními podnikateli ať už v oblasti pohostinství, ubytování, volnočasovými aktivitami atd. Díky existenci Krušných hor a klimatickým podmínkám na svém území může kraj nabízet své služby i v zimní sezoně prostřednictvím lyžařských areálů a běžkařských tras, jimž na své náklady, nebo prostřednictvím jím poskytovaných dotací zajišťuje údržbu. Lyžařské areály vybavené technikou na umělé zasněžování pak mohou být provozovány i v období s nedostatečnou sněhovou nadílkou. I z pohledu cestovního ruchu je tak důležitá dostavba dálnice D6 a existence dostatečně udržovaných a kvalitních místních komunikací II. a III. tříd či dostatečně široká nabídka vlakových a autobusových spojů, které by mohli využívat turisté, přicestovalí do kraje letecky. Na nové cestující prostřednictvím letecké dopravy má letiště Karlovy Vary kapacity dostatečné, neboť v současnosti je vytíženo pouze na zhruba 25% kapacity ve srovnání s provozem před několika lety. Letiště by mohli využívat zejména návštěvníci přijíždějící do kraje za lázeňským pobytem.

I nadále bude důležitá rekultivace krajiny postižené těžbou, kterou zajišťuje zejména spol. Sokolovská uhelná a.s. Tyto aktivity mají jednak pozitivní dopad na zvyšující se kvalitu životního a přírodního prostředí, ale jejich efektem může být i zvyšující se počet návštěvníků kraje a tím může opět docházet k rozvoji cestovního ruchu. Příkladem může být již vybudované golfové hřiště, koupaliště Michal či nově vzniklé jezero Medard, jehož zázemí bude teprve budováno.

5.1 SWOT analýza

Karlovarský kraj si je vědom svého nepříliš lichotivého stavu v socioekonomické oblasti, a proto vypracoval, nebo si nechal specializovanými společnostmi vypracovat množství koncepčních dokumentů, plánů, analýz a strategií popisujících současný stav určité části socioekonomické oblasti, které rovněž z velké části obsahují návrhovou část řešení či předcházení problémů. V analýze socioekonomického rozvoje kraje od spol. RegioPartner s.r.o. (2010, s. 20-22) je uvedena SWOT analýza Karlovarského kraje, která z pohledu autora této diplomové práce dobře popisuje problémy kraje i v současném období a koresponduje s jeho názory na silné a slabé stránky kraje a na možné hrozby a příležitosti.

Z uvedené SWOT analýzy vyplývá, že kraj má velký potenciál zejména v dalším rozvoji cestovního ruchu, kterému by však prospěla větší diverzifikace a větší využití a propagace kulturních památek včetně rozvoje služeb i mimo oblast lázeňského trojúhelníku.

Pokud se podaří vyřešit otázku školství a vzdělávání, v případě že dojde ke zlepšení vzdělanostní a kvalifikační struktury obyvatelstva a zároveň dojde k odpovídajícímu dopravnímu napojení kraje na zbytek ČR, zvláště pak na Prahu, Plzeň a Ústí nad Labem, bylo by možné využít i jeho sousedství se SRN a nízké úrovně průměrné mzdy k příchodu potenciálních investorů do kraje. Aby se jednalo o výrobu s vyšší přidanou hodnotou, která by přiměla i dostatečně kvalifikované a vzdělané zaměstnance neopouštět kraj, byla by vhodná i dle této SWOT analýzy existence veřejné univerzity v kraji a velmi nutný by byl rozvoj vědy a výzkumu v regionu včetně jeho propojení s místní podnikatelskou sférou.

Pokud by se podařilo vyřešit tuto otázku, mohlo by dojít i ke zlepšení sociální struktury obyvatelstva. K tomu by mohla pomoci i poměrně dobrá technická infrastruktura měst a obcí v kraji, kterou by však bylo třeba doplnit i odpovídající kvalitou občanské a volnočasové vybavenosti.

Pokračující rekultivace krajiny pak bude i nadále přispívat k neustále se zlepšujícímu stavu životního prostředí a krajiny, na kterém by mohlo participovat i ekozemědělství s agroturistikou.

Ze SWOT analýzy vyplývá, že Karlovarský kraj má potenciál ke svému rozvoji, avšak aby ho bylo dosaženo, je k tomu třeba existence vzájemné spolupráce státního, neziskového i soukromého sektoru.

Tab. 23 SWOT analýza Karlovarského kraje

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • Silná tradice a potenciál cestovního ruchu, zejména lázeňství • Relativně nižší sezónnost cestovního ruchu • Existence mezinárodního letiště v Karlových Varech • Diverzifikovaný průmysl kraje bez existence jednoho dominantního odvětví • Exponovaná poloha kraje vzhledem k ekonomicky nejdůležitějším regionům na evropské úrovni • Relativně nízké náklady na pracovní sílu • Dlouhodobé snižování emisí, zvláště z velkých zdrojů • Dobrá vybavenost obcí ČOV (vysoký podíl čištěných odpadních vod) • Koncepční přístup kraje k zdravotnictví a službám sociální péče 	<ul style="list-style-type: none"> • Nízký potenciál vědy a výzkumu a jejich nedostatečné propojení s praxí • Nedostatečné dopravní propojení s hlavním městem a sousedními kraji • Nízká vzdělanostní a kvalifikační úroveň obyvatelstva • Neexistence samostatné veřejné univerzity • Vysoká koncentrace cestovního ruchu do lázeňských oblastí, v ostatních částech kraje často chybějící služby vyšší kvality i koncepční přístup • Slabé využití méně známých kulturních památek pro cestovní ruch, chátrání některých památek • Výskyt plošně rozsáhlých, silně depopulačních, periferních oblastí s nedostatečným dopravním napojením • Nepříznivá sociální struktura obyvatelstva a s ní související jevy (např. horší zdravotní stav, vysoká rozvodovost, zvýšený výskyt sociálně patologických jevů) • Nevyhovující technický stav a nedostatky ve vybavenosti školských zařízení a některých volnočasových zařízení
Příležitosti	Ohrožení
<ul style="list-style-type: none"> • Příliv zahraničního kapitálu do oborů s vyšší přidanou hodnotou díky využití průmyslových zón a brownfields • Zlepšení podmínek pro spolupráci veřejných a soukromých institucí v oblasti vědy a výzkumu • Zavedení systému dalšího vzdělávání dospělých, příp. zřízení (rozšíření) vysokého školství, rozšíření středního školství o technické obory • Posílení spolupráce mezi samosprávou, neziskovými organizacemi a soukromou sférou na lokální úrovni – rozvoj komunitního plánování, vznik komunitních center • Rozvoj turistických služeb vysoké kvality a doplňkových služeb mimo „lázeňský trojúhelník“ • Zlepšení údržby krajiny rozvinutím ekozemědělství a agroturistiky • Pokles negativního zatížení imisemi a hlukem z automobilové dopravy ve městech (po vybudování obchvatů měst) • Rekultivace a opětovné využití území po těžbě • Zlepšení image obcí a měst revitalizací jejich upadajících částí 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepříznivý demografický vývoj včetně stárnutí obyvatelstva zvláště v periferních oblastech • Odliv obyvatelstva migrací, především mladých a vzdělaných osob • Nedostatečné propojení vzdělávání, vědy a uživatelské sféry při výzkumu a zavádění inovací • Orientace na produkci s nízkou přidanou hodnotou • Nedostatečná kapacita dopravní infrastruktury pro individuální i nákladní dopravu a zvyšující se zátěž kraje plynoucí z dopravy • Pokračující chátrání železniční infrastruktury vedoucí k dalšímu poklesu konkurenceschopnosti železniční dopravy, případně i k zastavení provozu na některých tratích • Úpadek částí měst v souvislosti s rozparem mezi jejich dřívějšími funkcemi a současnými nároky (vznik brownfields) • Záběr zemědělské půdy v důsledku výstavby a ekonomických aktivit včetně pokračující těžby, neostatečné využití stávajících brownfields • Neřešení starých ekologických zátěží

Zdroj: RegioPartner s.r.o. *Analýza socioekonomického rozvoje Karlovarského kraje se specifikací potřeb po roce 2013 z hlediska kohezní politiky – závěrečná zpráva*. 2010, s. 20 - 22

5.2 Program rozvoje Karlovarského kraje pro období 2014 – 2020

V roce 2012 si nechal Karlovarský kraj vypracovat „Program rozvoje Karlovarského kraje pro období 2014 – 2020“ (dále jen PRKK), k jehož schválení Zastupitelstvem Karlovarského

kraje došlo dne 22. 11. 2013 a který je základním programovým dokumentem v oblasti regionálního rozvoje Karlovarského kraje. PRKK je rozdělen na 2 samostatné části, a to na Analýzu rozvojových charakteristik a potenciálu Karlovarského kraje 2012 a Strategickou část.

Zdrojem celé této podkapitoly, ve které budou uvedeny hlavní představy kraje o jeho rozvoji, je Strategická část PRKK.

Jak je v PRKK uvedeno (s. 5 - 58), byl vypracován na základě Analýzy rozvojových charakteristik a potenciálu, na základě Programu rozvoje Karlovarského kraje na roky 2007 – 2013 a na základě tzv. problémové analýzy, která uvádí hlavní analytické poznatky, identifikuje klíčové problémy rozvoje kraje a jejich příčiny a rovněž uvádí hlavní rozvojové potřeby a důvody, proč tyto potřeby existují.

PRKK obsahuje strategickou vizi a 3 globální cíle, které mají být realizovány 6 prioritami obsahujícími 24 dílčích specifických cílů a 61 opatření, jež mají vést ke splnění globálních cílů.

Strategická vize, formulující představu kraje, jakým by měl být, zní: *Karlovarský kraj, ekonomicky prosperující region, otevřený vůči evropským výzvám a impulzům, poskytující svým obyvatelům prostor pro kvalitní život založený na atraktivních přírodních podmínkách a sociálně vstřícném prostředí.*

Globálními cíli jsou:

1. Růst ekonomické konkurenceschopnosti kraje
2. Růst atraktivity kraje pro jeho obyvatele
3. Intenzivnější přeshraniční vztahy – lepší spolupráce lidí, organizací a podniků

První dva globální cíle jsou vzájemně propojeny. Konkurenceschopnost a produktivita soukromého sektoru jsou základním předpokladem hospodářského růstu, který je pak hlavní podmínkou přitažlivosti kraje pro své obyvatele. Bez zlepšení ekonomické konkurenceschopnosti se postavení kraje v ČR nezlepší a hospodářský růst je klíčovou podmínkou dalšího rozvoje kraje. Třetí globální cíl vyjadřuje nezbytnost zužitkovat k dalšímu rozvoji a zlepšení atraktivity kraje jeho vztahy okolními německými regiony, neboť jejich společný potenciál je značný a zatím ne zcela využitý.

Globální cíle mají být realizovány prostřednictvím 6 priorit (dělících se na 24 specifických cílů) a 61 opatření.

Tab. 24 Priority a specifické cíle PRKK

Priorita	Specifický cíl
1. Konkurenceschopnost	<p>Pilíř 1.A. Regionální inovační systém A.1: Rozvoj výzkumných a vývojových kapacit firem A.2: Kultura inovačního podnikání A.3: Regionální inovační infrastruktura</p> <p>Pilíř 1.B. Lidské zdroje a vzdělávání pro konkurenceschopnost B.1: Spolupráce v oblasti rozvoje lidských zdrojů B.2: Kvalita a relevance ve vzdělávání B.3: Rozvoj vzdělávacích kapacit kraje</p> <p>Pilíř 1.C. Kvalitní podnikatelské prostředí C.1: Rozvoj firem v klíčových hodnotových řetězcích C.2: Strategické zahraniční investice C.3: Infrastruktura pro podnikání</p>
2. Cestovní ruch a lázeňství	2.1: Vyvíjet aktivity destinačního managementu 2.2: Zvýšit kvalitu lidských zdrojů v cestovním ruchu
3. Sociální oblast a zdravotnictví	3.1: Kvalitativně i kvantitativně dostačující nabídka poskytovaných sociálních služeb v kraji 3.2: Zlepšování dostupnosti a kvality zdravotní péče, podpora zdravého životního stylu
4. Životní prostředí	4.1: Energie – zvýšit podíl obnovitelných zdrojů na výrobě energie a tepla a snížit energetickou náročnost budov 4.2: Zvýšit podíl tříděného odpadu a jeho dalšího využívání 4.3: Obnova/zachování přírodního prostředí a kulturní krajiny 4.4: Environmentální výchova a osvěta, podpora obč. sdružení 4.5: Zlepšování vodohospodářské infrastruktury a snižování rizika povodní
5. Doprava	5.1: Zlepšení napojení kraje na vnější nadřazenou dopravní síť 5.2: Kvalitní spojení mikroregionálních center a jádrové oblasti kraje 5.3: Rozvoj potenciálu letiště Karlovy Vary
6. Veřejná správa a systém řízení bezpečnosti	6.1: Řízení v územní samosprávě (kraj, obce), včetně dokončení informatizace ve veřejné správě 6.2: Zvyšování efektivity a kvality poskytovaných služeb v oblasti veřejné správy 6.3: Systém řízení bezpečnosti

Zdroj: Cassia Development & Consulting, s.r.o. Program rozvoje Karlovarského kraje pro období 2014-2020 - Strategická část. 2012, s. 8-10

Cílem priority 1. Konkurenceschopnost je *růst počtu a významu inovujících firem, které se prosazují na rostoucích a náročných globálních trzích, vykazují rostoucí přidanou hodnotu, rostoucí investice do inovací a VaV a tvoří nová kvalitní pracovní místa pro obyvatele kraje.*

Cílem priority 2. Cestovní ruch a lázeňství je *zvýšit přínos cestovního ruchu a lázeňství k ekonomickému růstu kraje, snížit zranitelnost odvětví a zvýšit efektivitu a kvalitu poskytovaných služeb.*

Cílem priority 3. Sociální oblast a zdravotnictví je *zlepšit podmínky pro rozvoj a zkvalitňování sociálních a zdravotních služeb, zajistit jejich srovnatelnou dostupnost pro obyvatele v jednotlivých částech kraje.*

Cílem priority 4. Životní prostředí je *snížit spotřebu neobnovitelných zdrojů energie a zvýšit využívání obnovitelných zdrojů energie, zvýšit podíl odpadu, který se dále využívá a zachovat či obnovovat kulturní krajinu a přírodní prostředí regionu, které je její součástí.*

Cílem priority 5. Doprava je *snížit periferialitu kraje jako celku, zvýšit atraktivitu kraje a jeho globální dostupnost, zlepšit dopravní dostupnost a obslužnost periferních lokalit v rámci kraje.*

Cílem priority 6. Veřejná správa a systém řízení bezpečnosti je *zvýšit efektivitu fungování systému veřejné správy, včetně systému řízení bezpečnosti, v kraji a zajistit jeho provázanost s ostatními regiony.*

Ke zjištění výsledků realizace PRKK byly na úrovni celého PRKK zvoleny 4 indikátory, a to HDP na obyvatele (ČR=100), Míra nezaměstnanosti, Podíl obyvatel 15+ s VŠ vzděláním a Průměrný čistý roční peněžní příjem na 1 člena domácnosti (podíl v % na ČR). Na jednotlivé priority a jejich opatření bylo zvoleno dalších 64 indikátorů.

Garanty jednotlivých opatření je Karlovarský kraj a dle priorit příslušné odbory Krajského úřadu a v prioritě 1. Konkurenceschopnost je vedle Karlovarského kraje garantem i Karlovarská agentura rozvoje podnikání (KARP).

Implementace PRKK má být zajištěna jednotlivými projekty, z nichž většina má být realizována veřejnými subjekty za pomoci veřejných prostředků. Pro úspěšnou implementaci PRKK je nastaven monitoring a evaluace. Průběžná monitorovací zpráva má být vydávána každý rok, evaluace má být prováděna jednou za 2 roky.

Dne 31. 1. 2016 byla Odborem regionálního rozvoje Krajského úřadu Karlovarského kraje vydána monitorovací zpráva PRKK za roky 2014 a 2015. Ze zprávy vyplývá, že v průběhu monitorování se došlo k závěru, že struktura a počet opatření a indikátorů není optimální a je třeba je zredukovat, neboť některá opatření mají spíše charakter aktivit a takto nastavená soustava vede ke složitému a neefektivnímu monitorování a evaluacím. Některá opatření byla již v průběhu monitoringu překonána a nebyl třeba jejich další rozvoj a některé indikátory nebylo možné zjistit (Odbor regionálního rozvoje KÚ KK, 2016, s. 8). Na toto zhodnocení navazuje Evaluační zpráva z roku 2016, dle které zhruba polovina opatření nebyla ve sledovaném období zahájena a nevhodně zvolená struktura opatření umožnila realizovat pouze ty investiční a neinvestiční záměry, které korespondovaly s jednorázovými intervencemi/projekty, kdy typickým příkladem jsou opatření v prioritě 5 – Doprava. Doporučením evaluační

zprávy bylo revidovat opatření tak, aby dávala širší prostor pro intervence reagující na identifikovaný problém a ve spolupráci s jednotlivými guaranty zahájit přípravu konkrétních projektů (RegioPartner, 2016, s. 25-26).

Z monitorovací zprávy vyplývá, že z indikátorů na úrovni celého PRKK došlo v roce 2014 k poklesu HDP na obyvatele z 69,84 na 68,41 (ČR 100). O více než 1 procentní bod klesl podíl nezaměstnaných osob, o 0,24 procentního bodu se zvýšil podíl obyvatel s VŠ vzděláním a čistý disponibilní důchod domácnosti se zvýšil z 89,29 na 89,60 (ČR 100).

Novější údaje než z roku 2014 zatím nejsou v monitorovací zprávě k dispozici, nicméně provedenou analýzou socioekonomického prostředí Karlovarského kraje bylo zjištěno, že HDP na obyvatele i nadále klesá (v roce 2016 na 66,6). Naopak se o více než 3 procentní body zvýšil podíl obyvatelstva s VŠ vzděláním (11,4 % v roce 2016). I díky celkové ekonomické situaci v ČR v roce 2016 poklesla nezaměstnanost na 6,1 % (pokles o více než 2 procentní body) a průměrná mzda v roce 2016 vzrostla na 25.496,- Kč z 20.671,- Kč v roce 2013. Nejnovější údaje zveřejněné na stránkách ČSÚ pak uvádějí podíl nezaměstnaných osob ve 3. čtvrtletí 2017 na 3,48% a průměrnou mzdu za rok 2017 ve výši 25.583,- Kč.

Výše uvedené údaje ukazují na stagnující výkonnost ekonomiky, a přestože roste podíl osob s VŠ vzděláním a také výše průměrné mzdy, v porovnání s celostátními ukazateli je růst těchto hodnot pomalejší. Např. rozdíl mezi výší hrubé mzdy v kraji a na celostátní úrovni vzrostl o více než 2 tis. Kč v neprospěch Karlovarského kraje. Dále lze předpokládat, že vzhledem ke skladbě obyvatelstva, již nedojde k dalšímu poklesu podílu nezaměstnaných.

Co se týče plnění indikátorů v prioritě 1 – Konkurenceschopnost, z monitorovací zprávy vyplývá, že v roce 2014 došlo k navýšení výzkumných pracovníků v podnikatelském sektoru o 7 na 78. Za rok 2015 údaj není k dispozici. Nulová byla úspěšnost v navýšení počtu inovačních/technologických firem včetně jejich spolupráce s VŠ. Rovněž tak se nepodařilo zrealizovat spolupráci studentů VŠ a výzkumných pracovníků/doktorandů s místními podniky a také se nepodařilo zastavit pokles podílu absolventů technických oborů SŠ a VOŠ v kraji.

V prioritě 2 – Cestovních ruch a lázeňství i nadále docházelo k poklesu absolventů SŠ se zaměřením na cestovní ruch.

V prioritě 3 – Sociální oblast a zdravotnictví došlo k navýšení poskytovatelů sociálních služeb o 4.

Za prioritu 4 - Životní prostředí nebyly k dispozici žádné údaje.

Z indikátorů k prioritě 5 – Doprava, byl uveden pouze pokles cestujících na Letišti Karlovy Vary o téměř 50 % z 85,5 tis. a na 45,8 tis. a došlo k začlenění 3 nových subjektů ve Sdružení pro rozvoj linek na letišti.

Za prioritu 6 – Veřejná správa a systém řízení nebyly k dispozici žádné údaje.

Indikátory jednotlivých priorit byly v této práci sledovány pouze 2. V prioritě 2 – Cestovní ruch a lázeňství se jednalo o počet návštěvníků kraje, kdy byl zjištěn jejich nárůst ze 776.671 v roce 2014 na 948.871 v roce 2016 a dle nejnovějšího údaje na stránkách ČSÚ za rok 2017 se jednalo již o 1.058.001 osob. Naopak od roku 2013 nepřetržitý negativní trend vykazuje indikátor sledující počet přepravených cestujících na letišti Karlovy Vary, kdy v roce 2016 došlo k jejich poklesu o více než 20.000 v porovnání s předchozím rokem 2015, od roku 2013 pak došlo k úbytku cestujících o téměř 80.000 osob na 25.235. Ačkoliv tedy od roku 2014 došlo k podstatnému navýšení návštěvníků kraje v průměru zhruba o 100.000 osob ročně, cestujících využívající leteckou dopravu do Karlových Varů naopak rapidně ubylo.

Vzhledem ke krátké době realizace PRKK a ke zjištěným údajům nelze v současnosti zodpovědně zhodnotit dopad opatření zveřejněných v PRKK. Na makroekonomické údaje má spíše vliv celková ekonomická situace ČR než opatření PRKK. Pokud se však v kraji nepodaří zlepšit strukturu průmyslu směrem k inovacím a VaV, bude se jeho ekonomická výkonnost v porovnání s celou ČR i nadále zpomalovat. Pokud se naopak podaří navýšit podíl inovací a VaV v kraji, lze očekávat další růst mezd a zvýšení podílu obyvatel s VŠ vzděláním. Naopak se daří, s výjimkou letiště Karlovy Vary, využívat turistický potenciál kraje, o čemž vypovídá poměrně vysoký nárůst jeho návštěvníků.

Z monitorovací zprávy k PRKK dále vyplývá, že z prostředků EU bylo financováno celkem 56 projektů v rámci PRKK za více než 1 mld. Kč. Nejvíce projektů (39%) za nejvíce finančních prostředků (554 mil. Kč) bylo zrealizováno v Prioritě 3 – Sociální oblast a zdravotnictví. To se týkalo především modernizace budov a nového vybavení.

Tab. 25 Přehled projektů Karlovarského kraje dle priorit PRKK 2014 - 2020

Priorita PRKK	Počet projektů financovaných z EU fondů	v %	mil. Kč v 2014	mil. Kč v 2015	mil. Kč 2014 + 2015
Priorita 1	14	25%	245,377	61,970	307,347
Priorita 2	4	7%	18,438	35,800	54,238
Priorita 3	22	39%	212,607	372,079	584,686
Priorita 4	10	18%	41,984	31,253	73,237
Priorita 5	2	4%	0,920	0,590	1,510
Priorita 6	4	7%	0,968	0,184	1,152
Celkem	56	100%	520,294	501,876	1022,17

Zdroj: ODBOR REGIONÁLNÍHO ROZVOJE KÚ KARLOVARSKÉHO KRAJE. Program rozvoje Karlovarského kraje pro období 2014 – 2020 - Monitorovací zpráva PRKK za roky 2014 a 2015. 2016, s. 17

Ze svých prostředků pak kraj v rámci jednotlivých prioritách poskytl v letech 2014 a 2015 dotace ve výši téměř 0,5 mld. Kč.

Tab. 26 Dotace Karlovarského kraje dle priorit PRKK 2014 - 2020

Priority PRKK	2014 v mil. Kč	2015 v mil. Kč	Celkem 2014 + 2015
CELKEM PRIORITY 1	30,25	33,77	64,02
CELKEM PRIORITY 2	13,12	15,77	28,89
CELKEM PRIORITY 3	10,99	300,92	311,91
CELKEM PRIORITY 4	24,99	27,52	52,51
CELKEM PRIORITY 5	3,69	5,50	9,19
CELKEM PRIORITY 6	15,17	14,57	29,74
CELKEM DOTACE	98,21	398,0500	496,26

Zdroj: ODBOR REGIONÁLNÍHO ROZVOJE KÚ KARLOVARSKÉHO KRAJE. Program rozvoje Karlovarského kraje pro období 2014 – 2020 - Monitorovací zpráva PRKK za roky 2014 a 2015. 2016, s. 17

5.3 Názory představitelů Karlovarského kraje

K doplnění informací této diplomové práce byl učiněn polostandardizovaný rozhovor s představitelům Karlovarské agentury rozvoje podnikání, p. o. (KARP). Jedná se o příspěvkovou organizaci Karlovarského kraje vzniknuvší v roce 2009 za účelem zajištění realizace „Strategie rozvoje konkurenceschopnosti Karlovarského kraje“ a koordinace aktivit v oblasti rozvoje podnikání (karp-kv.cz). Se souhlasem dotazovaného byl rozhovor zaznamenán na diktafon a následně přepsán jako příloha č. 1.

Z rozhovoru vyplývá, že kraj trápí úbytek obyvatelstva jak přirozenou, tak mechanickou cestou. Příčinou emigrace je nedostatečná nabídka odpovídajících pracovních příležitostí či nízká výše platů v kraji a odchody z důvodu vysokoškolského studia, kdy se úspěšní absolventi již do kraje nevrací. Sousedství se SRN má za výhodu blízkost německé dálniční sítě, možnost

příchodu nových investorů a postupný rozvoj průmyslových zón, avšak negativním jevem je odchod určité části zaměstnanců právě do SRN. Velkou nevýhodou kraje je nízká úroveň výzkumu a vývoje a rozvoje inovací, což má za následek nízký počet kvalifikovaných zaměstnanců. Kraj se snaží rozvíjet spolupráci mezi místními zaměstnavateli a základními, středními i vysokými školami a podle potřeb trhu práce se ve spolupráci se vzdělávacími ústavy snaží přizpůsobit jejich nabídku studijních oborů. Velkou nevýhodou v oblasti čerpání dotací je nedostatečná technická vyspělost místních firem, které často nesplňují podmínky vyhlášených výzev jednotlivých operačních programů a nedostatek kvalifikovaného personálu, který by byl schopen pracovat na větším množství projektů. Velký rozvojový potenciál má kraj v oblasti lázeňské turistiky a celkově v lázeňském průmyslu.

Dále bylo na Odboru školství, mládeže a tělovýchovy Krajského úřadu Karlovarského kraje prostřednictvím emailu vzneseno několik otázek týkajících se problematiky terciálního vzdělávání v Karlovarském kraji, přepis otázek včetně odpovědí zaměstnance Odboru školství, mládeže a tělovýchovy je obsažen v příloze č. 2.

Z odpovědí vyplývá, že nízká úroveň vzdělání místních obyvatel je dána historicky, kdy místní průmysl nevyžadoval vysokoškolské vzdělání. Svým dílem k tomu přispívá i velké množství sociálně vyloučených lokalit. Kraj v dohledné době neplánuje zřízení veřejné vysoké školy či univerzity, spíše se soustředí na podporu stávajících konzultačních středisek vysokých škol, a to i s ohledem na potřeby místního trhu práce. Zvýšit počet vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva se kraj snaží formou stipendií pro studenty vysokých škol, kteří se po úspěšném absolvování vysoké školy přijetím stipendia zavazují pracovat nebo podnikat na území kraje po dobu, po kterou stipendium pobírali. Jedním z důvodů nízkého množství vysokoškolsky vzdělaných obyvatel kraje je i nízká poptávka zaměstnavatelů, kvůli níž nejsou obyvatelé nuceni si své vzdělání zvyšovat, dalším důvodem je odchod studentů na vysoké školy za hranice kraje.

6 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo vypracovat analýzu sociálního a ekonomického vývoje Karlovarského kraje od roku 2001, kdy došlo ke vzniku kraje, s cílem nalézt možná východiska a řešení současných problémů, která by mohla přispět k možnému budoucímu rozvoji kraje.

Z provedené analýzy vyplývá, že kraj, pokud se chce do budoucna rozvíjet, je a bude nucen řešit množství problémů, s kterými se v současné době potýká. Zde je nutné podotknout, že ne všechny problémy vznikly ve sledovaném období. Počátek problémů kraje ve struktuře obyvatelstva spadá již do poválečného období, kdy většina místních obyvatel byla německé národnosti, a počínaje rokem 1946 došlo k vysídlení značného počtu těchto osob, kdy se území nikdy nepodařilo řádně dosídlit. Od toho se odvíjí i dnešní velmi podprůměrná hustota osídlení kraje. Vysídlením německého obyvatelstva zároveň došlo i k výraznému omezení místní ekonomiky a uzavření provozu velkého množství zdejších podniků. Velké části území se pak staly vojenskými prostory a zde umístěné obce byly zcela zničeny při cvičeních armády, množství obcí zaniklo i v důsledku jejich opuštění a následným nedosídlením. Dalším problémem byla příhraniční poloha kraje, která v době režimu před rokem 1989 bránila místnímu rozvoji. Zejména oblast Sokolovska, ale i Chebska, i v poválečné době navázala na zdejší bohatou hornickou minulost. V Sokolovské a Chebské pánvi i v současné době probíhá povrchová těžba hnědého uhlí, která zde byla rozšířena zejména ve 20. století. Ta na sebe navazovala další těžký a strojírenský průmysl, který neměl vysoké nároky na kvalifikaci a vzdělání zaměstnanců.

To je hlavním důvodem, proč je Karlovarský kraj dlouhodobě krajem s nejhorší vzdělaností skladbou obyvatelstva a s nejnižším počtem vysokoškolsky vzdělaných osob vůbec. Dalším důvodem pak je, že v kraji nikdy neexistovala veřejná vysoká škola. Pouze v letech 1999 – 2016 zde měla sídlo soukromá vysoká škola, která se však v roce 2016 stala součástí jiné soukromé vysoké školy. Terciální vzdělávání je v kraji zajištěno pouze několika konzultačními středisky dvou veřejných a dvou soukromých vysokých škol, z nichž vzdělání v magisterském stupni nabízí pouze jedna soukromá škola. Studenti vysokých škol jsou tak nuceni studovat mimo hranice kraje, a jelikož v kraji v současné době, vzhledem ke skladbě průmyslu, není dostatečná poptávka po takto kvalifikovaných zaměstnancích a průměrná výše platu je nejnižší v celé ČR, absolventi vysokých škol se zpět do kraje nevrací. Řešení otázky vysokého školství se kraj snaží nalézt ve formě stipendií, kdy studenti stráví stejně dlouhou dobu, jakou pobírali stipendium, na území kraje v zaměstnaneckém poměru nebo zde po tuto

dobu budou podnikat. Na úrovni středního školství kraj spolupracuje s místními firmami a snaží se přizpůsobit nabídku studijních oborů potřebám trhu práce. Rovněž tak dochází ke spolupráci firem a středních škol se základními školami a jejich končícími ročníky.

Jako v celé ČR, i v Karlovarském kraji neustále dochází ke stárnutí obyvatelstva. Kraj proto bude muset řešit problémy s tím spojené, a to je rozvoj jak sociální tak zdravotní péče a služeb, přestože je jejich nabídka a kvalita v současnosti dostačující. Naproti tomu od roku 2009 je kraj postižen neustálým poklesem obyvatelstva jak v důsledku přirozené, tak i mechanické měny obyvatelstva, což vzhledem k celkově nízkému počtu svých obyvatel a nárůstu počtu osob důchodového věku může přinášet další problémy včetně problémů na trhu práce.

Další nevýhodou kraje je jeho periferní poloha. Ačkoliv sousedí se SRN, vzhledem k stále nedokončené dálnici D6 a tím nedostatečnému napojení na hlavní silniční tahy v ČR. Zcela dokončen je úsek dálnice D6 mezi Karlovými Vary a Chebem. Od 1. 3. 2018 jsou ve výstavbě další 3 úseky dálnice o délce 15 km v Ústeckém kraji, termín jejich dokončení je v roce 2021, avšak k dostavbě celé dálnice bude zbývat ještě 69 km. V kombinaci s málo kvalifikovanou pracovní silou tak kraj nedokázal přilákat dostatek investorů a většina současných zaměstnavatelů produkuje především produkty s nízkou přidanou hodnotou.

Kraj se rovněž potýká s velice nízkou úrovní výzkumu, vývoje a inovací, kdy v kraji téměř neexistují výzkumná centra, a počet výzkumných pracovníků je minimální. Vzhledem ke skladbě průmyslu se Karlovarský kraj potýká i s nízkou výkonností ekonomiky, kdy HDP na obyvatele je nejnižší v celé ČR. Proto jsou velké naděje vkládány do příchodu spol. BMW na Sokolovsko, která by zde plánovanou výstavbou polygonu mohla pomoci zvrátit současný trend odchodu kvalifikovaných zaměstnanců z kraje. Kraj by tak mohl rovněž přilákat další investory a zvýšit úroveň a výkonnost místní ekonomiky.

Vzhledem k nepříznivým klimatickým podmínkám panujících v kraji a k existenci nekvalitní půdy kraj nikdy nebyl a nebude zemědělským regionem. Naopak, zejména díky rekultivační činnosti spol. Sokolovská uhelná a její 4,5 mld. investici, kterou od roku 1994 investovala do ekologických opatření a rekultivace území postiženého těžební činností, se značně zlepšilo přírodní prostředí regionu. Vysoká zalesněnost kraje v kombinaci s různorodým prostředím a se stále se rozrůstající sítí cyklotras může zvýšit návštěvnost kraje. V zimě zase kraj může těžit z existence lyžařských středisek s umělým zasněžováním a udržovanými běžeckými trasami. Nejsilnější stránkou kraje je však lázeňská turistika s vyhlášeným lázeňským trojúhelníkem Karlovy Vary – Mariánské Lázně – Františkovy

Lázně. Právě díky lázeňství a balneologii je kraj na špičce návštěvnosti v ČR. Ke zvýšení počtu turistů by rovněž mohla přispět větší propagace kraje, neboť v kraji se nachází velké množství kulturních a historických památek. Do budoucna by mohlo být velkým příslibem zvýšení cestovního ruchu nové jezero Medard, vzniknuvší rekultivací bývalých lomů Medard a Libík na Sokolovsku. V plánu je pak i vybudování obřího jezera Jiří-Družba o rozloze 1.312 ha, které na Sokolovsku vznikne vodní rekultivací lomů Jiří a Družba po ukončení jejich provozu v roce 2038. Po vodní nádrži Orlík by se mělo jednat o druhé největší vodní dílo v ČR. Prostředí kraje je rovněž vhodné pro provozování agroturistiky a hipoturistiky.

Ačkoliv musí Karlovarský kraj v současné době řešit řadu problémů a jeho postavení mezi ČR v rámci krajů není nejlepší, má, zejména díky cestovnímu ruchu, v kterém má největší potenciál, nadějně vyhlídky. Největším problémem bude, vzhledem k neexistenci krajské vysoké školy, udržet nebo přilákat vzdělané a dostatečně kvalifikované zaměstnance. To však bude záležet na tom, zda se mu podaří změnit strukturu průmyslu, který v současné době není na takto vzdělané zaměstnance příliš orientován. Jinak se, alespoň co se průmyslu týče, situace na trhu práce nezlepší. Důležitá bude také rychlost dostavby dálnice D6, jejíž kompletní dostavba je plánována na rok 2026.

7 Seznam použitých zdrojů

BLAŽEK, J., UHLÍŘ, J. *Teorie regionálního rozvoje – nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0384-5

CASSIA DEVELOPMENT & CONSULTING S.R.O. *Program rozvoje Karlovarského kraje 2014 – 2020*. 2012

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Statistická ročenka Karlovarského kraje 2016*. Karlovy Vary: ČSÚ, 2016

ČESKÝ ÚŘAD ZEMĚMĚŘIČSKÝ A KATASTRÁLNÍ. *Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky*. Praha: ČÚZK, 2017. ISBN 978-80-86918-98-3

KALIBOVÁ, K. *Úvod do demografie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0222-9

KARLOVARSKÝ KRAJ. *Akční plán rozvoje sociálních služeb v Karlovarském kraji na rok 2018*. 2017

KARLOVARSKÝ KRAJ. *Koncepce uspořádání akutní lůžkové péče*. 2015

KARLOVARSKÝ KRAJ. *Plán dopravní obslužnosti územního obvodu Karlovarského kraje na období let 2016 – 2028*. 2015

KARLOVARSKÝ KRAJ. *Souhrnná zpráva o závazcích veřejné služby ve veřejné dopravě v územním obvodu Karlovarského kraje za rok 2016*. 2017

KARLOVARSKÝ KRAJ. *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Karlovarském kraji na období 2018 – 2020*. 2017

KARLOVARSKÝ KRAJ. *Územně analytické podklady Karlovarského kraje 2017*. 2017

KOCOUREK, L. *Správa v českých zemích a v Československu v letech 1848-2005*. Praha: EU Press, 2007. ISBN 978-80-86754-75-8

KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2005. ISBN 80-245-0859-1

LETIŠTĚ KARLOVY VARY S.R.O. *Zpráva o činnosti společnosti za rok 2016*. 2017

HLAVÁČEK, P. *Regionální ekonomie*. Ústí nad Labem, 2014

HLEDÍKOVÁ, Z., JANÁK, J., DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5

MACHÁČEK, J., TOTH, P., WOKOUN, R. *Regionální a municipální ekonomie*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2011. ISBN 978-80-245-1836-7

MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. *Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020*. 2013

ODBOR REGIONÁLNÍHO ROZVOJE KÚ KARLOVARSKÉHO KRAJE. *tabulka Schválené dotace*

ODBOR REGIONÁLNÍHO ROZVOJE KÚ KARLOVARSKÉHO KRAJE. *Program rozvoje Karlovarského kraje pro období 2014 – 2020 - Monitorovací zpráva PRKK za roky 2014 a 2015*. 2016

REGIOPARTNER S.R.O. *Analýza socioekonomického rozvoje Karlovarského kraje se specifikací potřeb po roce 2013 z hlediska kohezní politiky – závěrečná zpráva*. 2010

REGIOPARTNER S.R.O. *Evaluační Programu rozvoje Karlovarského kraje – Závěrečná zpráva*. 2016

REGIONÁLNÍ RADA REGIONU SOUDRŽNOSTI SEVEROZÁPAD. *Regionální operační program NUTS II Severozápad pro období 2007-2013*. 2007

ROUBÍČEK, V. *Úvod do demografie*. Praha: Codex Bohemia, 1997. ISBN 80-85963-43-4

ROP SEVEROZÁPAD. *ROP Severozápad podpořené projekty 2007-2015*.

ROP SEVEROZÁPAD. *Tisková zpráva z 2. 2. 2017*.

SKUPINA SOKOLOVSKÁ UHELNÁ. *Výroční zpráva 2016*. 2017

TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a KOLEKTIV. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-114-4

VITURKA, M. *Regionální ekonomie a politika II*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 80-XXX-XXXX-X

WOKOUN, R. *Česká regionální politika v období vstupu do Evropské unie*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2003. ISBN 80-245-0517-7

WOKOUN, R. a KOLEKTIV. *Obecná regionální politika*. Praha: VŠE, 2011

WOKOUN, R., MALINOVSKÝ, J. a KOLEKTIV. *Regionální rozvoj: východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování*. Praha: Linde Praha, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0

ŽÍTEK, V. *Regionální ekonomie a politika I*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2767-3

INTERNETOVÉ ZDROJE

czso.cz A - Český statistický úřad: Tab.05.07 Míra registrované nezaměstnanosti (stav k 31.12.) (1990 - 2012) [online]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/documents/10180/20541931/3201814_0507.pdf/3a20982b-c661-47e4-8841-8e83a926a93e?version=1.0

ČSÚ – Český statistický úřad: Malý lexikon obcí 2017 [online]. Dostupné z:

<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=RSO0717&katalog=32225&z=T&f=TABULKA&&pvokc=100&pvoch=3051&&str=v308>

ČSÚ – Český statistický úřad: Základní výsledky Sčítání lidu, domů a bytů - Karlovarský kraj – 2011 [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zakladni-vysledky-scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-karlovarsky-kraj-2011-c051s71144>

ČSÚ – Český statistický úřad: Veřejná databáze [online]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz>

demografie.info A [online]. Dostupné z: http://demografie.info/?cz_procesy=

demografie.info B [online]. Dostupné z: http://demografie.info/?cz_snatecnostukazatele=

demografie.info C [online]. Dostupné z: http://demografie.info/?cz_rozvodovost=

Dotaceeu.cz [online]. Dostupné z: <https://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Informace-o-fondech-EU>

Karlovarský kraj [online]. Dostupné z: [http://www.kr-](http://www.kr-karlovarsky.cz/samosprava/PublishingImages/MAS_21_6_2015.jpg)

[karlovarsky.cz/samosprava/PublishingImages/MAS_21_6_2015.jpg](http://www.kr-karlovarsky.cz/samosprava/PublishingImages/MAS_21_6_2015.jpg)

karp-kv.cz – Karlovarská agentura rozvoje podnikání [online]. Dostupné z: <http://www.karp-kv.cz/cz/Stranky/home.aspx>

MPSV [online]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/casove_rady

Národní síť MAS ČR [online]. Dostupné z: <http://nsmas.cz/o-nas/mistni-akcni-skupiny/>

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Digitální depozitář [online]. Dostupné z:

http://www.psp.cz/eknih/1954ns/tisky/t0378_00.htm

slideplayer.cz [online]. Dostupné z: <http://slideplayer.cz/slide/3401087/>

8 Přílohy

Příloha č. 1 – přepis rozhovoru s pracovníkem KARP

1. Kraj se dlouhodobě potýká s úbytkem obyvatelstva, jsou (budou) podnikána nějaká opatření na zastavení tohoto vývoje? Pokud ano, jaká?

Ano, je to pravda. Od roku 2007 nebo 2008 úbytek obyvatelstva skutečně je. Ať už přirozený, ale lidé také odcházejí za prací, stejně jako je to v Ústeckém nebo Moravskoslezském kraji. Lidé odcházejí převážně do Prahy a Středočeského kraje. Karlovarský kraj má ještě smůlu v tom, že sousedí s Německem, kde výška platu a možnosti lidí dostávají Karlovarský kraj do ještě většího úbytku obyvatel.

Existují zde subjekty, které se snaží posílit spolupráci mezi firmami a středními a základními školami. Zhruba poslední 4 roky už si to ty subjekty uvědomují a snaží se vychovávat děti tak, aby v kraji zůstaly. Například kraj a my jsme v roce 2016 vytvářeli motivační videa pro žáky základních škol a pro jejich rodiče, kde jsme ukazovali, že jsou zde školy, které je dobře vzdělají a že zde jsou firmy, které jim dají práci a umožní jim v kraji pracovat a bydlet.

2. Ačkoliv od roku 2011 dochází k trvalému poklesu míry nezaměstnanosti, je tato od roku 2002 neustále nadprůměrná, zvláště pak v okrese Sokolov. Činí kraj nějaká opatření vedoucí ke snížení nezaměstnanosti? Pokud ano, jaká?

Sokolov má určitě míru nezaměstnanosti největší. To je způsobeno i tím, jací lidé v daných regionech žijí. V okrese Sokolov existují sociálně vyloučené lokality, jejichž obyvatelé nechodí do zaměstnání a toto již míru nezaměstnanosti ovlivňuje.

Dalším problémem je i nedostatek kvalifikovaných pracovníků, kdy kvalifikovaní pracovníci jednak odcházejí pryč, ale je to dáno i tím, že zde není nabídka studijních oborů, které studenti chtějí studovat, a proto odcházejí studovat převážně do Prahy nebo do Plzně a většinou tam již i zůstávají, protože si tam vytvoří zázemí a nechce se jim už vracet.

3. To mě přivádí k otázce, zda existuje spolupráce mezi místními firmami a školami, aby školy přizpůsobily nabídku studijních oborů potřebám zaměstnavatelů?

Co se týče spolupráce mezi firmami, vysokými školami a výzkumnými ústavy, funguje v kraji dotační titul Inovační vouchery, který je na vznik a posílení spolupráce přímo nastaven.

Existují zde i další akce, kdy my, jako agentura se ve spolupráci s Czech Investem nebo s Krajskou hospodářskou komorou snažíme informovat střední školy o potřebě trhu práce a navázat tu spolupráci mezi středními školami a firmami.

4. *A funguje to?*

Tak jsou firmy, které už ví, jaká je situace a už ví, že jim nic jiného nezbyvá než se opravdu snažit. Já myslím, že to funguje. Jsou tady firmy, které mají vlastní přípravu studentů v rámci studia na jejich zaměstnání. Snaží se již například i jezdit po základních školách a ukázat žákům svůj obor atd.

Stejně tak se pořádají exkurze žáků základních škol na středních školách, kde je jim ukazováno vybavení a vysvětlována výuka na středních školách a co po jejich absolvování ze žáků bude. A zároveň toto dělají firmy, že si hledají vhodné studenty.

5. *Kraj má dlouhodobě nejhorší vzdělanostní strukturu obyvatelstva. Jaká kraj činí opatření ke zlepšení vzdělanosti svých obyvatel?*

Odbor školství Karlovarského kraje má stipendia, které nabízí studentům určitých oborů s tím, že se zavážou v kraji pracovat po dobu uvedenou v podmínkách udělení stipendia. Toto je zaměřené jak na vysoké školy, tak i na střední školy.

Zde spíše doporučuji obrátit se na odbor školství.

6. *Trápí kraj nějaký zásadní problém, který je třeba přednostně řešit? Pokud ano, jaký a jak?*

Problémů je víc. Není tu vysoká škola, nejsou tu firmy provádějící výzkumné aktivity tak jako v jiných krajích, chybí zde infrastruktura na toto zaměřená. Lidi odcházejí, jsou zde malé platy. Je to takové kolečko. Jak se to snažit řešit, je uvedeno ve strategiích kraje.

7. *V čem vidíte rozvojový potenciál kraje?*

Když budu hledat, v čem je kraj výjimečný, je určitě lázeňství a balneologie a činnosti na to navázané. S tím souvisí celý průmysl lázeňství a rozvoj této infrastruktury, což zde před rokem 1989 nějakým způsobem bylo, ale pak se to utlumilo. Teď například žádný výzkumný ústav zaměřený tímto způsobem nefunguje.

To si myslím, je jedna z možností, kam kraj může směřovat, co by ho posílilo a byl v tom jedinečný.

Pokud přijde nějaký nový investor, jako třeba BMW, tak je to možnost, kam se třeba jedním sektorem obrátit.

8. Co považujete za nejsilnější a nejslabší stránky kraje?

Velká výhoda kraje je, že je blízko Německa. Že dálniční síť Německa je velmi blízko a umožňuje to ty investice, které zde probíhají, protože třeba průmyslové zóny se postupně rozvíjejí. Nejsou třeba tak velké, jako Mošnov, nebo v Praze či Středočeském kraji, ale určitě to tomu kraji pomáhá.

9. Spolupracuje kraj v oblasti rozvoje kraje se soukromými či podnikatelskými subjekty? Je z jejich strany zájem o řešení problémů v kraji?

Ano, je. Pro to, aby kraj spolupracoval se soukromými, nebo podnikatelskými subjekty v rámci toho bodu 1, tak má nás. Realizujeme například projekt „Smart Akcelerator“, který je přímo zaměřen na posilování spolupráce v rámci regionální inovační strategie, součástí je marketing a propagace. Máme internetové stránky, facebookové stránky, kde jsou informace, co realizujeme, nebo co pořádáme, uvedené.

Snažíme se dělat i měkké akce, workshopy, semináře, na téma propojování firem, škol a výzkumných zařízení jako příklad pro to, že inovace zapotřebí jsou a že fungují. Že spolupráce těchto sektorů je důležitá.

Například na základních školách fungují výchovní a kariérní poradci, kteří by měli dětem pomáhat s dalším směřováním pro případné zaměstnání. Pro tyto poradce se snažíme dělat workshopy, aby tito lidé viděli, kam trh práce v kraji směřuje a jaké obory jsou zapotřebí.

10. Jak je kraj úspěšný v získávání dotací ze strukturálních fondů EU či z jiných zdrojů?

Tím, že nejsou lidi, tak je problém. Protože třeba před třemi lety projekty žádné nebyly, nové plánovací období teprve začínalo, výzvy nebyly vyhlášené, ministerstva nebo řídicí orgány to slibovali a staré plánovací období končilo. Byly tady tedy subjekty, které dotace čerpaly, to však skončilo a nastala mezera. Teď, když to začalo znova, je ale situace, že nejsou lidi. Buť jsou výzvy, buť jsou projekty a byla by možnost se těch projektů zúčastnit, tak nejsou lidi. Protože ti lidé jsou již těmi projekty plně zaměstnáni a nemohou dělat třeba tři projekty na tři plné úvazky. Takže toto je hodně velký problém.

Potom je problém ve směřování dotací. Myslím si, že je tady hodně jiných věcí, které by se daly podpořit. Takže čerpání dotací ovlivňují lidé, samotné tematické nastavení dotací a jejich čerpání rovněž ovlivňují i výzvy, protože např. výzvy v rámci operačního programu Podnikání a konkurenceschopnost, jsou výzvy a aktivity nastavené paušálně pro celou ČR, ale firmy zde v kraji, které nejsou natolik technicky vyspělé, těžko mohou soutěžit se Středočeským nebo

Jihomoravským krajem a žádat o dotace v nějakých výzvách, protože na to tu kapacitu, nebo vyspělou techniku nemají.

Slychávám i názory firem, že dotace radši ne, že jim to martýrium za to nestojí, že pak budou mít akorát starosti s účetnictvím, s úřadem provádějícím kontrolu účetnictví atd.

11. Co považujete za největší úspěch v rozvoji kraje od jeho vzniku, popř. za dobu Vašeho působení v úřadu?

Silnici R6, která sice ještě není hotová, ale v rámci kraje její podstatná část již je, dále letiště Karlovy Vary, rozvoj průmyslových zón a dále fungování velkých firem jako je Sokolovská uhelná a Witte Nejde.

Příloha č. 2 – přepis emailové komunikace s pracovníkem Odboru školství, mládeže a tělovýchovy Krajského úřadu Karlovarského kraje

1. Karlovarský kraj má dlouhodobě nejhorší vzdělanostní strukturu obyvatelstva. Jaká kraj činí opatření ke zlepšení vzdělání svých obyvatel?

Na tuto otázku není jednoduché odpovědět. Vzdělanostní struktura obyvatel v našem kraji je dána historickým vývojem a hospodářským zaměřením regionu, které není zaměřeno na vysokoškolsky vzdělané lidi. Odvětví, která jsou v našem kraji zastoupena, vyžadují ve většině případů maximálně středoškolské vzdělání. Jedná se např. o oblasti průmyslu, pohostinství, hotelových služeb, těžby. Odvětví s vyšší přidanou hodnotou nebo výzkumné instituce se zde nachází ve velmi malé míře. Z tohoto důvodu nám z kraje odchází mladí lidé na vysoké školy a vzhledem k omezené nabídce vhodného pracovního uplatnění se již zpět nevrací. Dalším důvodem je existence velkého počtu sociálně-vyloučených lokalit, ve kterých se koncentrují lidé s nejnižším vzděláním, které celkové statistiky významně ovlivňují. Kraj má v této věci omezené možnosti, jak tuto situaci změnit, nicméně je zde snaha, aby došlo v budoucnu k posunu. Z přijatých opatření jsou to např. stabilizační stipendia pro studenty vysokých škol, kteří se přijetím stipendia zaváží k práci nebo podnikání na území Karlovarského kraje po úspěšném absolvování studia po dobu, po kterou stipendium pobírali. Cílem je podpora návratu vysokoškolsky vzdělaných mladých lidí zpět do kraje. Dalším opatřením je vytváření podmínek pro investory, kteří by do kraje přinesli nové technologie a poptávali lidi s vyšším vzděláním. Příkladem této snahy je uzavření dohody s německou automobilkou BMW ohledně vybudování zkušební okruhu pro testování autonomních automobilů. U lidí ze sociálně vyloučených lokalit je to snaha motivovat je ke vzdělávání.

2. Kraj nemá vlastní vysokou školu. Terciální vzdělání je zde zajištěno pouze formou konzultačních středisek soukromých i veřejných vysokých škol. Plánuje kraj do budoucna zřízení veřejné vysoké školy či univerzity?

V dohledné době kraj neplánuje zřízení veřejné vysoké školy či univerzity. Snaha je upřena spíše k podpoře stávajících středisek, a to s ohledem na potřeby místního trhu práce.

3. Jaký je zájem vysokých škol zřídit své konzultační středisko v Karlovarském kraji?

Vždy se jedná o vzájemnou dohodu s příslušnou vysokou školou. Soukromé vysoké školy zažívají s ohledem na demografii pokles v počtech studentů, a proto své aktivity mimo mateřské sídlo spíše omezují. Je to i příklad našeho kraje, kde dokonce z těchto důvodů ukončila činnost jediná v kraji sídlící soukromá vysoká škola a některá střediska již ukončila činnost. U veřejných škol je to o něco lepší, nicméně i ty v současnosti omezují své aktivity. Vždy je to o zájmu lidí o studium. Vysoká škola otevře konzultační středisko v případě dostatečného počtu zájemců o studium, který nebude jednorázový, ale dlouhodobý. V nedávné době došlo k navázání spolupráce s Fakultou strojní Západočeské univerzity v Plzni a došlo i k otevření ročníku. Zájem však v dalších letech pominul a výuka se tak vrátila zpět do Plzně.

4. Existují nějaké překážky v dalším rozvoji terciálního vzdělávání v kraji?

Určitou bariérou rozvoje je dosavadní nízká poptávka po absolventech vysokých škol ze strany místního trhu práce. Z tohoto důvodu není za strany místních obyvatel poptávka po terciálním vzdělávání. Mladí lidé preferují již zavedené vysoké školy v okolních krajích.